

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Gaarde og Slægter i Salling og Harsyssel

ved G. Th. Gravesen

Personalthistoriske Skildringer

INDHOLDSFORTEGNELSE

Aasted Skov, Aasted i Salling	7
Storgaard (ell. Rybjerggaard) i Rybjerg Sogn i Salling	9
Niels Ryberg	12
Harregaard, Harre Sogn i Salling.....	21
Sæbygaard i Aasted Sogn i Salling.....	24
Slægten Møller	25
Grundvadgaard i Krejbjerg i Salling	27
Slægten Langemark (Langemach)	31
Smedgaard, Retterup i Brøndum, Salling	40
Slægten Kurup	44
Østergaard i Ramsing	45
Anneksgaarden i Ramsing	46
Slægten Bertelsen	46
Slægten Balling	47
Jersild Gaarde, Aulum Sogn, Hammerum Herred.....	48
Ørregaard (eller Ørretgaard, Ørre Sogn, Hammerum Herred	50
Sandgaard i Ørre	52
Frojk Gaarde	53
Vraa i Aulum	57
Slægten Nielsen fra Vahr i Aulum	58
Langbo i Aulum Sogn	59
Gabs i Aulum Sogn	60
Mølbak i Idom	62
Hedegaard i Idom.....	63
Veje i Ulfborg	63
Røgelhede i Idom	64
Konen, der byggede Kilde Mølle	65
Møllerens Søn fra Ejsing, der blev Købmand i Nykøbing	80
Slægten fra Vejsgaard.....	91
Slægten fra Ø. Skovlund.....	92
Anetavle (Navneliste)	94

Gaarde og Slægter i Salling og Harsyssel

ved **G. Th. Gravesen**

Personalthistoriske Skildringer

Forord.

Oprindelig var det fjernt fra min Tanke at udgive en Slægtshistorie. Det var nemlig kun for min egen Fornøjelse som en ren Begynder, at jeg for mange Aar siden tog mig for at samle, hvad jeg kunde overkomme om min egen Slægt, dernæst om min Kones Slægt. Men fra forskellige Kanter blev jeg opfordret og overtalt til at udgive i Trykken det Materiale, jeg havde faaet samlet sammen gennem Aarene. Naar det nu kommer i Trykken, hvad jeg efterhaanden har bragt frem for Dagens Lys om min Kones Slægt, skyldes det særlig Hr. Direktør Just Møller.

Stoffet er møjsommeligt samlet sammen fra gamle Folianter og Akter, ofte ulæselige Protokoller, som findes i Rigs- og Landsarkiverne. Mange af disse gamle Bøger er slemt medtaget af Fugt og Ælde, især paa de første og sidste Blade. Tidens Tand har bortgnavet de fleste Sidelal og mangt et Bogstav hist og her.

I Skødeprotokoller, Kirkebøger m. m. har jeg søgt efter hvert enkelt Slægtsmedlem. Hvad er naturligere end at prøve paa at finde de Mennesker, hvis Efterkommer, man er; thi det er givet, at det enkelte Menneskes Anlæg er betinget af Arven fra Forfædrene.

Man samler som en gerrig hver eneste lille Stump. Af disse mange Stumper er søgt at danne et Billede af svundne Tiders Menneskeskæbner. Historien bestaar af en Uendelighed af Smaaating; og jo flere Smaaating, der er samlet sammen angaaende en Person, desto mere klart og anskueligt bliver Billedet af Personen. I de gamle Kirkebøger, Skifteprotokoller o. s. v. oprulles et Billede af de svundne Tider.

Det har været mit Formaal med lige Troskab at skildre Slægternes Vandring, enten den har ført gennem Strid eller Fred, ikke at udsmykke, men heller ikke at forringe vore Fædres Færd. Man oplever, naar et Menneske dør, at se det rost næsten som en Engel, og der er noget mistænkeligt deri. I den hellige Skrift skildres Mennesket, som det er. Nøgen og usminket i deres Længsel og Haab. Man faar ogsaa straks Indtrykket af, at disse Skildringer er sande. Og man vil forstaa, at Skildringerne af disse Menneskeliv ikke har tabt noget ved, at Sandheden er aabenbaret.

Efterhaanden opdagede jeg, at jeg maatte udstrække Undersøgelsen til mange Slægter for at faa Slægtshistorien nogenlunde fuldstændig.

Skønt Slægtshistorien ikke gør Krav paa Fuldstændighed, er den maaske i mange Læseres Øjne for fuldstændig. Læsernes Overbærenhed udbedes.

Indledning.

Den jydsk Halvø blev i Efteraaret 1627 besat af de kejserlige Tropper. Lidt efter Nytaar 1644 rykkede de svenske Tropper ind i Jylland for at besætte Halvøen. Fra September 1657 til Maj 1658 laa den svenske Hær indkvarteret i Jylland. Efter Freden i Roskilde skulde Landet være rømmet af de svenske Tropper inden første Maj 1658; efter den svenske Indkvartering kom de danske Tropper; men allerede i August Maaned kom Svenskerne igen og blev her, indtil de i Oktober blev fordreven af vore Allierede, Polakker og Brandenborgere, der huserede endnu værre, end Fjenden havde gjort. Armoden var atter stor saavel i By som paa Land, og efter Krigen fulgte Misvækst og Kvægpest, saa der gik mange Aar, inden Landet kom til Kræfter igen.

Rigets Finansnød efter Statsomvæltningen 1660 var stor. Den nye Regerings første Opgave maatte derfor være at bringe Orden i Landets Pengesager. Det nye oprettede Skatkammerkollegium udsendte en Befaling til Adelen om i Efteraaret 1660 at indsende Godsets Jordebøger. Paa Grund af Godsejernes Sløseri maatte denne Befaling gentages.

Paa Grundlag af de til Skatkammerkollegiet indsendte Jordebøger udarbejdedes Danmarks første Matrikel af 1662 og 1664; den saakaldte Landgildematrikel. Den hvilede paa de fra gammel Tid faststaaende Landgildeydelse. Da disse var uensartede i de forskellige Dele af Landet, var Grundlaget helt uretfærdigt. Landgilden var Fæstebøndernes ældgamle Afgifter til Godsejeren.

Da Matriklen af 1664 var utilfredsstillende, besluttede Regeringen at tilvejebringe en ny Matrikel, der hvilede paa en nøjagtig Opmaaling og omhyggelig Vurdering af Jorden. Dette store Matrikuleringsarbejde, der begyndte 1681, danner Grundlaget for den Hartkorns Ansættelse, som blev Fremtidens Skattegrundlag.

En stor Stab af Landmaalere sattes i Gang med Opmaalingen af Arealerne. 14000 Kvadratalen kaldtes 1 Td. Land, der anvendtes til Enhed. Hver Gaards Ager eller dens Andel i Vangene blev beregnet i Længde, Bredde og Areal; deres Retning i Øst, Vest, Syd ell. Nord. Dens Beskaffenhed beskrevet og klassificeret: allerbedst, god, middel, skrap, ond og allerværst, af hvilke henholdsvis 2, 4, 6, 9, 12 og 16 Td. Land blev ansat til 1 Td. Hartkorn. Saaledes blev Jorderne vurderede efter deres Godhed og Dyrkningsværdi af de dertil nedsatte Kommissioner.

Ved Boniteringen anvendtes de forskellige Egnes Bønder som Hjælpere. Resultatet af dette forberedende Arbejde var den saakaldte Markbog, som giver en indgaaende Beskrivelse af Byernes og den enkelte Ejendoms Tilliggende, Udstrækning, Anvendelse, Beliggenhed og Beskaffenhed. Disse Forarbejder fører til Matriklen af 1688, den saakaldte Landmaalingsmatrikel o. s. v. Paa dens Grundlag kan man

med fuldkommen Nøjagtighed fastslaa, hvorledes Ejendomsforholdet ved den Tid har været til samtlige Ejendomme i Danmark.

I det følgende forstaas ved gammelt Hartkorn Landgildehartkorn og ved nyt Hartkorn Landmaalingshartkorn.

I enkelte Tilfælde kunde en Ejendoms Hartkorn være delt i to Dele, Bondeskyld (Skyld) og Herlighed. Bondeskylden var Ejerens (Selvejrbonden, Herremanden) Part af Ejendommen, Herligheden var Kongens eller en andens Part.

Ved Herlighed forstaas en Medejendomsret, som giver Adgang til visse Indtægter og Fordele af Ejendommen. Den egentlige Ejer, der ikke selv har Herligheden, har den umiddelbare Brugsret tillige med det Udbytte, som den kaster af sig, naar han selv dyrker den, eller en aarlig Indtægt, Landgilde, af den, som han overlader (fæster) Brugsretten; men den egentlige Ejer eller Besidder er tillige forpligtet til ved visse Lejligheder at svare en Afgift (Ydelse) til Herlighedsejeren.

Herlighederne kan deles i 3 Grupper: Justitsherligheder, nemlig Sigt- og Sagefaldsret, Hals- og Haandsret og Birkeret, Ydelsesherligheder, nemlig Ret til Indfæstning, Hoveri, Landgilde, Husbondhold og Tiende, og Fortrinsherligheder, nemlig Jagtret, Fiskeriret, Forstrandsret (Vragret), Skovret og Kaldsret (jus patronatus).

Det var oftest Kronen, der ejede Herligheden i Selvejergaarde. I det 16de Aarh. bortbyttede Kronen ved Mageskifter med Adelen ogsaa Selvejergods, d. v. s. Kronens Rettigheder overfor dette, men saaledes at Adelen fik Ret til aldeles frit og uhindret at købe og tilforhandle sig Selvejergods. Denne Ret, som Herremanden saledes fik ved disse Mageskifter, blev i Almindelighed flittig benyttet. Selvejerne gik i Løbet af det 16de og 17de Aarh. i stort Antal over til at blive Fæstere, enten med det gode eller ved Tvangsmidler, som Herremanden besad i rigt Maal overfor de Selvejere, hvis Herlighedsret han havde handlet sig til.

Bondeskylden kunde deles mellem Arvinger, som atter kunde sælge den.

Forordningen af 31. Januar 1691 § 91 byder, at naar Herligheden til en Gaard særskilt skulde udlægges, skulde denne beregnes til en Trediedel af hele Gaardens Takst; men naar Bondeskyld alene udlægges, anslaaes den kun for halvt saa meget, som en anden Gaard, hvor baade Herlighed og Bondeskyld var samlet.

I Skøder forekommer endnu den Dag i Dag Udtrykket, at Sælgeren overdrager Ejendommen »med alle Rettigheder, Herligheder, Pligter og Byrder, som jeg har besiddet samme.«

Gaarde og Slægter i Salling.

Aasted Skov, Aasted i Salling.

I. Denne Gaard har Navnet af, at der paa Eggen har været Skov i gamle Dage.

1688 har Gaarden 9 Td. 1 Skp. 2 Fdk. Hartkorn og hører til Østergaard i Aasted. Allerede d. 1. Juli 1662 paabødes den første faste Skat; den hvilede paa Landgilden. 1664 blev Aasted Skov ansat til 12 Td. Landgilde Hartkorn. Skatteansættelsen af 1664 kaldes den gamle og 1688 den nye Hartkornsskat.

1688 er Fæsteren Peder Kristensen Hvid. Senere faar Jep Svendsen den i Fæste. Han var gift med Maren Torsdatter. Hans Fader med Svend Jepsen (eller Jensen). I Aasted Kirkebog læses, at 1710 blev begravet Svend Jepsen i Aasted Skov, 83½ Aar (f. ca. 1626). Han har paa den Tid været hos Sønnen; men hvor han er født eller har boet, har jeg ikke kunnet faa oplyst. Svend Jepsen er det ældste Medlem af Slægten, der kendes.

Hvor Maren Torsdatter er fra, giver Kirkebogen ingen Oplysninger om. Blandt Fadderne ved Børnenes Daab nævnes Anna Torsdatter i Toustrup, Maren Torsdatter i Torp, Kirsten Torsdatter i Durupgaard og Jakob Torsen i Thise Torp. De er sikkert alle af Moderens Familie, maaske hendes Søsken. At de ikke i Kirkebogen som andre Koner benævnes med deres Pigenavn, men overalt kaldes Torsdatter, tyder paa, at de ikke har været almindelige Fæstebønder. De har hørt til Sallings Bondearistokrati.

Torsslægten har levet paa de Egne langt tilbage i Tiden; man kan spore dem flere Steder i Kirkebøgerne; men desværre gaar Kirkebøgerne de fleste Steder i Salling ikke ret langt tilbage.

Dette Ægtepar havde en stor Børneflokk, der kom godt i Vej. Fra neden brød Slægten sin Bane opad. Det har uden Tvivl været dygtige og velstillede Folk efter den Tids Forhold. Nogle af Børnene fik Skovnavnet knyttet til deres Navne efter Gaarden. Om Børnene vides følgende:

Anna f. 1698, gift med Jens Pedersen i Grynderup i Sæby. Hun døde 1764. Ingen Børn. I Skiftet nævnes følgende Arvinger: 1) Thor

Jepsen i Harre, ²⁾ Jens Jepsen, boende i Dalstrup i Harre Sogn, ³⁾ Chr. Jepsen boende i Nykøbing Mors hos Madam Meldahl, ⁴⁾ Chr. Jepsen var død. Enken gift med Thøger Olesen. Børn: Jeppe 16, Bertel Christensen 14 hos Hans Bertelsen i Aalborg, Karen Christensdatter 11, Dorthea Christensd. 13, Vibekke Christensd. 9, ⁵⁾ Niels Jeppesen død. Børn: Maren Nielsd. 19, Vibekke 17, Karen 15 hos Madam Splid i Nykøbing Mors, Anne Nielsd., ⁶⁾ Maren Jepsd., gift med Jens Melsen i Hinnerup i Thorum, Børn: Karen Jensd. 26 Aar. Se Østergaards Skifteprotokol 1764.

Thor 1699. Se Harregaard. Hans Fødsel er ikke indført i Kirkebogen; men han nævnes i Skiftet 1749 som en af deres Sønner.

Povl 1700.

Niels f. 1702, dør 1760 i Harregaard, 59 Aar. Datteren Vibekke blev gift med Zoologen Brünnich. I biografisk Leksikon læses: Morten Thrane (Brünnich, f. 1737, d. 1827 i København, Zoolog og Mineralog, gift 14. Febr. 1776 i København med Vibekke Schou, f. 16. Oktb. 1746 i Harre, Salling, død. 6. Jan. 1820 i Kbh., Datter af Niels Jepsen S., 1701—60, og Anne Bertelsd. Ryberg, 1718—60. Niels gift 1741, boede da i Bjerre Mølle.

Laurs 1703, dør 1713.

Jakob f. 1705, dør 1790, har vistnok en Tid været Ejer af den ene Halvdel af Harregaard, købte 1779 Rybjerggaard for 5050 Rdl.

Jens f. 1707, boede i Sæbygaard.

Christen 1709. Han faar Gaarden i Fæste efter Faderen.

Christen 1712. Desuden nævnes Maren, gift med Jens Melsen i Hinderup.

Ved Giftermaal blev Børnene knyttet til Omegnens Befolkning og optaget i Storbøndernes Kreds.

Tiden gik, og Alderen kom og gjorde sine Krav gældende. 1749 døde Maren Torsdatter, Jep Svendsens Kone, i Aasted Skov, 85 Aar. Hun er født 1664.

I Skiftet 1749 efter Jep Svendsen og Hustru nævnes følgende Børn: Jakob, Thor, Niels i Harregaard, Kristen i Grynderup, Jens i Sæbygaard, Maren, gift med Jens Nielsen i Hinderup, og Anne, gift med Jens Pedersen i Grynderup. Se Østergaards Skifteprotokol Side 23.

II. Kristen Jepsen af Østerskov og Kirsten Bertelsdatter af Rybjerg blev trolovede 8. Maj, gift 4. Juli 1748; kom til at bo i Aasted Skov. Børn: 1749 Jeppe, 1751 Bertel, 1753 Dorthea, gift med Niels Torsen, 1755 Karen og 1757 Vibekke, gift med Niels Torsen.

1760, 18. Juni, blev jordet Kristen Jeppesen af Aasted Skov, 50 Aar 7 Mnd. I Skiftet 1760 efter Chr. Jeppesen, Aasted Skov, nævnes alle Børnene ved Navn, og deres Alder er opgivet. Se Østergaards Skifteprotokol Side 66.

Efter hendes Mands Død flytter Kirsten Bertelsdatter til Harregaard, hvor hendes Forældre bor.

Storgaard (ell. Rybjerggaard) i Rybjerg Sogn i Salling.

I Følge Kronens Skøder har Storgaard flere Gange tilhørt Kronen. Under 20. Aug. 1661 læses: Arvingerne efter Rigsadmiral Ofve Gedde til Tommerup faar en Mængde Gods i Salling for en Del af det Jordegods i Skaane, som Arvingerne efter Ofve Gedde har afstaaet til Kongen for at gives Sverrige som Vederlag for Bornholm: der i bl. i Rye-bierig Sogn (den jordegne Gaard) Staurgaard (Mtr. Stourgaard) og i Harre Herred og Sogn Gaarden Harregaard med tilliggende Gadehuse.

1. Maj 1662. Fhv. Borger og Handelsmand i København Stephan Roedes Arvinger, Andreas, Frans, Stephan og Rudolp, samt Dr. Christian Fabricius paa Elses, Renteskriver Anders Sørensen paa Annas, Peder Jensen Grofve paa Dortheas og Pofvel Pofvelsen, Formynder, paa Sophia Roedes Vegne, faar i Ryberg Sogn og By Gaarden Ryberggaard tillige med en Mængde andet Gods af Kronen.

10. Juli 1671. Villem Lange giver i Mageskifte følgende Gods, som udlægges til Ryttergaarde, der i bl. i Rybierre Sogn Gaarden Stofvergaard. (Skødebog Q 306).

I 1671 blev Storgaard udlagt til Ryttergaard med Forpligtelse for Fæsterne til i Stedet for Skatter og Landgilde m. m., enten selv »at ride Rytter« eller underholde en Rytter til Krigstjeneste med Hest og Udrustning. I alt blev der c. 30000 Td. Hartkorn af Kronens Gods udlagt til Ryttergods i Tidens Løb paa ovennævnte Betingelse.

I Jordebogen 1681 over Ryttergods i Ryberg Sogn læses: Storgaard, Søren Kristensen, Selvejer, og Kristen Jensen. Hartk. 5. 6. 2. 0 og 3. 6. 3. 0. Det samme er skrevet i Mtr. 1688 for Ryberg. Den har Nr. 3 og er opført som Ryttergaard. Kristen Jensen og Søren Kristensen er begge i Mtr. opført som Fæstere. Hartkorn 5. 6. 2. 0 og 3. 6. 3. 0. Navnene er de samme, men der staar Kristen Jensen først.

1681 har Storgaard været beboet af to Mænd, Søren Kristensen og Kristen Jensen. Søren Kristensen var Selvejer, Kristen Jensen derimod Fæster og maaske Rytterbonde. Gaardens tilliggende Hartkorn var ialt 9. 5. 1. 0.

1726 blev begravet Kristen Storgaard i Rybjerg, 76 Aar; han er født 1650, hvis Kirkebogens Opgivelse er rigtig. Han er sikkert Fader til den næste Fæster af Storgaard, Bertel Christensen. Kristen Storgaard nævnes flere Gange som Fadder ved Bertel Christensens Børns Daab.

Enevældets Konger manglede altid Penge. 1716 begyndte Kronen at sælge af Ryttergodset. Storgaard afhændedes 1717 til Laurs Erik-sen paa Nørsgaard i Grinderslev. Han faar da Skøde paa en Gaard i Rybjerg, Storgaard, Mtr. Nr. 3 af Hartk. 9. 5. 1. 0 a 91 Rdl. er 878 Rdl. 69 Sk. Bertel Christensen bliver saa Fæster under Nørsgaard. Han har oplevet den frygtelige Kvægpest, de tunge Skatteaar og de lave Kornpriser. I Midten af Fyrreerne rasede Kvægpesten i

Salling. Da mange Kreaturer døde, har Egnen lidt meget af Kvægsygen, og Bøndernes Kaar forringedes. 1747 kom den til Rybjerg. Dette Aar døde 3 af hans kære »Fæshøveder« hos Fæster Bertel Christensen, ogsaa kaldet Storgaard, Rybjerg By, Fæster under Nørsgaard, hedder det i en Indberetning til Staten.

29. Oktb. 1714 blev Bertel Christensen af Ryberg og Vibekke Nielsdatter af Torp viet i Aasted Kirke. Vibekke er Datter af Niels Møller i Torp i Aasted. Dette Ægtepar havde en Del dygtige Sønner og Døtre, som alle kom godt i Vej.

a. 1714 døbttes Bertel Storgaards Datter Kirsten, død 29.-12. 1788, gift med Skomager i Aalborg Jens Kristensen Mørck, f. 1708, † 1761, 8 Børn. En Søn af denne i første Ægteskab med Boel Mortensdatter var Kristen Jensen Mørck, f. 1738, Plantageejer i Vestindien, som var Bedstefader til Borgermester i Aalborg 1837—63 Aksel Møller Mørck.

b. 1717 begravedes Bertel Kristensens Datter, 26 Uger.

c. 1718 døbttes Bertel Kristensens Barn i Rybjerg, kaldet Anne. 1740, 1. Decb., blev Niels Jepsen Skou af Bjerre Mølle og Anne Bertelsdatter af Rybjerg trolovede, gift 16. Jan. 1741. Niels Jeppesen af Harregaard dør 1760, 59 Aar, begravet 11. Maj. Anna Bertelsdatter dør 1760, 41 Aar, begravet 27. Maj. 14. Febr. 1776 blev Zoologen Morten Thrane Brünnick viet til Jomfru Vibekke Skou, som var en Slægning af Konferensraad Niels Ryberg. Se Luxdorps Dagbøger II Side 62.

d. 1721 døbttes Bertel Kristensens Barn i Rybjerg, kaldet Kristen, † 1726, 5½ Aar.

e. 1723 døbttes Kirsten. Kristen Jepsen af Østerskov i Aasted og Kirsten Bertelsdatter af Rybjerg trolovede 8. Maj, gift 4. Juli 1748. De fik Fæstet i Aasted Skov af Kristen Jepsens Fader, Jeppe Svendsen. Da Kristen Jeppesen døde tidlig, flyttede hans Enke til sine Forældre, som da boede i Harregaard. 1761 viedes Thøger Olesen af Harre og Kirsten Bertelsdatter af Harregaard. 1790 dør Kirsten Bertelsdatter, 67 Aar. Se Salling Herreds Skøde- og Pantebog 1791, Side 210. I andet Ægteskab med Thøger Olesen var en Søn Aksel Møller Thøgersen, der ved Moderens Død er 27 Aar og boende i København som Kontorbetjent hos Morbroderen, Hr. Konferensraad Ryberg.

1790 bliver Thøger Olsen gift med Thøge Anne Margrete Nielsdatter Tang af Bajlungaard og 1794 med Boel Knudsdatter, vistnok Degnens Datter i Tise, Knud Hop.

f. 1725 døbttes Niels. Indført af en senere Haand i Kirkebogen: Denne Niels Ryberg blev Konferensraad og døde 29. August 1804 i København. Han etablerede det største Handelshus, som nogensinde har været i Danmark.

g. 1728 døbttes Kristen, begravet 9.-2. 1796. Købmand i Aalborg. Han blev 23.-4. 1760 gift med Ane Marie Kraft, f. 1723, begravet

20.-3. 1790. Kr. Ryberg blev Justitsraad 24. Septb. 1779. Justitsraad Ryberg købte 1786 Randrup for 40,000 Rgd. og solgte den 1794 for 42,000 Rdl.

h. 1730 døbtas Dorthea.

i. 1733 døbtas Mette, begr. 21.-2. 1804, gift 20.-8. 1760 med Simon Kraft, f. c. 1716, begr. 25.-10. 99, 83 Aar. Købmand i Aalborg. 3 Børn; en Søn, Kristen Simon Kraft, f. 30.-8. 1763, † 5.-12. 1837, blev Pakhusforvalter hos Konferensraad Ryberg og senere Grosserer i København; hans Slægt lever endnu.

Simon Kraft var første Gang 10.-12. 1749 gift med Susanne Kristensdatter Lemmich. De havde 5 Døtre.

1. Ane Marie Kraft, døbt 26.-9. 1750, begr. 10.-1. 1834, gift 16.-10. 76 med Mikkel Jeeg, f. 1745, begr. 6.-7. 1805, Købmand og Tobaksfabrikant i Aalborg. Han var Kæmner 1783. Indtil 1792 valgtes Kæmneren aarlig af Magistraten blandt Byens Borgere. Mikkel Jeeg (Eg) fik 7.-9. 1781 Privilegium paa at anlægge en Tobaksfabrik i Aalborg (Bauer: Jydske Haandværkere 1893).

2. Maren Kraft døbt 8.-1. 1752, gift 11.-7. 71 med Rasmus Kielsen Mørck, Købmand i Aalborg.

3. Giertrud Marie Kraft døbt 9.-1. 1753, død 17.-12. 1810, gift 16.-4. 77 med Chr. U. Clausen, f. 1749, begravet 24.-1. 1804, Sognepræst i Dronninglund.

4. Susanne Kraft, døbt 14.-10. 1754, begr. 26.-2. 1757.

5. Katrine Marie Kraft, døbt 20.-11. 1756, begr. 26.-2. 1813, gift 13.-11. 1776 med Søren Hvidbjerg, begr. 6.-5. 1834, 81 Aar, Købmand i Aalborg.

Susanne Kristensdatter Lemmich, f. 1730, begr. 6.-12. 56, Datter af Købmand Kristen Jakobsen Schmidt (begr. 31.-8. 1731) og Giertrud Marie Biering, viet 10.-8. 1724. Hun var Datter af Peder Jensen Biering og Mette Sorensdatter Biering, begravet 14.-4. 1734 i Følge Budolfi Kirkebog i Aalborg.

j. 1735 døbt Maren, † 8.-5. 1800, blev 27.-9. 1771 gift i Aalborg med Laur. Nielsen Arrøe.

Niels Iversen Arrøe, der blev 63 Aar gl., er Stamfader til Familien Arrøe. Hans Fader var Iver Enevoldsen, først Kapellan i Ranum, senere Præst til Bjørnsholm og flyttede til Vadgaard Præstegaard. Moderen var Inger Marie Vilhelmsen, Datter af Formanden i Embedet. Med hende havde han 3 Sønner og 1 Datter. De tvende Sønner antog efter Præstegaarden Tilnavnet Vadgaard; den ene Præst i Skelud og Visborg, den anden i Vive, Ove og Valsgaard; den tredje, Niels Iversen, der af ubekendte Grunde antog Tilnavnet Arrøe, blev Præst paa Fur og senere tillige Provst i Harre og Nørre Herreder. Han var to Gange gift; først med Katrine Højer, en Datter af hans Formand, anden Gang med Abelone Bjerregaard. Han havde flere Sønner og to Døtre.

1. Iver Arrøe, blev efter Faderen Sognepræst paa Fur. Han døde 73 Aar gl., ugift, men som en meget formuende Mand. Furboerne har den Dag i Dag en Del Fortællinger om hans mange Egenheder.

Fur Kirke har tilhørt Sognepræsten Niels Arrøe og igen dennes Søn Iver Arrøe. Efter dennes Død blev den købt af Øens Beboere, saa at næsten hver Mand ejer sin Korn- og Kvægtiendepart.

2. Jochum Arrøe, boede paa St. Tomas i Vestindien.

3. Hans Arrøe, Købmand i København.

4. Laurits Arrøe, f. 1736, død 11.-6. 1810, Sognepræst i Hjerk i Salling, gift som ovenfor nævnt med en Søster til den bekendte Handelsmand, Konferentsraad Niels Ryberg. Han efterlod sig en Søn, senere Ejer af Aagaardsholm i Salling.

5. Magdalene Katrine Arrøe, g. 1. m. Sr. Bruun, Borger i Mariager, g. 2. m. Pibemager Bruun ved Aalborg, der døde 1853, 106 Aar gl.

6. Inger Marie Arrøe, g. 1. m. Hr. Jørgen Sejdelin i Adslev; g. 2. m. Müller, som ikke vides, hvad var, men efterlod en Søn og to Døtre, hvoraf Sønnen Niels Arrøe Müller senere blev Kapellan hos sin Onkel Iver Arrøe paa Fur og tilsidst Præst paa Jegindø, hvor han døde, efterladende Enken, der var en Bondepige fra Masbadgaard paa Fur ved Navn Johanne Sørensdatter. Den ene af Müllers Søstre blev gift med en rig Proprietær, Kristen Jakobsen til Hegnet i Salling. De havde mange Børn, og det gik ganske til Agters for dem. Hun døde, før den yderste Nød kom, og han kort Tid forinden, han som en aldeles fattig Mand maatte forlade Gaarden og leve af andres Naade. Den anden af Müllers Søstre blev gift med en Bondemand i Grinderslev i Salling ved Navn Esper Vestergaard. En af Familien, Mogens Kristian Arrøe, til hvem Niels Iversen Arrøe er Oldefar, har boet paa en Bondegaard paa Fur.

Litteratur: Budolfi Kirkebog, Saml. til Jysk Hist. og Topografi I og X.

Niels Ryberg.

Niels Rybergs Forældre var Fæstebønder. Deres Fæstegaard hørte under Nørregaards Fæstegods i Salling. Den for Bondestanden følgende Pligt for Sønnerne til at gøre Krigstjeneste, unddrog Niels Ryberg sig ved at flygte fra Godset sammen med Broderen Kristen. De kom til Morbroderen Aksel Nielsen Møller, Købmand i Aalborg. Morbroderen købte dem et Fripas og oplærte dem til Handelen. Aksel Nielsen Møller er født 1699, Søn af Niels Pedersen Møller og Anna Villadsdatter i Torp By, Aasted Sogn i Salling. Han løste 1732 Købmandsbevilling i Aalborg. Han boede paa Hjørnet af Graven og Vesteraa og havde et Hus i Vestergade. Han døde 1775, 76 Aar gammel og blev begravet 12. April.

I Budolfi Kirke i Aalborg er Gulvene i Kirkens Gange belagt med Gravsten. Der opbevares i Kirken to Protokoller, hvor alle Begravelsessteder er indført med Angivelse af Pladsen under fortløbende

Numre. Under Nr. 63 i den ældre og 55 i den yngre Protokol læses, at Aksel Møller er begravet i den nordre Gang (fra Øst). Paa Gravstenen læses: »Denne Sten og Begravelsested tilhører Aksel Møller og hans Arvinger, døde..... med sin salige Hustrue Ane Thøgersdatter død 30. Septbr. 1747 udi hendes Alders 31 Aar 8 Mnd. og 10 Dage tillige med hans anden Hustru Else Anchersdatter Anchersen som i hendes Alders 44 Aar døde 16. December 1756. Gud give dem alle Guds Udvalde en glædelig og ærefuld Opstandelse paa den yderste Dommedag.«

Hans første Hustru, Ane Lorentze Thøgersdatter, er døbt 25.-1. 1716 og var Datter af Købmand i Aalborg Thøger Henriksen og Ingeborg Juel. Den anden, som han ægtede 4.-9. 1748, var døbt 7.-1. 1713 og Datter af Købmand i Aalborg A. Ancker Anchersen og Else Larsen. Han ægtede tredje Gang 10.-5. 1758 Ane Møinichen Cortsen, f. 1.-10. 1732 i Thisted, hvor Faderen, Provst P. N. Cortsen, var Sognepræst. Hun giftede sig 2. G. 1776 med Hans Joackim Rodenburg, til hvem hun skal have købt et Officierspatent. Han døde 23.-4. 1820 som General-Major og Ejer af Vorgaard i Bælum Sogn; hans Hustru var allerede død 23.-2. 1790 (cf. F. Hvass om Fam. Hvass 1, 110).

Ove Malling (ham med »de store og gode Handlinger«) er Søn af Peder Malling Astrup i Salling; han har som en gammel Mand givet en Skildring af Astrup, og Bøndernes Forhold i »Nyt Hist. Tidsskr.« 2. R. 4. B. S. 199 ff. Han skriver bl. a. følgende: »Egentlig Mishandling af Godsejerne imod underliggende Fæstebønder kendte man intet til i mit Fædrenehjem eller dets nærmeste Omegn. En gammel grundmuret Hovedgaardsbygning efter Middelalderens Form havde min Fader nedbrudt og med den det deri værende gamle Bondefængsel, Hullet kaldet; i et nyt bekvemmere Vaaningshus, som han i Stedet for den gamle Gaard opførte, blev intet saadant indrettet. Træhesten i Gaarden blev nedbrudt og ikkun paa Nabogaarden har jeg set den; men den brugtes ikke eller yderst sjælden. Bondens Had til Soldater-tjenesten var stort. Godsejerne skulde stille et vist Antal Karle; de rømte ikke sjældent syd paa. Henimod Sessionstiderne fandt gerne en Slags Jagt efter saadanne Karle, som Godsejerne vilde stille frem til Antagelse. Nogle blev grebne om Dagen, naar de gik til Hovarbejde, andre om Natten i deres Hjem og sattes derefter under mer eller mindre streng Bevogtning, indtil Sessionen skulde holdes. Da opstod der for det meste ikke liden Sorg i de Bondefamilier, som det gik ud over, med Fortrydelse over, at foregaende Lejligheder til at undvige ikke var benyttede.

Af saadanne som af Frygt for at stilles til Krigstjenesten undvege, hørte man ikke sjældent, at een og anden havde arbejdet sig frem til Velstand i Udlandet eller i Fædrelandet. Som tvende saadanne mig bekendte, der i Danmark gjorde sig ansete, erindrer jeg og vil nævne Brødrene Ryberg, af hvilke den ene blev en af de værdigste, mest

formuende Handelsmænd i København, den anden det samme i Aalborg. Begge var født af hoverigørende Gaardmandsfolk i Bondebyen Ryberg i Saling, paa det næste Herremandsgods ved min Faders, og begge var de opfødte ved Bondearbejde og i trange Kaar.

Jeg erindrer meget levende, hvorledes Herremanden, som ejede Godset, fra hvilket de undvege, kommer i Besøg til min Fader, og da skjældte og bandede over, at tvende dumme Knøse, som han kaldte dem, var bortløben fra hans Gods, og hvorledes han ikke med al den Umage, han gjorde sig havde kunnet opspore dem. De var vandrede til Aalborg, hvor en formuende Købmandsfamilie tog sig af dem og tilmæglede dem Frihedspasser af Herremanden, saa vidt jeg mindes ved en Betaling af 100 Rdl. for hver. De kom derpaa i Lære ved Handelen og bandede sig ved gode Naturgaver, ved Flid og Paapasselighed i andres Tjeneste, Vej til egen Handel, hvilket de siden drev med Klogskab og Held. Den ældste, Niels Ryberg, døde som Konferentsraad; men hans største Hæder var, at han altid vidste med Elegants i Levemaaden at forbinde sine jævne Landsbysæder, hvilket han sit Liv igennem vedligeholdte med Snedighed og Klogskab. Han anlagde en Fabrik paa Færøerne (?), indførte fabriksmæssig Hørhegling og Linnedfabrikation m. m. Han stiftede et anset Handelshus i København.

Broderen i Aalborg syntes egentlig at have mere Talent end Niels Ryberg og forstod tillige med større Lethed at sætte sig ind i en friere Levemaade. Han arbejdede sig ogsaa frem til Fortjeneste og holdt den vedlige; men i vidseende og dog solid Handelsaand naaede han ikke sin ældre Broder.«

1750 kom Niels Ryberg til København, hvor han begyndte en Kommissionsforretning. Kommissionshandel drives for en andens Regning og Risiko mod et Vederlag i en eller anden Form.

4. April 1753 løste han Borgerskab som Grosserer. En Grosserer skulde eje Skib og handle en gros. Hans Skibe gennemsejlede de fleste Verdenshave. Den neutrale Handel tjente Formuer.

1756 gik Ryberg i Kompagni med det meget ansete formuende Thygenske Handelshus under Firma »Ryberg og Thygesen jun.«. Dette Firma arbejdede i nær Tilslutning til Regeringen. Ved Siden af Studeeksporten udførte det salt Kød og gjorde sig store Anstrelgelser for at oparbejde et Marked derfor i Frankrig. Der afskibedes fra Aalborg, hvor Ryberg har haft sine Forbindelser fra de unge Aar.

Senere tager Ryberg Cramer og Black, to andre Storhandlende, med sig i Kompagni. De skilles fra hinanden. 6. Novb. 1775 udbetaler Ryberg baade Thygesen og sine øvrige Kompagnons paa een Gang. Derefter var »Niels Ryberg« hans Firmanavn, til han 1789 tog H. R. Saabye, amerikansk Konsul, senere Etatsraad, gift med hans Søsterdatter, Grosserer Mørck, hans Søstersøn og Grosserer Otte, hans

Svoger under Firmanavnet »Ryberg og Co.« Den europæiske Søhandel blev drevet af Handelskompagnier, og Ryberg fulgte med i saa Henseende. At give en Karakteristik af en Mand, der er død for 140 Aar siden, er ikke let. Den Erfaring, det giver at komme sammen med mange Mennesker, har han draget Nytte af for at være i Stand til at drive en saa omfattende Forretning med inden- og udenlandske Varer. Nødvendigvis krævedes der Viden om og en klar Forstaaelse af de politiske Forhold og Næringsforholdene herhjemme og i Udlandet. Han maa have studeret de historiske Begivenheder og Bevægelser meget nøje og have Kendskab til Tidens Lovgivning.

Den preusiske Syvaarskrig udbrød 1756 og varede til 1763, den amerikanske Frihedskrig udbrød 1778 og varede til 1783, og den franske Revolution udbrød 1789. Hærene havde Brug for store Forsyninger af Landbrugsvarer. Bondestændens Frigørelse i Danmark gav Anledning til gennemgribende Reforme paa Landvæsenets Omraade. Produktionen af Landbrugsvarer blev stærkt forøget.

En Del af sin Formue tjente Ryberg som Assurandør. I Krig tog de krigsførende Magter det ikke altid saa nøje med at opbringe et neutralt Skib. Endvidere var Søkortene mangelfulde og Fyrvæsenet lidet eller intet. Risikoen for dansk Skibsfart blev efterhaanden stor. Det kgl. oktrojerede Søassurancekompagni udnyttede sin Monopol. Dens Præmier blev for høje i Forhold til Udlandets. En Del dansk Forsikring gik til Udlandet. Men 1759 begyndte Niels Ryberg at optræde som privat Assurandør. Han kunde forsikre Skibe i indenrigs Fart billigere end Kompagniet. Niels Rybergs Assurance skabte en for Handelsstanden meget gavnlig Konkurrence til det kgl. oktrojerede Assurancekompagni.

Det var den Gang de store Handelskompagniers Tid. Hollænderne og Englænderne dannede et engelsk-asiatisk Kompagni 1601. Danmark fulgte efter. Den 19. Marts 1616 dannedes det »Dansk-Ostindiske Kompagni«, som fik Eneret paa den asiatiske Handel i 12 Aar. Hollænderen Roland Crappe fik udvirket, at Danmark fik Trankebar, hvor Fortet Dansborg blev opført. Trankebar er en lille Havnestad paa Koromandelkysten i Forindien. Den var Hovedstad i de danske Kolonier i Ostindien. Selskabet manglede Driftskapital, og det ophævedes 1650. Guvernør Leyel blev afsat 1648 og Poul Hansen, Korsør, blev hans Eftermand. Han døde 1665 og Eskild Andersen blev Guvernør. Han holdt Kolonien til 1668, og der blev da sendt Skibe til Trankebar (Frederiksnagor). I 1670 oprettedes et nyt Selskab, der fik flere Begunstigelser; det kunde alligevel ikke klare sig og ophævedes 1729. I 1732 oprettedes atter et nyt Selskab, der af Hensyn til Kina betegnedes som det »Asiatiske Kompagni«. Det fik store Privilegier. 1772 valgtes til Styrelsen Niels Ryberg, de Coninch, Konferentsraad Fabritius og Kaptajn Halling. I 1772 blev Handelen paa

Ostindien frigivet for private, men Selskabet beholdt Eneret paa Handelen paa Kina.

Fra 1772—1775 og 1779—1784 var Ryberg Medlem af Styrelsen for det »Asiatiske Kompagni« og deler med sine Kolleger Æren for en af dets mest glimrende Perioder. Da Ryberg traadte til, var der 5 Kina- og Ostindiefarere i Fart; da han traadte fra, henholdsvis 9 og 6 med en Besætning af over 1750 Mand.

En betydelig Kasseangel, foranlediget ved et Komplot af Justitsdirektør, Bogholder og Kasserer, skaffede Ryberg en ubehagelig Afslutning af hans Virksomhed som Medlem af Styrelsen.

1843 blev det Asiatiske Kompagni ophævet, og 1845 solgtes Trankebar til det engelsk-ostindiske Kompagni for 1¼ Mill. Rigsdaler.

1620 oprettedes »Det islandske, færøiske og nordlandske Kompagni«, i Almindelighed kaldet »Islandsk Kompagni«. Da Kompagniet gav Underskud, overtog Kongen den. 1759—1763 førte Ryberg den islandske Kompagnis Handel for Kongens Regning og gjorde et betydeligt Arbejde for at udvikle Fiskeriet under Island. Ryberg gav Anledning til, at en norsk Student, Peder Rønne, blev sendt til Island for at studere Landet og dets Erhvervsforhold.

1763 blev Kompagniet overtaget af »Det almindelige Handelskompagni«, der drev Handel paa Østersøen, Vest Europa og Middelhavet. Det var stiftet 1747 og fik 1749 overdraget Handelen paa Grønland med Privilegium paa at drive Sælfangst i de arktiske Farvande. Det kørte fast 1774.

I Aarene 1764—1767 drev Ryberg for egen Regning Cabliau-Fiskeriet under Island efter den hollandske Metode.

11. Maj 1778 oprettede Staten et vestindisk Handelskompagni. Blandt de 6 Direktører, som Kongen udnævnte, var Ryberg. Allerede 1625 oprettedes et Kompagni, der handlede paa Vestindien, Brasilien og Guinea. Amerika og Afrika blev knyttet sammen. Der førtes Slaver fra Afrika til Vestindien. 1636 oprettedes et afrikansk og guinesisk Kompagni. 1652 et grønlandsk Kompagni.

1671 fik vi St. Thomas, 1675 St. Jan og 1731 St. Croix. Og 1671 oprettedes et vestindisk Kompagni.

1756 tog Danskerne Nikobarerne i Besiddelse og kaldte dem Frederikøerne. De bestaar af 10 større og 9 mindre Øer i den Bengalske Bugt mellem Halvøen Malakka og Forindien. I det dansk-vestindiske Kompagni havde flere af Statens Embedsmænd Sæde som Høeg-Guldberg, Schack-Rathlow, Stemann og Greverne Schimmelmann.

Ryberg blev uenig med sine Kolleger om Kompagniets Drift og fik 20. April 1785 Kongens Tilladelse til at tage sin Afsked. Det kgl. ostindiske- og guinesiske Kompagni blev stiftet 1781, og 1789 overtog de Coninch det.

1850 fik Danmark 200,000 Kr. af Englænderne for Dansk Guinea.

1917 solgte vi Dansk Vestindien til Amerika. Og 1850 overtog Eng­ lænderne Nikobarerne.

Ved kgl. Resolution af 29.-4. 1766 fik Ryberg en vis Handelsret paa Færøerne. Han havde ansøgt om at have et Oplag af ost- og vestindiske Varer paa Øerne, hvilket Generaltoldkammeret mente at burde imødekomme; men vilde først høre Konseillets Udtalelse om Sagen. Konseillet mente ogsaa at kunne gaa ind paa Rybergs Ønske, men med det Forbehold, at Oplaget skulde nedlægges, saa snart det maatte vise sig, at det affødte Inkonveniencer. Magasinet var paa Frederiksvaag. Der blev gjort Forsøg med Klippefisktilvirkning og Nedsaltning af Sild. Det første Forsøg med Kuttefiskeri foretoges 1772 af Ryberg.

1771 blev Ryberg Medlem af Kommercekollegiet, hvorunder der sorterede Sager, der henhørte til Landvæsenet og de omfattende Grene af Handels- og Fabriksvirksomhed. Man indsaa, at dertil var det ikke nok at have nogle Kontormennesker, der manglede de behørigte Kundskaber. Ryberg blev tilkaldt som handelskyndig. Kommercekollegiet blev oprettet 1735 og kom 1848 for største Delen ind under Indenrigsministeriet. Allerede 1762 blev Ryberg en af Grosserersocietetets »Ældste«. Grosserersocietetets Styrelse bestaar af en Formand og to Ældste. Fra 1767—1778 var han Bankkommissær.

Det var ikke alene Handelen, men hele Samfundets Økonomi, der laa Ryberg i høj Grad paa Hjertet. Fattigdommen var den Gang som nu et brændende Spørgsmaal. Opfostringshuset paa Kristianshavn var stiftet 1753 til fattige Børns Opdragelse og Opfødelse. Under 8. Decb. 1759 blev Ryberg ved kgl. Resolution beskikket til Meddirektør af Opfostringshuset. 1762 indgav han et Forslag til Grev Bernstorff og de øvrige Direktører om en Nyordning af Stiftelsen.

Da Struense 1771 havde besluttet at omordne Hovedstadens Fattigvæsen fra Grunden af, resulterede dette i en Kabinettsordre af 16. Oktober 1771, som ophævede de 3 hidtil adskilte Direktioner for Waisenhuset, Opfostringshuset og Fattigvæsenet, og i Stedet for oprettedes en almindelig Plejeanstalt. I Direktionen for Plejeanstalten fik Ryberg, Præsten Resevitz, Raadmand Lunding og Berger Sæde. Under Plejeanstalten laa Fattigvæsenet i København til 1781.

Den unge Bonde havde ikke ret mange Aar om i København at vinde sine Medborgeres Tillid og Paaskønnelse for sine ualmindelige Evner. En Mand af ringe boglig Viden, men en stor naturlig Begavelse. Han har næppe lært at regne og skrive, før han kom til Aalborg.

1764 ægtede Ryberg Margrethe Dorothea Otte, Datter af Kancelliraad Friederich Otte, Ekerfærde. Hun blev 1766 Moder til en Søn, Fridericus Bartholomæus, som døde 13. Septb. 1769. Den yngste Søn, Johan Christian, er født 1767. Samme Aar døde hans Moder, 18 Aar gammel.

En Del af den betydelige Formue Ryberg efterhaanden erhvervede sig, satte han i Jordegods. 1764 købte Kancelliraad Friederich Otte Frederiksgave, Assens Amt paa Fyen, for 170,000 Kr. Hovedgaardstakst, Ager og Eng 98 Td. 7 Skp. 1 Fdk., Skovskyld 1 Td. 7 Skp. 2 Alb. og Mølleskyld 14 Td. Da Friedrich Otte døde 1766, overgik den til Svigersønnen Niels Ryberg.

Frederiksgave er en gammel Gaard, tidligere bar den Navnet Hagenskov.

Samme Aar Ryberg købte Frederiksgave, herskede der en svær Kvægsyge paa Godset. Af 297 Køer, 124 Kvier og 80 Kalve døde 224 Køer, 111 Kvier og 67 Kalve. Kun 73 Køer, 13 Kvier og 13 Kalve overlevede Sygdommen.

Iflg. Mtr. 1688 hørte til Frederiksgave 114 Gaarde; men i 1766 kun 52 Gaarde. 1806 havde Ryberg bragt Godset op til 72 hoverigørende Bøndergaarde.

Frederiksgave var Rybergs Sommerbolig. 1775 lod han opføre en pragtfuld Hovedbygning. Møblerne, Senge, Borde, Stole o.s.v. i et af Værelserne var foreskrevet fra Kina.

Ved Gaarden anlagde han en ny Have i fransk Smag med stive Hække og Alléer. Ryberg var en af de første Godsejere paa Fyen, som paa sit Gods lod sine Fæstegaarde udskifte og udflytte. Vilde en Bonde ombygge og forbedre sin Gaard, kunde han faa for intet savskaaret Tømmer fra Godsets Skove og brændte Sten fra det ny-anlagte Teglværk. Fra Haven kunde de faa udleveret Frugttræer gratis. En Del af Bønderne købte deres Gaarde til Selveje; Hoveriet blev afløst mod en fast aarlig Afgift. Det ubestemte Hoveri blev forandret til bestemt efter Overenskomst med Bønderne.

Han uddelte oplysende Bøger til Bønderne, saaledes: Mansa's Havekatekismus, Ballings Husmoder, Visdomsbog for Landmændene o. s. v. Ogsaa Ungdommens Oplysning gjorde Ryberg meget for. Han lod bygge to Skoler i Kjerum Sogn og lod for egen Regning to unge Mennesker oplære paa Seminariet i Kiel. Foruden Lærerens Bolig var der to Skolestuer, en for Børnene til at lære at læse, regne og skrive og en, hvor Pigerne lærte at spinde. Stuerne var rummelige; der var højt til Loftet og anbragt Ventilatorer i Vinduerne. Lærarlønnen var 60 Kr. aarlig foruden fri Bolig og Brændsel. Senere kom en ung Mand til Blaagaard Seminarium. Han blev Lærer og Degn i Dreslette. Til Dreslette Kirke skænkede Ryberg et Orgel. Et Kor af 12 Bønderdreng, oplært af Degnen til at synge, udførte Kirkesangen. 1788 kalder Ryberg en Præst til Dreslette Kirke. 1787 lod han til Dreslette Kirke bestoede den smukke Altertavle, der forestiller Kristi Kamp i Gethsemane Have. Han lod endvidere opføre et Observatorium paa det 31 m høje Kirketaarn, hvorfra der var en 3 Miles Udsigt.

Til Hølnæs Kirke i Odense Amt skænkede han 1784 Alterstage,

Daabsfad og Klokke og 1792 Kirkeblok. Han var en flittig Kirkegænger. I 1797 oprettede Ryberg et Degneenesæde ved Dreslette.

Han lønede en Distriktslæge for Godsets Beboere, som skulde betjene enhver syg, der forlangte Hjælp, og indkaldte en ordentlig uddannet Jordemoder, som foruden andre Fordele fik 3 Mark for hvert levende Barn, som ved hendes Bistand fødtes til Verden.

Han lod foreskrive en Tærskemaskine fra Skotland og lod en skotsk Møllebygger komme med til at sætte den i Gang. Den svarede fuldkommen til sin Hensigt.

1774 købte Ryberg Øbjerggaard, Kjøng Sogn, Præstø Amt, med 60 Td. Hartkorn Hovedgaards Takst og 224 Td. Bøndergods, samt Kjøng Kirketiende for 30,050 Rdl. (Skøde af 1779). Øbjerggaard var ved Vordingborg Rytterdistrikts Salg oprettet til Hovedgaard af nedlagte Bøndergaarde.

Inde i Øbjerggaards Have findes paa en med Eg og Krat bevokset lille Holm midt i en lille Sø et fredlyst Voldsted med Rester af et Fæstningstaarn, som Historien intet ved om, men som Traditionen har haft travlt med at fortælle om. »Lille Gurre« har Stedet været kaldt, og det fortæller om Kong Valdemar den Store, at han kunde sejle fra Vordingborg til Gurre.

1779—80 lod Ryberg Jorderne paa Øbjerggaard udskifte. Han lod Udskiftningen forrette af Landinspektør Berger, der var brugt til Fællesskabets Ophævelse paa Bernstorf. Bønderne betalte 30 Rdl. aarlig i Hoveripenge.

1778 anlagde Ryberg paa sit Gods Øbjerggaard i Kjøng Sogn en Spindeskole, der blev Forbillede for Oprettelse af lignende Skoler. Fabrikken kom efterhaanden til at bestaa af 11 Bygninger, og der var tyve Væve i Gang, hvorpaa der aarligt vævedes c. 10,000 Alen Linned af alle Slags. Han foreskrev Vævemestre fra England. Godsinspektør Vøeløher havde indført Høravl paa Godset. Blegieriet var henlagt til Vintersbølle.

Han sendte unge Mennesker udenlands for at sætte Arbejderne ind i de bedste Metoder om Hørs og Garns Spind og Vævning og Lærreds Blegning.

For hjælpeløse i deres Alderdom stiftede han Kjøng Hospital, hvor 10 Lemmer kunde nyde Bolig, Ildebrændsel og 10 Daler aarlig. Endvidere lod han indrette et Par Stuer for saadanne syge i Sognet, som hjemme savnede den fornødne Pleje og Tilsyn.

1752 købte Ryberg den halve Part af Harregaard af Niels Jepsen Skou til sine Forældre, som begge døde i 1764. Det var Overharregaard af Hartkorn 5 Td. 7 Skp. 1 Fdk. Han solgte den 1767 for 400 Rigsdaler. (Se Salling Herreders Skøde- og Pantebog Side 148).

Ryberg havde i København en god Bogsamling og en berømt Møntsamling. Han boede i København en rummelig Herskabsejendom: Prinsesse Julianes Palais i St. Kongensgade Nr. 29.

Videnskab og Kunst var heller ikke fremmed for ham. Hans Bygninger og Have paa Frederiksgave var prydet med Kunstværker. 1785 lod han Wiedewelt forfærdige og oprejse i Haven over sin afdøde Hustru en Marmorstøtte, hvorpaa var anbragt en Urne med Paaskrift: Hisset! Den er nu opstillet paa Dreslette Kirkegaard. I samme Have lod han Dajon oprejse til Ære for sin Sønnekone en anden Marmorstøtte; den var forsynet med adskillige Sindbilleder og med Navnet Angeliqve. Den er nu oprejst i Hvedholm Have.

1798 lod han Professor Jens Juel male et Maleri forestillende Ryberg siddende i Samtale med sin Søn og Sønnekone, som staar foran ham, og i Baggrunden Frederiksgaves Gaard og Have. Dette Maleri hænger paa Svanholm.

Landskabsmaler Meyer lod han male 12 Prospekter af Gaarden og nærmeste Omegn. Han lod paa egen Bekostning Justitsraad Viedewell forfærdige J. H. E. Bernstorfs Brystbillede i Marmor. Og da Maler Cabot var hjemkommen fra Italien, lod Ryberg ham male adskillige Billeder til at pryde sin Badstue med.

Under den sydlige Korsfløj i Dreslette Kirke lod han indrette sin Familiegrav. Over Indgangen til Kapellet er opsat en Marmortavle med følgende Indskrift:

Ej Dødens Rædsler, Gravens mørke Bolig,
kan skrække den, som frygter Gud,
fra Sorgen frie, han slumrer sødt og roligt,
indtil ham vækker Almagts Bud.
Frimodig skal han frem for Dommen træde,
forsonet Gud ham dømme skal;
for ædel Daad skal evig Fryd og Glæde
belønne ham blandt Frommes Tal.
O, gid enhver, som denne Grav skal gjemme,
maa leve Gud og Dyder troe
og andres Gavn, som eget Vel forfremme,
saa skal han døe i Fred og Roe.

For sine Fortjenester af Fædrelandet og Menneskeheden lod Kongen ham 1758 udnævne til Hofagent, 25. Marts 1770 til Etatsraad og 7. Oktb. 1780 til Konferentsraad.

Grosserer og Konferentsraad Niels Ryberg døde 29.-8. 1804. Ved hans Bisættelse i København d. 3. Septb. 1804 holdtes Talen af Andreas Krag Holm, Præst ved Holmens Menighed og Søkvæsthuset; ved Ligets Hensættelse i Familiekapellet ved Dreslette Kirke d. 1. Oktb. s. A. holdtes Talen af J. Jakobsen, Provst i Baag Herred og Sognepræst til Dreslette. Begge Taler er trykte.

I Skoven, der støder op til Øbjerggaards Have, findes Mindestøtter af Niels Ryberg og Inspektør Vælcher, der var Inspektør og Drifts-

bestyrer ved Kjøng Fabrik, og som bragte Kjøngs Plaster til Danmark.

Ved Rybergs Død arvede hans eneste Søn, Johan Kristian Ryberg, Frederiksgave, Øbjerggaard og Ejendommen i København og fortsatte Forretningen. Oprindelig tegnede alt lyst for ham. Forretningen fortsattes i det gamle Spor. Men herfor satte Krigen Bom. Den Nedgang i de økonomiske Forhold, som efter en usædvanlig gunstig Periode kendetegner det 19. Aarh. første Del, bragte Ruin over talrige Handelshuse. Gamle solide Købmænd saa sig efter en forgæves Kamp mod Følgerne af Krigen og Statsbankerotten 1813 ruinerede. Huset Ryberg mente, at Forretningen kunde føres igennem og fik af Statskassen bevilget betydelige Laan. I Ejendommen St. Kongensgade, assureret for 66,900 Rdl., et første Prioritetslaan paa 33,000 Rdl., i Øbjerggaard, vurderet til 124,000 Rdl., et første Prioritetslaan paa 62,000 Rdl., i Frederiksgave og Flenstofte, vurderede til 833,000 Rdl., et andet Prioritetslaan paa 282,000 Rdl., næst efter indestaaende 136,000 Rdl. Herregaarden Flenstofte i Dreslette havde J. C. Ryberg købt i 1799 for 55,050 Rdl. 1800 købte Ryberg til Flenstofte Flemløse Kirke for 14,000 Rdl. Disse Laan paa ialt 377,000 Rdl. for slog lidet.

Da Ryberg ikke kunde tilbagebetale Laanene, overtog Staten Flenstofte og Øbjerggaard 1820, Frederiksgave 1824. Kreditorerne fik 25 pCt. 1812 blev Agent Ryberg Ridder af Dannebrog og 1813 Etatsraad. Han døde 1831. Hans Kone beboede Frederiksgave indtil 1841, da den blev indrettet til Sommerbolig for Kronprinsen og Kronprinsessen. Enkefru Engelske Charlotte Ryberg døde 1846 i Assens. — 1836 solgte Staten Øbjerggaard. Fabriken nedlagdes 1906.

Harregaard, Harre Sogn i Salling.

Harregaard er Nr. 13 i Mtr. 1688. Hartk. 11 Td. 6 Skp. 2 Fdk. 1662 Hartkorn 14 Td. 6 Skp. 1688 har den to Fæstere, Morten Pedersen, der dør 1727 og Jens Kristensen, der dør 1698. Den tilhørte da Henry Holst i København; men blev senere købt til Østergaard i Harre, der har Nr. 1 i Harre i Mtr. 1688.

1722 skøder Præsten Jens Splid, Præst i Skarup og Tvilum, Gjern Herred, Aarhus Stift, Østergaard med Gods til Kornet Ravn; hermed følger Harregaard. Se Viborg Landstings Skødebog Nr. 37 Side 440.

1752 køber Niels Ryberg den halve Part af Harregaard, som han overlod til sine Forældre, Bertel Christensen og Vibekke Nielsdatter fra Storgaard (Rybjerggaard), Rybjerg.

1764 d. 23. Oktb. begravedes Vibekke Nielsdatter af Harregaard, 72 Aar. 1764 d. 15. Novb. begravedes Bertel Christensen Overgaard i Harregaard, 82 Aar.

1767 sælger Niels Ryberg (Kongel. Majst. Hofagent) Overharre-

gaard i Harre af Hartk. 5 Td. 7 Skp. 1 Fdk. for 400 Rdl. Se Salling Herreds Skødeprotokol Side 148.

Da Christen Jepsen i Aasted Skov dør 1760, flyttede hans Enke, Kirsten Bertelsdatter, med sine Børn til Forældrene i Harregaard. Her blev hendes to Døtre (den ene efter den anden) gift med deres Fætter Niels Thorsen, Søn af Thor Jepsen. Den ældste af dem, Dorthea, havde Datteren Marie Kraft, der blev gift med Søren Jensen Krejbjerg Grundvad. Deres Moder, Kirsten, blev senere gift med Thøger Olesen, der efter Bertel Christensens Død fik hans Halvdel af Harregaard i Fæste.

1761 viedes Thøger Olesen af Harre og Kirsten Bertelsdatter af Harregaard i Harre Kirke.

1763 døbt Thøger Olesens Barn af Harregaard. Navn Aksel Møller.

1790 dør Kirsten Bertelsdatter, 67 Aar. Se Salling Herreds Skifte- og Pantebog 1791, Side 210. I Skiftet 1790 efter Kirsten Bertelsdatters Død er opført hendes Børn:

1. Jeppe Kristensen, 40 Aar, bor i Grove Nørgaard.
2. Bertel Kristensen med Tilnavnet Skou bor i København.
3. Dorthea Kristensdatter, forhen gift med Niels Thorsen, efterlod sig en Datter, Marie Nielsdatter.
4. Karen Kristensdatter, gift med Kristen Sørensen i Harre.
5. Vibekke Kristensdatter, Enke efter afgangne Niels Thorsen.

Af andet Ægteskab med nuværende Enkemand Thøger Olesen en Søn, Aksel Møller Thøgersen, 27 Aar, boende i København som Kontorbetjent hos Morbroderen, Hr. Conferensraad Ryberg.

1790 bliver Thøger Olesen gift med Thøge Anne Margrete Nielsdatter Tang af Bajlumbaard.

1792 døbt Thøge Olesens Barn af Harregaard, Navn Ole Thygesen.

1792 dør Thøge Anne Margrete Nielsen, 32 Aar. 1792 Skifte efter hende. Se Skivehus Amts Skifteprotokol 1789—96 Side 227.

Ole Thygesen har vist en Tid været Styrmand. I Salling Herreds Skøde- og Pantebog 1818, Side 305, nævnes han som Justitsraad og Bankkasserer i København.

1794 blev Thøger Olesen i Harregaard og Boel Knudsdatter af Harre viede i Harre Kirke.

1795 døbt Thøger Olesens Barn af Harre, Navnet Knud.

1809 dør Thøger Olesen, Harregaard, 80 Aar.

Boel var Datter af Degnen i Oddense. Knud Nielsen Hop blev Degn i Oddense 1749. Han var født 1725 i Hjerlk Dagnebolig som Søn af Degnen Niels Jørgen Knud Hop og Hustru Helle Iversdatter. Knud Hop døde 1781. Hustruen 1784. Ved Skifteforretningen d. 29. Sept. 1784 nævnes Bodil, tjenende paa Aabjerg, 27 Aar. Se Skivebogen 1929, Side 44.

Bodils Morbroder, Thorum, var Forvalter paa Koldbygaard i Thy. Knud Nielsen Hop havde Slægtsforbindelse over hele Salling. Bed-

stefaderen var Herredsfoged i Hjerk 1770. Søsteren Dorthea var gift med Thorum Degn, Nicolaj Hjardemaal. Farbroderen Knud Knudsen Hop døde som Degn i Thise 1797.

Knud Paulin Hopp, Søn af Concistorialraad Hopp, var Klokker til Sønbjerg og Odby Menighed paa Thyholm. Se Vilh. Lassen: Norske Stamtavler I. 1866.

Neder Harregaard ejedes først af Niels Jeppesen Skou og derefter af Thor Jeppesen.

I. 1733 viet Thor Jeppesen af Møgel Torum og Maren Melsdatter af Hindrup. Hvem Maren Melsdatter er Datter af, ved jeg ikke; men alle de Faddere af Melslægten (Jens Melsen i Hinderup, Dorthea Melsdatter er maaske hendes Søskende og Melsen Pedersen af Hindrup, hendes Fader), der nævnes ved Børnenes Daab, er sikkert af hendes Slægt.

Navnet Melsen som Fornavn var begyndt at blive almindelig før 1700. Melsen er nok oprindeligt Efternavn, Melis Søn. Maren Melsdatter dør 1755, og Thor Jeppesen gifter sig anden Gang med Dorthe Jansdatter af Lendum i Selde Sogn.

Niels Pedersen var Degn i Junget i Salling 1719 og døde 30.-12. 1737, 46 Aar gl. Han havde 1723 ægtet Bodil Melsdatter af Hinderup. Hun er maaske en Søster til Maren Melsdatter. Børn i Torum: Karen 1734, Niels 1738, Niels 1739. Børn i Harre: Kiersten 1757, Jep 1758, Maren 1760.

1775 sælger Thor Jeppesen sin Selvejergaard i Otting til sin Søn Melsen Thorsen. Se Salling Herreds Skøde- og Pantebog 1775 Side 394. Harregaard sælger han 1774 til en anden Søn, Niels.

Thor Jeppesen dør 1778, 78 Aar gammel.

II. 1774, 6. Okt. blev Niels Torsen og Dorthea Kristensdatter viede tilsammen i Harre Kirke uden foregaaende Troløvelse. Forlovere: Thøger Olesen, Knud Hop i Oddense.

1775, 7. April blev Niels Torsens Barn døbt i Harre Kirke, Navnet Marie Kraft. Navnet Kraft stammer fra en Slægtning, som er bleven kaldt op.

1777 dør Dorthea Kristensdatter 24 Aar. 7 Aar efter blev Niels Torsen gift med Dortheas Søster Vibekke.

1784, 11. Decb. blev Niels Torsen og Vibekke Kristendatter af Rybjerg viede tilsammen i Harre Kirke uden foregaaende Troløvelse efter kgl. Bevilling. Forlovere: Niels Stephan og Jens Jensen af Bajlum. Børn: 1785 Thor, 1787 Kristen, 1789 Dorthe, gift 1814 med Anders Kristensen Hovgaard, Vraa.

Niels Torsen blev ingen gammel Mand; han døde 10. April 1790. I Skivehus Amts Skifteprotokol 1789—96 Side 91 findes Skifteforretningen. Af denne fremgaar, at der er en Datter i første Ægteskab og 2 Sønner og 1 Datter i andet Ægteskab, alle fire umyndige.

Samme Aar, 11. Novb. 1790, blev Jens Nielsen Kusk fra Ramsing

og Vibekke Kristensdatter viede. Forlovere: Niels Kusk, Ramsing, og Thøger Olesen.

Børn: 1792 Niels, 1800 Niels.

Jens Nielsen Kusk døde 13. August 1807, 51 Aar. Vibekke Kristensdatter skøder 1822 Neder Harregaard til sin Søn Niels Jensen. Neder Harregaard har hun efter sin afdøde Mand Niels Thorsen. Se Skøde af 16. Septb. 1774 og Skøde af 29. Juli 1786 i Salling Herreds Skøde- og Panteprotokol 1822 Side 261. Til Neder Harregaard hørte Gods. Se ovennævnte Skøde- og Panteprotokol Side 16.

Aftægtskone Vibekke Kristensdatter Skou af Harregaard døde 1835, 77 Aar.

Om Vibekke i Harregaard fortæller J. C. Hansen i Mindeblade, at hun drev Gæstgiveri for hele Nordsalling, skønt hun ingen Bevilning havde. Hun var blandt de fremmeligste dengang og holdt Avis sammen med den Durup Præst og Manden paa Aagaardsholm.

Sæbygaard i Aasted Sogn i Salling.

Sivegaard, Søbygaard og Sæbygaard er samme Form for Sæbygaard. Den benævnes med alle tre Navne; men Sæbygaard er efterhaanden blevet dens Navn.

I Følge Skivehus Amts Matrikel 1688 har Sæbygaard 11 Td. 5 Skp. 3 Fdk. Hartkorn. 1662 havde den 19. 4. 0. 0. Den ejedes af Østergaard. Af Sæbygaards Brugere 1688 nævnes Christen Jensen og Jens Sørensen. Det var ikke usædvanligt, at en Gaard havde to eller flere Fæstere. Hver enkelt Fæster hæftede for sin Del af Landgilde og Skatter. Det var ikke altid, at hver Fæster havde lige Andel i Ejendommen. Undertiden var flere af Stuehusets Rum fælles for begge Familier.

Aasted Kirkebog, som begynder 1659, bringer Oplysning om Fæsteren Christen Jensen, at han har været gift to Gange, har mange Børn og dør 1702.

Børn: 1670 Morten, 1672 Kjeld, 1676 Christen, 1679 Jens, 1681 Niels. 1688 viet i Aasted Kirke Niels Pedersen af Torp og Mette Kristensdatter af Sæbygaard. Tilførslerne mangler fra 1663—1667. Mettes Daab findes ikke; men maaske Præsten har glemt at indføre den. 1686 begravet Christen Jensens Hustru Johanne Christensdatter af Sæbygaard, 45 Aar. Om hendes Herkomst savnes alle Oplysninger; ligeledes om Christen Jensen.

Da han havde været Enkemand i to Aar, besluttede han at indgaa et nyt Ægteskab; han lod holde Skifte; men den Skifteprotokol, som har behandlet hans Bo, er gaaet tabt. Først 1738 er der Skifteprotokol fra Østergaard i Aasted.

1690 viet Christen Jensen i Sæbygaard og Anna Nielsdatter Nygaard i Torp.

1702 begravet Christen Jensen i Aasted, 68 Aar.

Slægten Møller.

Niels Pedersen af Torp, som 1688 bliver viet til Mette Christensdatter af Sæbygaard, er sikkert Søn af Peder Nielsen i Torp. Han kaldes ogsaa Peder Møller og bor i Gaarden Nr. 4 Torp By, Aasted Sogn.

I. Mtr. 1688, Aasted, Torp By, Nr. 4. Peder Nielsen, gl. Hartkorn 4. 0. 3. 3. Nyt Hartkorn 1. 3. 3. 1. Ejer Østergaard.

Per Møller nævnes flere Gange som Fadder ved Niels Pedersens Børns Daab sammen med Christen Jensen, Sæbygaard.

1684 begravet Vibekke Christendatter af Torp, 60 Aar. Det er uden Tvivl Peder Nielsen Kone.

Peder Møllers Død har jeg ikke fundet i Kirkebogen.

II. 9. Marts 1690 har Niels Møller af Torp et Barn i Kirke, kaldet Niels; han dør samme Aar.

11. Oktb. 1691 Niels Møllers tvende Døtre i Kirke, kaldet Vibekke og Johanne. Faddere Per Møller i Torp og Christen Jensen, Sæbygaard. Det er Børnenes Bedstemødre, der bliver kaldt op, som begge er døde. Før eller lige efter Daaben maa deres Moder, Mette Christensdatter, være død; men hendes Død har det været mig umuligt at finde i Kirkebogen. Maaske hun er død ved Børnenes Fødsel.

Niels Møller synes at have fristet en tragisk Skæbne i sine Kærlighedsforhold. Aaret før Tvillingernes Daab er han kommet galt af Sted. I Kirkebogen læser man: 1. Septb. 1690 bliver Niels Pedersen Møller af Torp og Anna Villadsdatter i Torp publice absoluta i Aasted Kirke for Lejermaal. Lidt nedenfor læses: 19. Oktober 1690 er Anna Villadsdatters Slegfred Barn, Vibekke, i Kirke.

Baade Niels Pedersen Møller og Anna Villadsdatter maatte for deres Forseelse staa aabenbar Skrifte, d. v. s. offentlig i Kirken bekende deres Brøde i hele Menighedens Paahør og derefter modtage Kirkens Tilgivelse.

Det aabenbare Skriftemaal er sikkert af de fleste blevet opfattet som en stor Ydmygelse; men bag Ydmygelsen kom Oprejsningen, saa vedkommende igen var fuldt nydende Medlem af Menigheden. Ingen, som havde forset sig, kunde tilstedes Adgang til Alterens Sakrament, forinden de havde udstaaet Kirkens Disciplin ved aabenbart for hele Menigheden at bekende deres Synd. For Tilhørerne har det været et Led i den offentlige Underholdning, selv om det ikke var Hensigten dermed.

Det følte sikkert ogsaa som en Uretfærdighed af den menige Mand, naar han blev straffet saa haardt samtidig med, at man har mange Eksempler paa, at Adelsmænd og andre højtstaaende Personer ikke tog det saa nøje med aabenlys Overtrædelse af det sjette Bud.

Standspersoner, der syndede mod det sjette Bud, vidste i Reglen at slippe uden om; kunde det ikke lykkes paa anden Vis, kunde man

opnaa det ved kongelig Bevilling. Under Kr. VI skærpedes Kravene; men efter hans Regeringstid 1746 blev det almindelig at søge Kongen om Fritagelse, og ved Forordningen af 8. Juni 1767 ophævedes det aabenbare Skrifte for Lejermaal.

Ofte var det kun den kvindelige Part, det gik ud over. Og mangen stakkels forført Kvinde har i Fortvivlelse for at undgaa at staa offentlig Skrifte berøvet sig selv Livet.

Det aabenbare Skriftemaal stammede fra den katolske Tid, men førtes med over i den protestantiske Kirke som en Form for Kirketugt.

Aarsagen til de fleste Skriftemaal var Overtrædelse af det 6te Bud; men mod det 5te Bud laa der ogsaa talrige Overtrædelser. Folk var slemme til at ligge deres Børn ihjel. Dette kunde vel være hændelig, naar Mand og Kone laa med et lille Barn i Dobbeltsengen. Det var særlig om Vinteren af Hensyn til Kulden, man var nødt til at have dem hos sig i Sengen. Denne Overtrædelse straffedes dog ofte med Bøder til Sognets Almissemødlemmer.

18. Okt. 1692 viedes i Aasted Kirke Niels Pedersen Møller i Torp og Anna Villadsdatter.

1680 begravet Villads Nielsen af Aasted. Formodentlig Anna Villadsdatters Fader.

1693 døbt Niels Møllers Søn Villads. Per Møller i Torp er Fadder. I Østergaards Skifteprotokol læses: Skifte 1750 efter Villads Nielsen i Nissum, ugift. Arvinger: Han havde en uægte Søsterdatter, som tjener Jørgen Pedersen i Hestbæk, 3 Søskendes Børn, navnlig Bertel Christensens Hustru i Ryberg, Aksel Møller i Aalborg og Søren Mikelsens Enke i Stouring (?) Mølle i Himmer Syssel.

1699 døbt Niels Møllers Søn i Torp Aksel Nielsen Møller. Christen Jensens Hustru bar det. Erik, Morten og Christen, Christens Sønner i Sæbygaard var Faddere. Som ovenfor omtalt løser denne Søn 1732 Købmandsbevilling i Aalborg. Niels Ryberg i Lære hos ham.

Om Niels Møller har haft Faderens Ejendom i Fæste eller faaet en anden, ved jeg ikke. Maaske er han denne Niels Pedersen, som er Medfæster af Nr. 3 i Torp.

Mtr. 1688, Aasted, Torp By, Nr. 3. Ejer Østergaard. Bruger Søren Pedersen og Niels Pedersen. Gl. Hartkorn 6. 6. 0. $1\frac{3}{4}$, nyt Hartkorn 2. 5. 3. 1. De samme Mænd er Brugere af Ejendommen i 1700. Se Ekstraktet af Mtr. 1688. Hvor Navnet Møller stammer fra, ved jeg ikke. — Senere maa de være flyttet til Nissum, maaske til Sønnen Villads, 1738, 28. Maj begravet Niels Møllers Hustru af Nissum, Anna Villadsdatter, 81 Aar.

1739 begravet Niels Møller af Nissum, 75 Aar.

I Skiftet læses: Skifte 1739 efter Niels Pedersen Møller af Nissum. død 20. Maj. Arvinger: En Søn Villads Nielsen, 43 Aar. Den salig

Mands Datters 'Barn Mette Espersdatter, 20 Aar, begge paa Stedet i Nissum under Østergaard.

Grundvadgaard i Krejbjerg i Salling.

A. De ældste sikre Meddelelser om denne Gaard og den Slægt, som var Fæstere, begynder med Mtr. 1688. Grundvadgaard i Krejbjerg har Hartkorn 6. 4. 2. 1. Det ses af Mtr., at Brugeren hedder Iver Madsen. Krejbjerg Kirkebog begynder først 1701. I dennes Begravelsesliste nævnes: 1725 jordet Iver Madsen af Grundvad, 84 Aar. Hans Kones Død har ikke været til at finde i Kirkebogen. Hvorfra de stammer vides ikke; men sysler vi med hans Slægt, finder vi, at Sønnen Niels faar Grundvad i Fæste efter Faderen. I Tiden efter 1711 har Niels Iversen af Grundvad flere Børn i Kirke. 1713 er Iver Madsen Fadder ved et af Børnenes Daab.

I Landstingets Skøde- og Pantebog Nr. 39 Side 134 læses: 1727 sælger Niels Jakobsen Haverslev, Sognepræst for Rødding-Krejbjerg, til Amtsforvalter og Kammerraad Anders Lund i Skive for 126 Kurantdaler Krejbjerg Grundvad, som tilforn var beboet af Niels Iversen, nu af Henrik Nielsen. Niels Iversen maa være flyttet til Volling; thi i Kaas Skifteprotokol 1772—1801 Side 14 (og 431) er et Skifte efter Niels Iversens Hustru af Volling.

B. I Balling Kirkebog, som ogsaa først begynder 1701, oplyses, at Iver Madsens Søn Søren bor i Balling. Hans første Hustru hed Ane Jensdatter. 1727 blev begravet Søren Iversens Hustru i Balling, Ane Jensdatter, 35 Aar. Noget Skifte efter hende findes ikke. Kaas Skifteprotokol begynder først 1729.

I dette Hjem voksede en stor Børneflok op. De havde følgende Børn: 1715 Maren, 1717 Iver, 1718 Mette, 1719 Jens, 1721 Anders, 1725 Iver, 1727 Niels. Niels Iversen af Krejbjerg Grundvad er Fadder 1715.

Kort Tid efter bliver han gift igen; thi 1729 har han en Datter i Kirke, som bliver kaldt Anne efter hans første Kone. Vielsen er ikke indført i Balling Kirkebog; 1744 bliver hans anden Hustru begravet, 44 Aar.

Jorddrotten havde Skiftejurisdiktion over sine Fæstebønder. — I Følge Kaas Skifteprotokol blev holdt Skifte efter Søren Iversens Hustru Ane Sørensdatter, som boede og levede i Balling, d. 17. Aug. 1744, 30te Dagen efter hendes Død.

Hun efterlod af sit Ægteskab følgende Børn: Niels 15 Aar, Johanne 12 Aar, Iver 8 Aar, Zidsel (?) 6 Aar og Kristen 1 Aar.

Boet opgøres til 114 Rdl. 2 Sk. Efter Tidens Lejlighed ingen betydlig Formue.

1767, 2. Aug. begravet Jens Sørensens Fader i Baadsgaard i Højslev. Se Højslev Kirkebog.

Dette er de faktiske Oplysninger om Søren Iversen, som bevarede

Dokumenter kan give; men der kan dog sluttes en Del om Slægten. Som før nævnt bliver Henrik Nielsen Fæster af Krejbjerg Grundvad efter Niels Iversen. Hvorlænge han er Fæster, ved jeg ikke; men sidst i 1750'erne er Søren Iversens Søn Jens Sørensen Fæster af Krejbjerg Grundvad.

C. 1756 laaner Jens Sørensen 200 Daler af Peder Espersen, Ballegaard. Dette Aar har han sikkert overtaget Gaarden med Inventarium og blevet gift med Dorthe Rasmusdatter.

Af Krejbjerg Kirkebog vides, at 1758 havde Jens Sørensen i Grundvad et Barn i Kirke, kaldet Rasmus.

1760 havde Jens Sørensen, Krejbjerg Grundvad, et Barn i Kirke, kaldet Søren.

I Højslev Kirkebog læses: 1768, 10. April havde Jens Sørensen i Bodsgaard Barn i Kirke, kaldet Søren; blev begravet 24. April.

Samme Dag, 10. April 1768, blev begravet Jens Sørensens Hustru i Baadsgaard, 36 Aar.

I Hald Amts Skifteprotokol 1768 Side 210, hvor Skiftet behandles, gives ingen Antydning af Dorthea Rasmusdatters Familie; men derimod omtales Børnene: Rasmus Jensen 11 Aar, Kristen 6 Aar, Jesper Jensen 4 Aar, Anna Marie Jensdatter 2 Aar. Jens Sørensen fik atter dannet et Hjem; thi 21. Juni 1769 blev Jens Sørensen af Baadsgaard og Margrete Kristendatter trolovede i Jordbro Mølle; Bryllup 12. Oktb. Se Taarup-Kvols Kirkebog. — Margrete Kristensdatter er Pjædedatter i Jordbro Mølle. Hendes Fader var Gaardfæster i Sahl Kristian Klavs Povlsen (Langemark).

1770, 5. Juni, havde Jens Sørensen i Baadsgaard Barn i Kirke, kaldet Søren. — Samme Aar køber Jens Sørensen, Forpagter paa Baadsgaard, Højslev Sogn, Fjends Herred, Krejbjerg Grundvad af Bertel Kristensen for 800 Rigsdaler, Hartkorn 6 Td. 4 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. — I Følge Landstingets Skøde- og Pantebog Nr. 46 Side 540 laaner Jens Sørensen i Grundvad 600 Rgd. af Niels Nielsen Kusk, Lille Ramsing i Oddense.

Selvejergaardmand Jens Sørensen i Krejbjerg Grundvad udsteder 1771 en Panteobligation til Niels Kusk, Ramsinggaard, for 600 Rdl. Han pantsætter derfor sin ejende og iboende Gaard i Grundvad samt sit Indbo, bestaaende af en god Seng med gode Dyner, 5 do. Puder, 3 Par Lagener, nok en dito med 4 gode Dyner, 4 do. Puder samt Sengeklæder i complet og god Stand til 4 aparte Senge; 2 do. Jern-Bilægger-Kakkelovne, en ny Kobberkedel paa ungefær en Tøndes Størrelse med en Del mere Kobber, en Del Kister og Skrin med alt forefindende af Tin, Mæssing, Indbohave og Inventarium, samt Gaardens Redskaber og Besætning, nemlig 4 gode Bester, 5 gode Køer og gode Stude med 3 do. dygtig beslagne Vogne, en god Plov med sit behørig Jern- og Drættetøj, 3 gode Harver med Jærn Tænder med alt andet Indbo og Gaardens Besætning, rørende og urørende, levende og død.

Jens Sørensen var nu Selvejerbonde, hvad der i de Dage var en Sjældenhed. En Selvejerbonde var en anset og betroet Mand og underskrev sig altid som Selvejer: Jens Sørensen, Selvejer.

1771 har Jens Iversen af Grundvad en Datter i Kirke — Sofie. Skal sikkert være Jens Sørensen.

1781 dør Jens Sørensen, Krejbjerg Grundvad, 67 Aar. Efter Selvejere skiftede Amtmanden. Skiftet findes i Skivehus Amts Skifteprotokol 1781, Side 148. Af dette fremgaar, at Børnene: Rasmus Jensen, 23 Aar, Jesper Jensen, 16 Aar, og Ane Marie Jensdatter af første Ægteskab er levende. Margrethe var 38 Aar, da hendes Mand døde. Inden Aarets Udgang var hun atter gift. 1781 blev Ungkarl Lars Nielsen af Balling Sogn og Enken efter Jens Sørensen i Grundvad viede. Forlovere: Villads Pedersen af Balling nedre Mølle og Iver Sørensen af Balling.

1792 sælger Lars Nielsen Grundvad og Hustru Margrete Kristensdatter Gaarden til Sønnen Søren Jensen.

D. 1795, 22. Septb. blev Søren Jensen af Krejbjerggrundet og Marie Kraft Nielsdatter af Harregaard viede i Harre Kirke.

Børn: 1797 Anne Margrete Sørensdatter. Gift 1815 med Peder Madsen af Refsgaard i Volling, 36 Aar.

1799 Dorthe Sørensdatter. Gift 1830 med Mikkel Madsen, Ejer af Nørkjær.

1801 Anna Marie og Kirsten Sørensdatter. Kirsten blev 1832 gift med Laust Justesen af Volling.

1802 Jens Sørensen Grundvad, gift 1831 med Bodil Jepsdatter, Datter af Jeppe Gudiksen, Nørre Andrup.

1805 Kirsten Marie Sørensdatter, gift 1826 med Ungkarl og Møller Kristen Justesen i Ejning, 33 Aar.

1807: Vibbekke Sørensdatter Grundvad, gift 1829 med Gudik Jespersen, Krejbjerggaard, 28 Aar. Deres Søn, Niels Gudiksen, f. 1843, bliver gift med Ane Marie Mehlsen. De kom til at bo i N. Andrup i Krejbjerg Sogn. I dette Ægteskab fødtes 5.-2. 1881 Sønnen Gudik Gudiksen. Han gik i Folkeskolen og besøgte Odense Landbrugsskole 1896—97, Ollerup Højskole 1899—1900 og Askov Højskole 1903—1904 og 1904—1905. Han blev uddannet ved Landbruget og overtog 1905 sin Hustrus Fødegaard Hesthave paa 166 Td. Land i Rødding Sogn, som han ejede til 1944. Hesthave er en Afbyggergaard af Spøttrup.

Gudik Gudiksen har haft adskillige Tillidshverv. Han var Medlem af Rødding Sogneraad 1908—16, Formand de sidste 4 Aar, atter Sogneraadformand 1933—1942, Medlem af Viborg Amtsraad 1916—29 og fra 1938, Formand for Skive Andelsslagteri 1916—21 og 1926—29, for Skive-Vestsalling Jernbane fra 1931, for Rødding Andelsmejeri fra 1931, for A/S Salling Banks Repræsentantskab 1925—29, for Skive Folkeblad fra 1937, Landvæsenskommissær fra 1918

m. m. Han var Formand for det radikale Venstres Organisation i Skive-Kredsen i flere Aar og Formand for Garantiskabet Skive Folkeblad. Han var Partiet Kandidat til Folketinget i Søndervinge Kredsen og indtraadte i Landstinget som Stedfortræder for G. Fog Petersen ved dennes Død. Han er Medlem af Statens Ligningskommission fra 1936, af Trafikkommissionen 1937—39 m. m.

Efter J. C. Hansen: »Mindeblade«: »Vibekke kom som Barn til sin Moders Moster af samme Navn i Harregaard. Fra sit 18. til sit 21. Aar tjente hun hos Kristen Justesen, der var gift med hendes Søster.«

1830, 1. Sept. blev begravet Marie Nielsdatter, 56 Aar, Selvejergaardmand Søren Jensens Hustru i Krejbjerg Grundvad.

1838, 11. Decb. begravet Søren Jensen, Aftægts- og Enkemand, forhen Selvejergaardmand i Krejbjerg Grundvad, 70 Aar.

1832 solgte Søren Jensen af Krejbjerg Grundvad Gaarden til sin Søn, Jens Jørgensen. Se Salling Herreds Skøde- og Pantebog 1832, Side 144. — 19. Jan. 1872 skøder Jens Sørensen Grundvadgaard til sine Sønner, Søren og Jeppe Jensen, 4. Novb. 1876 købte Søren Jensen sin Broder ud og var derefter Eneejer, indtil han overdrog Ejendommen til sin Plejedatters Mand, Jens Nielsen, 12. Decb. 1904. Den gamle Slægtsgaard gik da over paa andre Hænder. Dens første Bruger af Slægten, hvis Navn kendes, var som ovenfor nævnt Iver Madсен. —

Over en saadan gammel Slægtsgaard er en særegen romantisk Skønhed og Hyggelighed, der er vævet sammen af den omgivende Natur og af Bygningernes Præg, samt af de Minder, der hører hjemme paa Stedet. De gamle Gaarde med mosgroet Straatag og hvidkalkede Mure smeltede altid sammen med Landskabet. Den store Have med de mægtige Træer laa som en Forgaard til et Lykkens Hjem. I de lave Stuer med Bjælkeloftet skyggede Træerne og gav sval Luft i Stuerne. Ribsene og Træfrugten i den indhegnede Have glinsede paa Afstand, og Duften fra Bonderoser, Lavendler, Resedaer, Morgenfruer o. s. v. var gennemtrængende.

Mange Mennesker er gennem disse mange Aar draget ud fra den gamle Gaard i Dalstrøget ved Vejen fra Krejbjerg til Balling. Mads Nielsen synger saa kønt om de gamle Gaarde:

»Her har jeg staaet i hundrede Aar,
om mig er der Duft af det svundne.
Tiderne kommer, og Tiderne gaar,
og snart er vel ogsaa min Tid forbi.
Med lave Længer i Firkant lagt
har jeg for en Verden holdt trofast Vagt,
har vogtet Minder og værnet mer'
end Hvermand ser.«

Slægten Langemark (Langemarch).

Navnet tyder paa, at det ikke er Folk af Æbondeslægt. Slægtsnavne er ofte Stednavne eller Navne, der betegner Oprindelsen; thi i gamle Dage var det ret almindelig, at Folk tog Navn efter et Sogn, en By, en Gaard eller lignende, som saa blev deres Slægtsnavn, for manges vedkommende lige op til vore Dage. Stednavnet Langemark findes flere Steder i Landet.

Slægtsnavnet Langemark eller Langemach kan spores langt tilbage i Tiden her i Danmark; man kan spore den baade paa fædrene og mødrene Side; men trods alt derpaa anvendt Arbejde i Arkiverne har det været mig umuligt at finde et Ord om Stamfader ell. -moder for den Familie til hvilken vor Langemark hørte, som en Tid har boet i Odesund Kro.

Det er et stort Arbejde at gennemse det Utal af Skriftkilder fra Arkivalerne for at finde noget om en Slægts Oprindelse. Ikke mindst fordi de eftersøgte Oplysninger findes saare spredte i mange forskellige Arkivalier. Man maa gaa frem Herred for Herred, Sogn efter Sogn. Saaledes har jeg arbejdet med Clavs Eggertsen Langemarks Historie i 16 Aar.

Den, der ofte færdes paa vore Arkiver, vil ikke være længe om at opdage, at Personalhistorie hører til de Fag, der ivrigst studeres. Man har ogsaa rig Lejlighed til at beundre Personalets Taalmodighed, naar man ser de Bjerger af Bøger og Protokoller, det daglig maa slæbe frem til de Besøgende, samtidig med at det i mange Tilfælde maa se med nogen Skepsis paa det Resultat, der kommer ud af disse Anstrengelser.

Tilfældigvis fik jeg at vide af cand. mag. J. C. Hansen i Viborg, at der i Borgrettens Arkiv i København fandtes et Udarveskifte, som kunde give Oplysninger om Langemark Slægten. Paa Grundlag af dette Skifte har jeg fremskaffet en Del Oplysninger om Slægten.

A. I Odby Kirkebog i Thy meddeles, at 1707 begravedes Claus Eggertsen Langemark paa Odby Kirkegaard, 63 Aar 10 Maaneder. I Ekstraskattedemandtallene for Odby Sogn opføres 1688 og 1689 Færgemanden Claus Langemark (skrevet med Marktegnet) og Hustru, Sommeren 1690 Claus Langemarck (stavet saaledes) og Hustru. Præstemanttal December samme Aar har Claus Færgemand. I disse korte Meddelelser findes ikke et Ord om hans Herkomst.

Odesund, der skiller mellem Thy og Harsyssel, er i Aarhundreder kaldet Ottesund; men Stedets Navn er utvivlsomt afledet af det ganske naturlige: Sundet mellem Odterne. Første Gang Odesund nævnes i Historien er under Harald Blaatand, da den tyske Kejser Otto II (973—984) i Aaret 974 paa sit Tog imod ham skal være naaet derop. Da Kejseren ikke havde Skibe, der kunde færges hans Folk over, maatte han standse, fortæller Saxe i sit Værk om de danskes Bedrifter.

Biskop Adam af Bremen foretog i 1068 en Rejse til Svend Estrid- sen, der var en meget historisk kyndig Konge. Adam fortæller i sin Beskrivelse af Danmark, at »Kong Otto hærgede Landet med Ild og Sværd indtil det yderste Hav, som adskiller Nordmændene fra Danerne, og den Dag i Dag efter Kongens Sejr kaldes Ottinsund.«

Sakse bygger sin Beretning om Otto II's Tog paa Adam af Bre- mens Krønike; Professor Joh. Steenstrup har godtgjort, at Kejser Otto ikke naaede Limfjorden. Navneligheden har foraarsaget, at Oddesund i Aarhundrede blev skrevet Ottesund.

Endvidere fortælles, at Juleaften 1260 dræbte Jens Glob den Haar- de sin Farbror, Børglumbispen Oluf Glob i Hvidbjerg Kirke paa Thy- holm. Jens Glob havde forud skikket Bud til sin Svoger, Hr. Olaf Hase fra Baling, der drog af Sted med 10 Karle og 2 Dreng. Da Sallingboerne naaede Oddesund, var Fjorden i et vældigt Oprør, og Færgemanden nægtede at sætte over. Men Olaf Hase vilde til Thy og sejlede selv, ledsaget af alle sine Folk. Undervejs kændrede Ba- den. Alle 10 Karle druknede, men Olaf Hase og de 2 Dreng naaede over og kom til Hvidbjerg Kirke, netop som Jens Glob havde fuld- byrdet sin egen strenge Dom over Biskoppen og de Kirkens Mænd, der var med ham. Dermed tier Fortidens Historie om Oddesund.

Trafikken over Oddesund blev besørget af Robaade, brede Pramme med Plads til 12 Stude, der blev anbragt som Sardinere i en Æske, altsaa skiftevis med Hoved og Hale til samme Side. Fire Mand roede, og en Mand passede Dyrene, der ofte blev slagte af Rædsel, naar de smaa Fartøjer tog til at vippe. Ved en Overfart i 1870 omkom alle 12 Stude og en Færgekarl med dem.

Færgefarten gik fra »Plagen« mod Nord til »Pinen« mod Syd, saaledes har Befolkningen døbt de to gamle Færgetroer; naar daar- ligt Vejr forhindrede Overfarten, fordreves Tiden med Kortspil og anden Tidkort i Færgetroens Gæstestuer. At Folk i Dagevis maatte vente paa Overfart, naar en tre Dages Vestenstorm muntrede sig, var ligetil.

Det har sikkert ikke været nogen daarlig Forretning at være privi- legeret Kro- og Færgemand. Ejeren af Færgegaarden paa Nordsiden havde Privilegium paa Overfarten og havde 6 Karle i sin Tjeneste.

Det var store Dage ved Oddesund, naar de store Studeflokke an- kom. Der skulde skaffes Plads til baade Folk og Fæ. Naar Studene var kommet over Oddesund, regnede man med, at den besværligste Del af Turen var til Ende.

Paa Grisetaa Odde ved Overfartsstedet Oddesund i Humlum Sogn, Skodborg Herred, laa der en Bygning, som i Matriklen 1688 kaldes Oddesund Hus, men Mand og Mand imellem Pinen.

I et Mandtal 1711 omtales: En fattig Mandsperson i Pinehuset ved Oddesund, som nu og da har lidt Øl og Brændevin tilfal for Rej- sende, som rejste over Sundet. I I. R. Schanderups Poetiske Skrifter,

der udkom 1728, omtales: En Bolig, kaldet Pine, der er og en paa Salling Land, hvor Folk kan sætte Skrine, ja gæste der med Pak og Pik, naar Vinden blæs for længe, og Folk kan faa en liden Slik for store danske Penge.

Borgerne i Lemvig klagede over, at der solgtes Brændevin i Pinen, hvilke de mente var ulovligt, da Kroen ikke laa 2 Mil fra Lemvig. 17. Juli 1710 blev der optaget det Tingsvidne, at Vejen mellem Ottesund og Lemvig altid erholdt 2 fulde Mil.

Denne Kro var oprindelig bygget paa Vejbjerggaards Mark. 1699 tilhørte Vejbjerggaard Jens Holmkjær.

6. Febr. 1683 faar Eyer Madsen i Følge Jydske Registre 1683 Nr. 6 Færgemandsbevilling over Oddesund efter Villads Sørensen og skulde være forpligtet til altid at holde godt Fartøj og befordre de Rejsende for billig Betaling. En aldeles tilsvarende Bevilling paa Færgefart mellem Thyholm og Harsyssel findes indført i samme Bind af Jydske Registre Nr. 109 med Dato 15. November 1684. Bevillingen tildeles da Jakob Andersen Trane. Senere Bevillinger til Færgedrift paa samme Rute er forgæves søgt i Jydske Registre til 1710, Jydske Tegnelser til 1700, Rentekammerets Resolutioner (Hovedregister) og Ekspeditionsprotokol 1682—88 samt i de jydske Kontorers Kopi-bøger for 1680'erne. Da Claus Langemark vides at have fungeret 1688, maa han antages at have drevet sit Erhverv uden kongelig Bevilling.

I Ekstraskattemandtallene for Odby Sogn opføres 1682 og 1683 Villands Færgemand og 1684 Eyer Madsen.

Hvorledes Claus Færgemands økonomiske Forhold har været, vides ikke. Der findes ikke noget Skifte efter ham. I Mtr. 1688 nævnes Maren Jepsdatter som Fæster af Oddesund Færgested.

1. Mtr. 1688: Ejer Ørum — Bruger Jakob Andersen.

2. Mtr. 1688: Ejer Ørum — Bruger Jakob Andersen, nu Maren Jepsdatter.

3. Mtr. 1688: Ejer Ørum — Bruger Reimert Clausen.

1715 er Maren Jepsdatter Fadder, da Reimert Clausens Søn, Claus, bliver døbt. Efter Mandens Død 1707 fortsætter Maren Jepsdatter Færgeriet ved Hjælp af 2 Karle og 1 Pige. Inden hendes Død har Sønnen Reimert overtaget Færgeriet.

1733 begravedes Maren Jepsdatter paa Odby Kirkegaard.

Fire af Claus Færgemands Børn nævnes i ovennævnte Udarveskifte efter Sønnen Eggert Clausen Langemarch.

Ekstrakt-Udskrift

af

Eggert Clausen Langemarchs Testamente

af 4. Marts 1766.

Vii Christian den Syvende . . . Giøre alle vitterligt, at efter som hos Os allerunderdanigst er bleven ansøgt og begiert Vores allerna-

digste Confirmation paa efterfølgende Forskrivelse, lydendes Ord efter andet saaledes:

Som intet er vissere end Døden, saa haver jeg i Betragtning deraf. imedens jeg haver min sunde Fornuft og Forstands rette Brug, at da min salig Kone forlængst ved Døden er afgangen og jeg i en høj Alderdom ingen Livs-Arvinger haver, besluttet at oprette efterfølgende Testamente og Ligning, hvorledes det efter min Død, naar den Almægtige gode Gud skulle behage at hiemkalde mig, med min ringe Formue og Efterladenskab skal forholdes, dog paa Deres Kongelige Maijts allernaadigste Approbation og Confirmation saaledes besluttet, 1:) At jeg efter min Stand nyder en hæderlig Begravelse. 2:) Dernæst at mine trende Brødre navnlig Pouvel Clausen, Reimer Clausen og Claus Clausen, deres i Live værende Børn eller Arvinger, som er tilsammen 16 i Tallet, nyder hver for sig af begge Kiøn, uden Forskiæl, en lige Deel af hvis ringe Midler som Boeds Formue efter min Død maatte tilstrække, undtagen Eggert Poulsen, som nyder dobbelt imod en af de andre Arvinger i Henseende hans fattige Tilstand og mange Børn. 3:) Christen Reimersen, som foruden hans Anddeel skal beholde mine ringe Meubler, Effecter og Klæder af hvad Navn nævnes kan, og dersom Jeppe Reimersen, der er udi Deres Kongelig Majestets Tieneste i Vestindien, ved Døden der skulle afgaae, da hans Andeel at tilfalde forbemeldte Christen Reimersen. 4:) Mens dersom een eller fleere af forbemeldt mine Brødre-Børn, førend jeg, ved Døden skulle afgaae, da den eller de afdødes Anpart at deeles lige til enhver af de efterlevende af begge Kiøn ud af alle

3 Kulde

bekræfter med min egen Haand og Seigl

Datum Kiøbenhavn den 4.de Martii 1766.

Eggert Langemark (L: S:)

vill Vi..... confirmere og stadfæste

Givet paa Vort Slott Christiansborg udi Vores Kongelige Residentz-Stad Kiøbenhavn d: 21'de Martii 1766.

Under Vor Kongelige Haand og Signet
C h r i s t i a n R.

Slægtens Fornavne tyder paa, at Slægten stammer fra Holsten eller Tyskland. Opkaldelsesskikkene prægede en Slægts Fornavne i

en saadan Grad, at man tidt af disse kan slutte sig til, hvor Slægten stammer fra. I det 17. Aarhundrede boede i København adskillige af Navnet Langmarck.

a. Stillingen som Kammerjæger ved de kgl. Slotte synes Eggert Clausen Langemarck at have faaet gennem sit Ægteskab med Elisabeth Bruns, Enke efter Lars Brun. Hun overtog nemlig Kammerjæbertjenesten i Januar 1728 og skal være død kort før 3. Septb. 1734.

I Københavns Borgrets Skifte Sessionsprotokol 1768—80 fol. 180 og 183 f. f. oplyses, at Christen Rejmersen 1771, 26.-7. i Skifteretten har begæret de ham skænkede Effekter in natura udleveret; og den 16.-8. møder i Skifteretten Christen Rejmertsen Langemarch, Jørgen Holm i Jylland af Jordbro Mølle paa egne og flere Medarvingers Vegne og Eggert Langemarck fra Øeland, Ørslev Klosters Gods i Jylland. Endelig udleveres Boet 1771, 6.-9. til Boets Eksekutorer Hr. Lars Fisker og Prokurator Woese-mose, men hvor Arvingerne finder sig udover de ovenfor nævnte, og hvorledes Fordelingen er sket, kan deraf ikke oplyses.

b. 1727 havde Claus Clausen og Johanne Jensdatter et Barn i Kirke kaldet Maren, opkaldt efter Claus Clausens Moder.

Faddere: Reimert Clausen, Henrich Clausen (nok Broder til Claus Clausen), Thomas Larsen, Vibekke Schytte, Johanne Ejlertsdatter og Kirsten Ejlertsdatter.

1776 dør Maren Langemark i Dover. I Amtsskifteprotokollen for Dueholm, Ørum og Vestervig Amter nævnes hendes Broder Claus Langemark, Lærer i Boddum, og Halvsøskende: Laurits Jakobsen, Hvidbjerggaard, Mors, Karen Jakobsen, gift med Lars Baarsleff i Løgshøj (?), Johanne Marie Jakobsen, gift med Johan Christoffer Frejtag, V. Assels, og Mette Jakobsdatter, tjenende i Hvidbjerggaard.

Johanne Jensdatter maa have været gift to Gange.

1728 havde Claus Langemarkis og Johanne Jensdatter et Barn i Kirke, kaldet Claus, opkaldt efter Claus Clausens Fader. Faddere: Reimerth Clausen, Peder Nielsen Kirk, Peder Borrum i Bundgaard, Vibekke Skytte, Mette Helene Askani, Dorthea Dyren.

1730 begravnes Claus Langemarkis paa Ydby Kirkegaard, 35 Aar, født 1695.

Claus Clausen Langemark bliver Skoleholder i Boddum. Han har haft en Ejendom i Ydby; thi 31. Decb. 1748 udsteder Claus Clausen Langemark en Panteobligation til Kapellanen for Boddum-Ydby Sebastian Peter Oritus. Hans kære Svoger, højædelige Johannes Præsmann, Sogndegn for Boddum og Ydby er Vitterlighedsvidne. Han pantsætter sin Ejendom kaldet Doverodde, Ydby Sogn.

Skoleholder Claus Langemark, Boddum, var gift med Margrete Pretzmann, Søster til Degnen i Ydby, Johannes Pretzmann, som døde 1773. Deres Broder, Niels Guldager, boede først i Stagstrup, siden paa Mors, Zacharias Pretzmann i Oddersbøll, Laurits Pretzmann i

Skiverklit og Søster Ane Cecilie Pretzmann var gift med Degnen Sv. Thaarup, Veggeby og Bislev ved Nibe. Deres Fader, Caspar Josva Pretzmann, skal efter Traditionen være kommen fra Norge. Han blev 1703 viet i Hjardemaal Kirke til Ane Lauritsdatter Koch, der blev begravet d. 9. December 1737, 57 Aar gammel. Hun var i Følge Skifte 1702 Datter af Laurids Jensen Koch, Ejer af St. Oddersbøll og Hustru Anna Sorensdatter. Caspar Pretzmann var Selvejer af Oddersbøllgaard i Hjardemaal Klit. De havde 9 Børn, alle fødte i Oddersbøllgaard. (Se Stamtavle over Slægterne Aggerholm og Pretzmann af P. A. Legind, 1918).

Paa Folketællingslisten 1787 staar: Klaus Langemark, Boddum, 57 Aar, gift 2 Gange, Skoleholder, Kirsten Olsdatter, hans Hustru, 42 Aar.

c. 1714 blev Reimert Clausen og Maren Pedersdatter viede. Børn:

1715 Claus. Faddere ved Daaben: Simon Madsen, Povl Mikkelsen, Claus Langemark, Maren Jepsdatter og Karen Pedersdatter.

1717 Peder. Faddere: Studiosus Augustiny Handberg, Peder Andersen Odby og Claus Langemark, Karen, Hr. Kristens og Margrete Andersdatter.

1721 Jens. Faddere: Villum Gothard Pedersen Gyrsting, Tomas Chr. Hee, Eggert Langemark, Brigarderinde, Fru Elisabeth Rantzov Tanderup og Karen, Hr. Kristens.

1723 Christen. Faddere: Peder Andersen, Knud Povlsen, Jeppe Clausen, Mette Piil og Dorthe Pedersdatter Gade.

1726 Hendrich. Faddere: Mons. Jørgen Jakobsen, Claus Langemark, Knud Povlsen, Clauses Kone i Syxhøj og lille Maren Gade.

1728 Jeppe. Faddere: Claus Langemark, Mikkel Christensen, Niels Pedersen, Dorthea og Maren Pedersdatter.

1731 Kristen. Faddere: Ane Mariane Hee, Mons. Knud Hee, Claus Langemark, Peder Salmonsens, Mette, Johanne og Dorthea Pedersdatter.

1733 Claus. Faddere: Ane Mariane Hee, Oluf Lasson af Odby, Peder Pedersen af Pinen, Kristen Ladefoged af Helligkildegård, Mette Johanne Rostoh af Nør Cappel og Maren Pedersdatter af Søndbjerg.

1735 blev begravet Reimer Clausens dødfødte Barn.

Fadderlisterne giver Kendskab til deres Levekaar og Omgangskreds. Omegnens Storbønder, Præste- og Degnefamilien har været deres Vennekreds. Krofamilien har hørt til Bondearistokratiet.

Af Odby Kirkebogs Dødsliste fremgaar, at 1758 døde Reimer Clausen og hans Hustru, henholdsvis 67 og 68 Aar.

Skifteretten indfandt sig samme Aar og tog Boet under Behandling, da der var umyndige Arvinger.

Skiftet findes i Tanderup Skifteprotokol Side 260. Hvornaar Færgestedet er kommen fra Ørum til Tanderup, og tilbage til Ørum igen,

har jeg ikke undersøgt; men 1758 ejede Poul v. Klingenberg til Volstrup, Tanderup og Koustrup i Thy. Det synes, som Langemarkerne ofte staa i Forbindelse til Klingenbergene, som stammede fra Holsten.

I Følge Skiftet efterlod Reimer Clausen og Hustru sig følgende Børn:

1. Claus Rejmertsen, som havde boet i Fyen, var død og efterlod 2 Sønner: Christen og Nikolaj.

2. Peder Rejmersen var død og havde 3 Sønner: Mikkel, Reimert og Henrik.

Desuden Jens, Henrik, Jeppe, Kristen og Claus, som var umyndige og alle til Stede, saa nær som Jeppe, der tjente i Vestindien, og Christen, som tjente i København.

Claus Rejmersens Kone boede i Munkebo i Fyen og hed Sofia Rasmusdatter.

I Skifteprotokollen findes fortræffelige Optegnelser om de efterlattes kontante Midler, Bøger, Indbo, Besætning o. s. v. Vurderingerne af Boets Ejendele er gennemført med pinlig Nøjagtighed, hvert Køkkenredskab, hvert Stykke Gangklæde, Stykke for Stykke, selv de aflagte er vurderet. Skifteretten har givet sig god Tid i de Tider og givet Oplysninger om mange Forhold, som man ikke skulde tro vedkom Skiftet.

Claus Rejmersen skyldte Penge til Hans Nielsen i Holstebro og Mads Smidt til Øland i Thy.

d og e. Blandt de sparsomme Oplysninger Kirkebøgerne giver, nævnes i Daabslisten 1727 Henrik Clausen som Fadder i Boddum og 1723 Jeppe Clausen som Fadder i Odby. Jeppe Clausen nævnes i Skiftet, da han i mange Aar har skyldt Rejmer Clausen Penge for en Hest. Han har boet i Gudom og er død ved Skiftets Afholdelse. Det maa Henrik Clausen ogsaa være, hvis han er Søn af Claus Eggertsen Langemark. Begge er døde uden at efterlade sig Arvinger.

f. Af Udarveskiftet, som ligger til Grund for Langemarks Slægts-historie, fremgaar, at der har været en Broder ved Navn Povl Clausen. Trods 16 Aars Efterforskning er det ikke lykkedes mig at finde mere om ham. Hvem hans Hustru har været, kan jeg slet ikke opgive. I Følge Traditionen skal Povl Clausen have haft en tjenende Stilling paa Volstrup i Hjern. Han nævnes ikke som Fadder, naar Broderen Claus i Ydby eller Reimert i Odby havde Børn i Kirke. Disse Byers Afstand fra Hjern kunde ikke være til Hinder. Han findes heller ikke i Registeret over Ekstraskattemandtallene 1743 og heller ikke i selve Skattemandtallet for Hjern nævnte Aar. Ved Ekstraskatte-regnskabet 1762 for Lundenæs Amt findes kun bevaret de generale Mandtal, der blot opgiver Antallet af Skatteydere for hvert Sogn.

Desværre begynder Hjern Kirkebog først 1740, saa den sætter Bom for videre Udforskning af den Gren af Slægten.

Ved at grave efter Slægtens Spor har jeg fundet nogle faa Oplysninger om fire af Povl Clausen Langemarks Børn.

1. I Udarveskiftet nævnes Eggert Povelsen, som skal have dobbelt Arv i Henseende til hans fattige Tilstand og sine mange Børn. Endvidere møder Eggert Langemark fra Øeland, Ørslev Klosters Gods i Skifteretten d. 16.-8. 1771 i København. I Skiftet efter Mette Langemarks Mand nævnes Eggert Langemark i Giedsted som Broder til Mette.

2. 1763 er Thomas Povlsen Langemark Forpagter af Breum Præstegaard i Grinderslev. 1764 udsteder Thomas Povlsen Langemark Forpagter af Breum Præstegaard til Madam Anne Sørensdatte, Salig Anders Kastlunds Efterleverske paa Ingvorstrup en Obligation paa 200 Rdl. Som Kautionist hans Svoger Jørgen Holm, Jordbro Mølle.

1768 laaner han 300 Rdl. af Mads Bjørn til Grinderslev Kloster. Senere har han Baadsgaard i Højslev Sogn i Forpagtning. 1773 har han købt Sejbækgaard i Mønsted Sogn. Dette Aar laaner han 410 Rdl. af Sr. Villads Andersen i Bjert. Hans Svoger Enevold Andersen Vinther af Bjerre Mølle i Tøndering kautionerer.

1741 bor Enevold Møller i Nissum Mølle. 1746 begravet Enevold Møllers Kone af Nissum Mølle, Anna Lauridsdatte. Og 1747 bliver Enevold Andersen Winther, Møller i Nissum, viet til Helvig Jensdatte af Junget i Aasted Kirke.

Thomas Langemark kan ikke klare sig. 1774 laaner han 800 Rdl. af Løjtn. Ludvig Vilhelm Høg paa Volstrup.

Hans Gaard, Seibæk i Hald Amt, Fjends Herred, har 9 Td. 1 Skp. 2 Alb. Hartkorn.

I et Avertissement i Viborg Samler 1777 hedder det om Sejbækgaard i Mønsted Sogn paa Alvejen imellem Viborg og Holstebro, at det er en Ejendom paa c. 9 Td. Hartkorn, som ligger bekvem for fremmede at logere, da der til Gaarden sammenløber fire Hovedlandeveje, har overflødig Brændsel af Lyng og Tørv, af hvilke sidste aarlig kan overlades en anselig Del til Skive Bys Indvaanere, som der fra for en stor Del bliver forsynede. Ejeren er paa dette Tidspunkt Thomas Poulsen.

Sejbækgaard har sikkert paa dette Tidspunkt været et gammelt Traktørsted, hvor den vejfarende kunde beværtet. Rigtig Krobevilling fik Sejbæk 1793.

3. Mette Langemark var først gift med Henrik Schultz, som døde 1760 i Jordbro Mølle.

Kort Tid efter blev Mette gift med Jørgen Holm. Hans Fader var Kommandersergent Sr. Peder Jensen Holm, gift 1. Gang med Anna Elisabeth Stub; men hende havde han Sønnen Jørgen og Datteren Marie, som blev gift med Anders Hofmann Degn i Ørum. Holm blev gift 2. Gang med Dorthea Elisabeth Brünnik, der dør 26.-2. 1767. Peder Holm, som boede i Fly, døde i Maj 1777, 75 Aar.

Skifte efter afgangne Dorthea Elisabeth Brünnik i Hald Amts Skifteprotokol 1777.

I Aaret 1773 døde Jørgen Holm, Jordbro Mølle. Jørgen Holm og Mette havde i deres Ægteskab et Barn ved Navn Ane Margrete Jørgensdatter Holm. Se Thaarupgaards Skifteprotokol Side 155. Deri nævnes Enevold Andersen Winther, Roslev, Henrik Rejmensen, Hellerø, Eggert Langemark i Giedsted, Jens Iversen i Baadsgaard og Jens Sørensen Knud af Borup.

1774 trolovedes Povl Nielsen Tørslev og Mette Langemark. Forl. Diderik Kolding Halkjær og Andreas Pedersen Ørregaard. 1785 døde Povl Tørslev, og Mette Langemark var Enke for 3. Gang. Skifte i Thaarupgaards Skifteprotokol Side 317. I Skive Folkeblad, Oktober 1929 findes en Kronik af J. C. Hansen om Mette Langemark.

4. Christian Claus Povelsen Langemark.

De ældste sikre Meddelelser om Christian Langemark findes i Handbjerg Kirkebog.

1730 døbt Hermann Skræms Barn i Knakholm, kaldet Villum. Fadder: Christian Claus her paa Gaarden.

1732 døbt Jørgen Smeds Barn, kaldet Karen. Faddere: Christian Claus i Præstegaarden.

1733 blev Kristian Katholms Hustru begravet. Samme Dag døbt hendes Barn. Faddere: Christian Claus Povelsen. Ret meget er det ikke, som fortælles om ham; men han maa have været i Præstegaarden i denne Tid.

Søndagen d. 17. November 1737 trolovede Sognepræsten Christian Claus Povelsen af Sahl By og Karen Kristensdatter af Skive og havde til Forlovere Thomas Povelsen og Jens Kristensen i Sahl. Se Skive Kirkebog. — Børn:

1740 Margrete. Christian Claus Povelsens Datter døbt og nogen Tid efter af Konen oprimeret (ligget ihjel), hvorfor hun blev absoluteret og gav til Lemvig Hospital 2 Mk. (Fadder: Maren Povelsdatter, Hvam).

1743 Kristen. 1744 Margrete. Ikke indført i Kirkebogen; men nævnes i Handbjerg Hovgaards Skifteprotokol 1765—91 Nr. 2. 1746 Karen. 1749 Mette. 1751 Kristen. 1752 Kirsten.

1753 begravet Karen Kristensdatter af Sahl By, Alder 48 Aar og nogle Uger og Dage.

1760, 20. Marts, blev trolovede Kristian Claus Povelsen af Sahl og Karen Holmkjær af Sahl, gift 10. April i Sahl Kirke. Børn: 1762 Karen. 1760 Povl. 1763 Thomas. 1765 fødte Kristian Povelsens Enke et dødt Drengbarn. 1765 begravet Kristian Povelsen af Sahl, 53 Aar. Ved Skiftet 1765 opjordes Gælden til 196 Rdl. 1 Mk. Formuen til 169 Rdl. 2 Mk. 8 Sk.

Formynder for Drengene blev Thomas Povlsen, Forpagter i Breum Præstegaard og for Pigerne Jørgen Holm, Jordbro Mølle.

Margrete Kristiansdatter af første Ægteskab var ved Faderens Død 22 Aar. Hun opholdt sig i nogle Aar hos sin Faster i Jordbro Mølle. 1769 blev hun gift med Forpagteren i Baadsgaard, Højlev Sogn, Jens Sørensen, der havde mistet sin første Hustru. Da Forpagtningen i Baadsgaard var udløben, købte han Krejbjerg Grundvad.

Smedgaard, Retterup i Brøndum, Salling.

Navnet Smed kunde vel nok forsvare en Gisning om, at Slægtens Stamfader har været Bysmed; men nogen Tradition foreligger ikke desangaaende.

Blandt Husene eller Gaardene i Byen fandtes gerne et Smedehus for den af Byen i Fællesskab antagne Smed. Mange Steder var Bysmeden en Slags kommunal Embedsmand. Smeden og Bytyren er Embedsmænd, hed det i gamle Dage. Disse to Funktionærer var ofte nok saa højt skattede som Landsbyens af højere Vedkommende paatvungne Honoratiores, Præst og Degn, hvis virkelige Nytte i det gamle Bondesamfund var ikke umiddelbart indlysende. »Hvor ser man en Præst, der ikke er pengegerrig, en Degn, der ikke er ærgerlig, en Smed, der ikke drikker Brændevin, og en Skrædder, der ikke er storsindet?« Saadan lyder det gamle Skæmteord.

I det gammeldags Folkesamfund med sit hyggelige Liv, sit Sammenhold, sin Hjælpsomhed og Redelighed var der Lune, Fornøjelighed og Munterhed, men ogsaa Ansvarsfølelse og Alvor.

De boede i deres sammenbyggede Byer, hvor Gaardene laa i en Rundkreds, eller maaske lidt langagtig, enkelte Steder kunde de ogsaa ligge hen i en Række. Gadekær, Gadestævne, Smedie og Kirke laa midt i Byen. Her slog saa at sige Byens Hjerte. Ved Gadekæret hentede man Vand, hos Smeden alt Nyt, paa Gadestævne samledes man, naar et eller andet skulde bestemmes, og i Kirken samledes man hver Søndag og Helligdag.

Som ovenfor nævnt var Smeden som oftest fast ansat af Bylaget. Smedakkorderne angav, hvad Byen skulde yde. I Fællesskabsdyrkingens Tid havde han Ret til at faa græsset en Ko eller to, maaske et Par Faar eller Gæs paa Overdrevet. Naar en Gaardmand skulde have Smedestævne, der var aftalt i Forvejen, saa mødte han, hans Karl eller Dreng med Jern, Kul, Smørrebød, Øl og Brændevin. Saa arbejdede Smeden paa Kost og for Dagløn, der een Gang for alle var bestemt. Men da han var ene, maatte han altid have en Medhjælper, der kunde træde Bælgen, og ved det grove Arbejde bruge Forhammeren. Det var almindelig, at der i Smedien kom mange Folk, og de skulde gerne have en Dram med. At der paa Smedestævnet blev drukket tæt, kan man slutte sig til af en gammel Forordning, hvori det hedder: »Hvad en Mand siger i Kro eller Smedie, skal ingen staa til Rette for.«

At Smedien med sin aabne Port og varme lysende Esse altid var

et yndet Samlingssted for Byens ledige Mænd, er en given Sag. Smeden var Byens levende Avis, der altid havde en saftig Spas paa Læben.

Foruden sit egentlige Kald var Smeden i Fællesskabets Dage Landsbyens »Seglbevarer«. Hos ham beroede det Brændejern med Bøndernes Bomærker, hvormed Redskaber og Husdyr blev indbrændt, en Handling, der paahvilede den med Ild og Jern fortrolige Tjenestemand.

Smeden var gerne en Mand af »Videnskab«. Som »klog Mand« vidste han Raad for mangt og meget. Han forstod at aarelade en Hest, og skulde det knibe, kunde han ogsaa læse over en syg Ko. Særlig bekendt var han for sin virksomme Tandudtrækning: om den syge Tand en Snor, fastgjort til Ambolten, saa et glødende Jernspid for Patientens Næse. Værsgod, færdig!

Folketroen mente endvidere, at adskillige Smede ejede den mystiske Bog Cyprianus, og kunde ikke alene vise igen, men ogsaa slaa Øjet ud paa en Tyveknægt.

Hele Tankegangen kan vel forklares ved, at Smeden virkelig som oftest stod over deres Bysbørn i Kundskab og Dannelse.

Det hedder i hvert Fald om den anden lutherske Præst i Janderup ved Varde, Hr. Anders Hansen, der døde 1584, at han ogsaa var Sognets Smed.

I. 1712 begravet Niels Kristensen Smed af Retterup, 58 Aar 3 Mnd. Brøndum Kirkebog begynder 1701. Tilførslerne mangelfulde. Begravelserne mangler fra 1719—1725.

II. 1713, 9. Juli trolovede i sl. Niels Smedgaards Enkes Hus i Smedgaard i Retterup, Kristen Pedersen Kurup og bemeldte sl. Niels Smedgaards Datter Maren.

Trovels Ulriksen i Brøndum og hans Broder Jakob, Anders Pedersen Smedgaard i Retterup, Iver Jensen af Synderlem, Kristen Esken af Overby og Gregers Hansen af Haasum. Trolovere: Erik Pedersen i Smedgaard i Retterup og Kristen Bertelsen Skrædder i Retterup, Peder Pedersen Kurup i Haasum og Morten Kristensen i Volling.

Trolovelse krævede Tilstedeværelse af fem Vidner og en Præst i Følge Danske Lov. Trolovelse bortfaldt 1799.

1714 hjemmedøbt Kristen Pedersen Kurup i Smedgaard i Retterup hans Søn, Niels. Vidner: Erik Pedersen Smedgaards Hustru, Dorthæa, Karen Gregersdatter og hendes Datter, Anna Nielsdatter, Laust Pedersens Hustru, Jens Nielsen (kaldet Vollumgaard). I Kirken: Faddere: Bertel Pedersen Kurup, Morten Kristensen i Volling, Jakob Ulriksen fra Kærgaardsholm, Erik Sørensen, Jens Nielsen og Laust Kristensen, alle 3 af Retterup, Bendix Laursens Datter af Retterup og Jens Nielsens Pige, Maren Kristensdatter Høj.

I Tiden mellem 1714 og 1721 er Kristen Kurup Smed, som han ogsaa kaldes, flyttet til Hvidbjerg og senere til Volling mellem 1731

og 1732. 1721 døbt i Hvidbjerg Kirke Kristen Smeds Barn i Østerbyen i Hvidbjerg Kirke, kaldet Niels. (Erik Pedersens Hustru af Hvidbjerg, Niels Andersen af Volling).

1724 døbt i Hvidbjerg Kirke Kristen Smeds Pigebarn — intet Navn, men Plads dertil. Hans Kones Søster fra Volling bar Barnet.

1727 døbt i Hvidbjerg Kirke Kristen Smed Kurups Barn Kristen.

1731 døbt i Hvidbjerg Kirke Kristen Smeds Barn Peder.

1732 begravet Kristen Smeds Barn Peder, 1 Aar, i Volling.

1770 begravet Niels Smeds Fader Kristen Smed af Volling, 84 Aar 1 Mnd.

III. a. 1760 viet Niels Kristensen og Kristense Nielsdatter, begge af Volling. Forl.: Eskild Kristensen og Henrik Hansen af Volling.

1761 døbt Niels Smeds Datter Margrete. Samme Aar begravet Niels Smeds Hustru Kristense Nielsdatter af Volling, 28 Aar.

b. viet i Ramsing Kirke Niels Smed af Volling og Johanne Justdatter af Ramsing 24. April 1764. Hun er Datter af Just Lauridsen Østergaard i Ramsing.

Børn: 1765 Kristense, gift 1783 med Juul Pedersen af Volling, viet i Balling Kirke. Han er Enkemand. Hun er Søster til Just Nielsen. 1769 Kristen.

29. April 1774 begravet Niels Smeds Hustru i Volling, Johanne Justdatter, 45 Aar 4 Uger 4 Dage gl. Døbt i Ramsing Kirke 21. Aug. 1727.

c. 11. Aug 1774 blev i Volling trolovet Enkemanden Niels Kristensen Smed og Maren Thøgersdatter, begge af Volling.

4. Febr. 1787 begravet Niels Kristensen Smed af Øster Volling, 67 Aar.

Just Nielsen faar Gaarden af sin Fader. Præsten har glemt at føre Just Nielsens Daab ind i Volling Kirkebog. Han er konfirmeret i Volling Kirke 1783 og optræder som Fadder 1785—1787. Beviset for, at han er Søn af Niels Kristensen Smed, kan skaffes ad anden Vej. Kjærgaardsholms Skifteprotokol er ikke bevaret omkring Tidspunktet for Faderens Død; men Sandsynlighedsbeviset kan søges i Kjærgaardsholms Afregningsprotokol 1719—94, hvori der staar, at Christen Smed var Fæster af en Gaard i Volling, Hartkorn 5.1.3.1., efter ham: »Nu Sønnen Niels Christensen«, saaledes 1778—85. Derefter: »Dette Hartkorn i Fæste af Sønnen Just Nielsen«, 1786—93.

I Mtr. 1688 har Gaarden Nr. 18. — Jomfru Kristense Krag — Kristen Sørensen og Thomas Andersen — Hartk. 6.2.3.2.—5.1.3.1.

III. 7. Juni 1787 viet i Volling Just Nielsen og Dorthea Pedersdatter. Forlovere: Peder Balling, Eske Christensen.

Børn:

1788: Peder, dør 1795.

1790: Niels.

1792: Kristen. Se under Kilde Mølle.

1794: Mads. Han blev gift med Anne Thomasdatter af V. Lyby, hvor han var Selvejergaardmand. Deres Søn Just Madsen blev 1850 gift med Maren Andersdatter, som døde 1856, 41 Aar. 1857 blev Just Madsen af Lyby gift med Ane Jensdatter af Selde. Sønnen Jens Peter Justesen er født d. 13.-3. 1866. Han havde sin Ungdom i den Tid, hvor det i mange Tilfælde var Eliten af Landmændenes Sønner, der gik ind i Mejeribruget.

Tilvirkningen af Ernæringsprodukter af Mælk, saasom Smør og Ost, er flere Tusinde Aar gammel; det fremgaar med Tydelighed f. Eks. af Bibelen og af den gamle romerske og græske Litteratur. I 1. Mosebog, Kap. 19, Vers 8, staar der eksempelvis omtalt, at Abraham serverede Smør for sine Gæster i Mamrelund, og i Jobs Bog, Kap. 10, staar der følgende Udbrud: »Du har udgydt mig som Mælk og ladet mig løbe sammen som Ost.«

Det er dog først i Løbet af de to sidste Menneskealdre, at Mejerivæsenet rigtigt har udviklet sig, saa at Mejeriindustrien nu om Dage er et af de Erhverv, der omsætter store Pengesummer.

Jens Peter Justesen kom i en Alder af 18 Aar til det samtidig oprettede Andelsmejeri i Brørup d. 20. Maj 1884, altsaa to Aar efter, at det første Andelsmejeri i Danmark var oprettet ikke langt derfra, nemlig i Hjedding.

Ved Jens P. Justesens 50 Aars Jubilæum som Mejeribestyrer skrev A. D. i Andelsbladet: »Den lille unge Bestyrer havde i Vinteren 1883 --84 været paa Ladelund, og han kom saaledes til at tilhøre et af Niels Pedersens første Kuld af Mejeribestyrere. Niels Pedersen havde allerede sat ham til forskellige Opgaver, som han løste med Dygtighed. Naturligvis var Justesen ikke dengang nogen stor Mand, maaske heller ikke som Mejerimand; men han havde sin praktiske Sans, sin Arbejdsvir og Udholdenhed til at sætte sig ind i de Opgaver, som med rivende Hast skyllede over Hovedet paa ham. Den, der skriver disse Linier, blev engang delagtig i en Historie, som afdøde Fabrikant H. P. Philipsen meget gerne gav til Bedste for at illustrere, at Justesen ikke var ret stor, da han begyndte, ganske vist paa Ladelund. Philipsen fortalte, at da Justesen skulde passere Porten ind til Skolen første Gang, det var i Efteraaret 1881, da han var 15 Aar gammel, blev han bange for Niels Pedersens store Hund »Plet«, der fo'r frem imod ham. »Naa«, fortalte Philipsen, »Situationen blev dog reddet ved, at Justesens ældre Slægting og maaske Forbilled, Mejerist Esper Andersen, senere Jøbjerg, som ledsagede ham, tog ham ved Haanden«. Saa var den klaret. Ja, ja, Philipsen var jo en livlig Fortæller!«

Den 1. Maj 1938 trak han sig tilbage fra sin Stilling som Bestyrer af Brørup Andelsmejeri, som han havde ledet i 54 Aar. Han døde 1. Novbr. 1938, 72 Aar.

J. P. Justesen havde modtaget en saadan Række af Diplomer og

Anerkendelser, at sikkert ingen anden Mejerimand kan opvise noget tilsvarende. Snesevis af Mejeribestyrere har faaet deres Uddannelse hos ham.

Ved sin Død var han Ridder af Dannebrog og Dannebrogsmænd.

Gennem Aarene beklædte han en Række betydelige Tillidshverv. I 1887 var Justesen Medstifter af Dansk Mejeristforening, og efter først i nogle Aar at have været valgt til Revisor, kom han i 1892 ind i Hovedstyrelsen, hvor han forblev til 1935. I 1896 blev han Næstformand og i 1908 Formand til 1935.

Han var Medstifter af Dansk Andelssmøreksporforening i Esbjerg, af hvis Bestyrelse han var Medlem siden 1906, og hvis Formand han blev i 1909, hvilken Stilling han beklædte indtil sin Død. Ligeledes var han Medstifter af Samvirksomheden af danske Andelssmøreksporforeninger og var dennes Formand fra 1917 indtil kort før sin Død. I denne sin Egenskab var han Medlem af Andelsudvalget, ligesom han i tidligere Aar i sin Egenskab af Formand for Dansk Mejeristforening var Medlem af Statens Mejeriudvalg. Desuden var han Formand for Ladelund Landbrugsskoles Styrelse, Formand for Styrelsen for Vejen Bank og for Tilsynsraadet ved Brørup Sparekasse.

1796: Johanne. 9. Oktb. 1826 viet Lærer Anders Larsen i Nautrup og Johanne Justdatter i Volling. Forlovere: Niels Justesen, Lille Ramsing, og Læreren i Balling.

1798: Peder. 5. Juni 1828 viet Peder Justesen af Volling, 30 Aar, og Maren Andersdatter af Refsgaard, 25 Aar. Forl.: Anders Madsen og Peder Madsen, begge af Volling.

1800: Mette. 19. Novbr. 1833 viet Christen Svendsen af Lund i Skive Sogn, 28 Aar og Mette Justdatter af Volling, 33 Aar. Forl.: Laust Justesen og Niels Justesen af Volling og Lille Ramsing.

1802: Laust, gift 1832 med Kirsten Sørensdatter fra Grundvad. Hun var Søster til Chr. Justesens Kone.

1806: Peder.

1808: Mariane, dør s. A.

1810: Jens.

1813: Mariane. 16. Juni 1835 viet Anders Andersen af Rødding, 24 Aar, og Mariane Justdatter af Volling, 22 Aar. Forlovere: Laust Justesen i Volling og Anders Ladefoged i Rødding.

1820, 26. Aug. dør Just Nielsen, 53 Aar, f. 1767.

1850, 25. Decb. dør Dorthea Pedersdatter, Aftægtskone, 84½ Aar i Volling, f. 1766.

Slægten Kurup.

Slægten Kurup stammer maaske fra Kurupgaard i Lem Sogn, Rødding Herred, eller Slægtsnavnet.

Mtr. 1688 Kurupgaard i Lem. Ejer Mathias Laursen i Hastrup.

Fæstere Jens Kristensen og O. Andersen. Hartk. 9.1.1.1.—6.5.3.0. 1688 ejer Kjærgaardsholm Mtr. Nr 4 i Haasum. Fæsteren er Peder Knudsen Kurup. Hartk. 7.1.3.^{1/3}—5.5.2.1.

Aarsagen til de ovennævnte Bemærkninger er, at Peder Pedersen Kurup i Haasum 1713 er blandt Forloverne for Kristen Pedersen Kurup i Smedgaard i Rettrup i Brøndum. Rimeligvis er Peder Pedersen Kurup fra Haasum Brudgommens Fader og maaske Søn af Peder Knudsen Kurup.

I. Peder Knudsen Kurup. Da Kirkebøgerne i Haasum og Brøndum først begynder 1701, savnes Oplysninger om Slægtsforholdet. Vi maa da nøjes med Sandsynlighedsslutning.

II. a. 1707 begravet Maren Kurup, som rimeligvis er Peder Pedersen Kurups første Kone og Moder til Kristen Pedersen Kurup. Ingen Alder er opgivet, men i andet Ægteskab bliver den første Datter kaldt Maren.

b. 1712 viet Peder Pedersen og Karen Sørensdatter af Haasum. 1712 døbt Jens, Peder Kurups Barn, 1713 Maren, 1715 Anders og 1716 Maren.

1720 begravet gl. Peder Kurup af Haasum. Gamle Peder Kurup kaldes han i Kirkebogen, hvilket tyder paa, at han har været noget oppe i Alderen.

III. Kristen Pedersen Kurup gift 1713 med Maren Nielsdatter Smed.

Østergaard i Ramsing.

Af andre Slægtsgaarde kan nævnes Østergaard i Ramsing. 1664 var dens Hartk. 8.2.0.1^{1/15}, og 1688 var Hartkornet 5.3.1.2. Gaarden hørte under Bustrup og beboedes af Niels Christensen Østergaard. 1724 blev Just Lauridsen af Torp (i Haasum) og Margrete Christensdatter af Kirkegaard viet i Ramsing Kirke. De kom til at bo i Østergaard i Ramsing.

De havde flere Børn: 1725 Dorothea, 1727 Johanne, Laurids Justesens Datter Ane Marie bar det, 1730 Laurs, 1735 Mads, der 3. Juni 1764 bliver gift med Helle Christensdatter i Ramsing.

1761 begravet Just Laursens Hustru, 63 Aar, og 1772 begravet Just Laursen, 76 Aar.

I Ramsing Kirkes Daabsliste nævnes Laurs Justesen af Torp ved ovennævnte Børns Daab som Barnefadder. Han er Fader til Just Laursen, som er født ca. 1696; men Haasum Kirkebog gaar ikke længere tilbage end til 1701.

1704 døbt Laurs Justensen og Mette Madsdatters Barn i Haasum Kirke, kaldet Mads.

1710 døbt i Haasum Kirke Laurits Justesens Barn, kaldet Ane Marie. Præstens Kone bar det. Faddere: Niels Møller af Saustrup Mølle, Niels Ladefoged paa Bustrup, Niels Jørgensen Hof, do., Mau-

ritse (?) Nielsdatter Hof, Karen Knudsdatter af Vestergaard. Da Herskabet fra Bustrup er Faddere, hører Gaarden i Torp nok under Bustrup.

1706 blev Laurids Justesens Barn begravet, som døde af et Slag.

1736 begravet Laurs Justesen af Torp, 66 Aar.

Anneksgaarden i Ramsing.

1664 har Anneksgaarden i Ramsing Hartk. 4.4.2.2, som i 1688 er delt i Herligheden 2.0.2.2 til de Roedes og Skylden 2.4.0.0 til Anneksgaarden. 1688 har den Mtr. Nr. 13 i Ramsing, Hartk. 4.3.1.0, Brugr Kristen Jensen.

1701 blev Kristen Jensen i Anneksgaarden begravet udi hans Alder 52 Aar. Hans Kone blev ikke siddende længe i Enkestand. 1703 viedes i Ramsing Kirke Laurs Nielsen og Johanne Sørensdatter af Ramsing.

Johanne Sørensdatter er ofte Bæremoder og Fadder, saaledes 1712 ved Chr. Refsgaards Barns Daab. Johanne Sørensdatter af Kirkegaard bar det, og 1713 Laurs Kirkegaards Enke Johanne Sørensdatter bar det.

Laurs Nielsen, som nu maa være død, har faaet Navn efter Gaarden.

1741 blev begravet Christen Kirkegaards Moder Johanne Sørensdatter, 79 Aar. Christen Laursen Kirkegaard er Halvbroder til Just Laursens Kone i Østergaard i Ramsing Margrethe Christensdatter af Kirkegaard.

1744 begravet Kirsten, Christen Refsgaards Kone. Hun er sikkert en Søster til Margrete Christensdatter af Kirkegaard. Peder Abildgaard og Søren Vestergaard er nok ogsaa gift med Johanne Sørensdatters Døtre af Kirkegaard.

Slægten Bertelsen.

A. 1701 viet Kristen Bertelsen af Hindborg og Anne Espersdatter af Retterup i Brøndum Kirke.

Børn: Anne 1704, Esper 1707 (Johanne Espersdatter, som var Bendix Laursens Hustru i Søndergaard, bar det), død 1710, 3 Aar. begravet Kristen Bertelsen Skrædders lille Barn Bertel, 16 Uger, 1709, Esper 1713, Maren 1716, død 2 Mnd. gl., Bertel 1718, Maren 1720, Birgitte 1724.

1725 viet Iver i Smedgaarde i Retterup og Anne, Kristen Bertelsen Skrædders Datter.

1742 blev Kristen Skrædders tvende Døtre viet, Maren til Jens Thomsen og Mette til Jens Eriksen.

1750 begravet Kristen Skrædder af Retterup. 74 Aar.

1762 begravet Esper Skrædders Moder. Hendes Navn nævnes ikke. Alderen heller ikke; men det er sikkert Kristen Berthelsens Kone, Anne Espersdatter. I Mtr. 1688 Nr. 3 i Retterup i Brøndum, ses det.

at Brugerne er Jesper (= Esper) Andersen og Peder Christensen. Esper er maaske Annes Fader. Ejeren er Hr. Peder i Hvidberg Sogn i Thy. Herligheden 4.5.3.1, Skylden 5.0.0.0. Nyt Hartkorn 6.2.3.1.

B. 1738 viet Esper Christensen af Retterup og Ellen Thomasdatter i Brøndum Kirke.

Børn: Mette 1739 (Kr. Skrædders Datter var det), Anne 1748.

1787 begravet Jesper Christensen Skrædder, 76 Aar. Jesper har vel været Skrædder, da Familien ofte kaldes Skrædder.

C. 1762 viet Peder Jensen Balling og Mette Espersdatter i Brøndum Kirke.

Slægten Balling.

Om denne Slægts Medlemmer findes der kun faa Oplysninger, da de paagældende Kirkebøger først begynder 1701. Noget Skifte findes heller ikke. I Brøndum Kirkebog mangler Fødslerne fra 1708—1711, Begravelserne fra 1720—1725 og alle Tilførsler fra 1764—1772.

I. 1725 viet Jens Sørensen fra Kærgaardsholm og Dorthea Kristensdatter af Balling Nedre Mølle i Balling Kirke.

Børn: 1726 Kristen, 1728 Søren, 1730 Peder, 1732 Mette, 1734 Jens; alle født i Brøndum.

1735 begravet Jens Sørensen Balling af Retterup, 35 Aar 7 Uger. Ved sin Død har han faaet Tilnavnet Balling efter sin Kones Fødeby. Møllerne hævede sig gerne en Trappe over de almindelige Fæstebønder. Dog ses det ikke af Mtr. 1688, at der har været Rigdom i Balling Nedre Mølle, som er tildømt Kongen for Skatter. Senere kommer Møllen til Spøttrup.

1736 viet Laurits Jepsen af Retterup og sl. Jens Ballings Enke Dorthea Kristensdatter af Retterup.

Dorthea Kristensdatters Forfædre kender jeg ikke. 1706 døbtes Kristen Jensens Søn af Nedre Mølle i Balling Kirke, kaldet Svenning; men om det er Dortheas Fader, har jeg ikke faaet oplyst.

II. 1762 viet Peder Jensen Balling og Mette Espersdatter i Brøndum Kirke. De kommer til at bo i Volling. Iflg. Kærgaardsholms Afregningsprotokol har Peder Ballings Gaard i Volling Hartk. 6.0.2.1.

1763 begravet Peder Ballings Dorthea. Hendes Fødsel er ikke indført i Volling Kirkebog; maaske de en kort Tid har boet i Brøndum, inden de kom til Volling.

1766 døbt Peder Ballings Barn i Volling Kirke, kaldet Dorthea Esper Skrædders Kone af Retterup er Fadder).

1782 døbt Peder Ballings Barn i Volling Kirke, kaldet Anna.

1794 har Juul Pedersen Gaarden. Da er Peder Balling flyttet til Hindborg, hvor han bliver begravet 12. Marts 1807, 81 Aar. 1793 blev begravet Mette Espersdatter, Peder Jensen Ballings Hustru i Hindborg, 54 Aar.

Gaarde og Slægter i Harsyssel.

Jersild Gaarde, Aulum Sogn, Hammerum Herred.

I. I Mtr. 1688 nævnes i Jersild to Gaarde, som ejedes af Lergrav. Hver af Gaardene havde to Fæstere. Den ene af Gaardene kaldtes Nedergaard og den anden Overgaard. Hartkornet var i 1664 og 1688 henholdsvis 9.2.0.0 — 8.4.3.1 og 9.2.0.0 — 8.0.3.1. De har været lige store. Senere blev der fire Gaarde i Jersild.

1753 beboedes den ene af Gaardene i Jersild af Hans Hansen; thi 1753 viedes i Ørre Kirke Hans Hansen af Jersild i Aulum Sogn og Karen Andersdatter af Ørregaard.

1754 havde Hans Hansen i Jersild et Barn i Kirke, som blev døbt Lauge. — Fadderne: Lars i Ørregaard, Kristen Laugesen i Jersild. Niels i Vraa, Kristen Nielsen boende i Tved og Lars i Ørregaards Datter. — Kristen Laugesens Kone i Jersild bar det.

Hvor stammer Navnet Lauge eller Lars fra? Lauge, Laue, Lave, Laust, Laurids, Lars bruges ofte om samme Mand.

Det er hverken Fars Far eller Mors Far, der er kaldt op. Afdød Ægtefælle har Forret fremfor Bedsteforældre. Nok er Karen 38 Aar, da hun bliver gift med Hans Hansen, men af Skiftet 1782 fremgaar det, at Hans Hansen er hendes første Mand. Lars i Ørregaard kan ogsaa være hendes Stedfader, som har været gift med hendes Moder. Dette kan heller ikke bevises. Niels i Vraa og Lars i Ørregaard har været gift med to Søstre. 1728 viet i Ørre Kirke Lars Kristensen af Ørregaard og Mette Andersdatter af Gammel Mølle i gammel Møllegaard, og s. A. viet Niels Kristensen af Vraa og Margrete Andersdatter af Gammel Mølle i gammel Møllegaard. Da Kirkebogen i Ørre først begynder 1728, og Kirkebogen i Aulum 1748, bliver det vanskeligt at finde ud af Slægtsskabet.

1757 begravet Hans Hansen i Jersild, 56 Aar.

1758 viet Søren Christensen og Karen Andersdatter i Jersild.

1782 begravet i Aulum Karen Andersdatter i Jersild, 67 Aar 4 Mnd. 1 Uge 1 Dg. med Ligprædiken og Sang. For Ligprædiken og Sang fik Præsten Betaling, saa det maa have været velstaaende Folk, som boede i Jersild. I de gamle Kirkebøger gør Præsterne skarp Skel, men denne Bemærkning meddeler lidt om Forholdene.

Af Skiftet i Lergrav Skifteprotokol 1782 fremgaar det ikke, at der har været Velstand; men Pengesagerne har nok været ordnet før Skiftet.

Skifte i Jersild efter Karen Andersdatter, gift første Gang med Hans Hansen og anden Gang med Søren Christensen.

Børn: Lauge Hansen i Jersild og Hans Sørensen i Jersild.

Boet opgøres til 4 Rdl. 2 Mk. 12 Sk. Ingen Gæld. Til Deling mellem Enkemanden og Sønnerne 2 Rdl.; Enkemanden 1 Rdl., Sønnerne 8 Mk. hver.

II. Lauge Hansen i Jersild og Maren Sørensdatter; de er ikke fundet viet i Aulum eller et andet Sted.

Børn: Karen 1779, Kirsten 1786, blev gift med Jens Andersen i Vester Ørregaard, Ane 1789, blev gift med Peder Nielsen (Børn i 1834 i Følge Folketællingslisten: Maren 20 Aar, Pedernille 17 Aar, Niels 15 Aar, Mariane 11 Aar, Laurette 8 Aar), Ane Marie 1794, blev gift med Jens Laugesen af Overgaard i Jersild.

Folketællingslisten 1801: Lauge Hansen i Jersild 46 Aar, Maren Sørensdatter 49 Aar; Børn: Karen 22 Aar, Kirsten 14 Aar, Ane 11 Aar, Ane Marie 7 Aar.

1823 begravet Lauge Hansens Kone i Jersild, Maren Sørensdatter, 72 Aar.

1826 viet Lauge Hansen i Jersild, Aftægtsmand, 72 Aar, og Maren Kristensdatter i Tved, Aftægtskone, 70 Aar.

1827 begravet Lauge Hansen i Jersild, 74 Aar.

I. 1754 beboedes den anden af Jersild Gaarde af Kristen Laugesen og Hustru. Som nævnt ovenfor var de begge Faddere, da Hans Hansens Barn blev døbt.

1764 blev Kristen Lauritsen (Laugesen) i Jersild begravet, 60 Aar. Aulum Kirkebog oplyser ikke mere om dem. Deres Søn træffes første Gang i Ørre Kirkebog under Notitsen om hans Giftermaal.

II. 1765 viet i Ørre Kirke Lave Kristensen af Jersild og Maren Jensdatter af Sandgaard. Maren er Datter af Jens Nielsen af Sandgaard i Ørre Sogn.

Børn: Kristen 1767, Kirsten 1768, Ane 1771, Kristen 1774, Ane Marie 1777, Jens 1780, Niels 1783.

Lave Overgaard dør 1810, 70 Aar og Maren Jensdatter 1829, 86 Aar. I Kirkebogen kaldes han Lave Overgaard. Tilnavnet er optaget efter Gaarden. Ellers giver Kirkebøgerne kun de knappe Oplysninger, at han har været gift, har Børn og dør. Det er sikkert Faderens Gaard, han har.

Folketællingslisten 1787 oplyser: Lauge Kristensen i Jersild By, 45 Aar, og Maren Jensdatter, 44 Aar. Børn: Kirsten 19, Kristen 13, Ane Marie 10, Jens Laugesen 7, Niels Laugesen 1. — Lergrav Skifteprotokol oplyser, at Lauge Kristensen er Vurderingsmand ved Skiftet 1786 efter Anders Kristensen Nedergaard af Jersild.

III. 1810, 3. Novb., viedes i Aulum Kirke Jens Laugesen og Ane Marie Laugesen. Det er Lauge Hansens Datter, han faar til Hustru. Børn: Lauge 1812, dør s. A., Lauge 1813, Niels Laugesen Jensen (der er slaet en Streg over Laugesen og tilf. Jensen) 1816, Lauge Nedergaard Jensen 1818, Kristen Jersild Jensen 1829, Mariane Jensdatter Jersild 1833.

Jens Laugesen dør 13. Decbr. 1855, 75 Aar, og Ane Marie Laugesdatter dør 23. Febr. 1868, 74 Aar.

Folketællingslisten 1834, Jersild: Jens Laugesen 54 Aar, Ane Marie

Laugesdatter 40 Aar. Børn: Lauge 21, Kristen 16, Erik 12, Maren 8. Kristen 5, Mariane 1. Her er flere Børn, end jeg har fundet i Kirkebogen, hvis Skrift er falmet og næsten ulæselig.

IV. 1844 viedes Lauge Jensen af Jersild, 27 Aar, og Karen Nielsdatter af Wraa, 21 Aar. Karen er Datter af Niels Pedersen, Wraa. De kom til at bo i Wraa.

Ørregaard (ell. Ørretgaard), Ørre Sogn, Hammerum Herred.

Ørregaard har oprindelig været en Hovedgaard, d. v. s. en Gaard, som var Sæde for en adelig Familie, eller som blev drevet af de under den hørende Bønder.

Ørregaard ejedes 1422 af Christen Pedersen Fasti. 1446—1499 af hans Søn Iver Christensen Fasti. Den kom derefter ved Arv til til Mogens Kaas til Ørndrup paa Mors. 1649 købtes den af Claus Dyre. Han nedlagde den 1683, efter at den var brændt 1682 og bortfæstede den til en Bonde.

Mtr. 1688 — Palle Dyre i Sindinggaard — Jens Thomsen — Hartk. 20.0.0.0 — 13.3.3.0. Den har ogsaa ejet Gods i Følge A. Thiset: Ellen Gøyes Jordebog.

Mogens Gøyes Købegods (Jordebog, Brevbog).

18. Jan. 1499. a. Først et Brev, at Iffner Christernnssøn i Ørritgaard skøder Niels Clementssøn 1 Gaard Torelund og alle de øde Bygester, der tilligge, Sneptrup, Bredvig, Sorteberig, en Fiskegaard og Møllested, som der tilligger.

Octum s. Priscæ Dag mcdxcjx (1499).

1603 skøder Jens Kaas, Ørregaard, Jens Mogensen, Sindinggaard, 3 Gaarde i Kragesnap. Læst paa Hammerum Herredsting den 10. Novbr. 1604. Se Jydsk Hist. og Top. 8, Side 92.

1706 er Ørregaard en Bondegaard, der bebos af 2 Bønder, som gør Arbejde og Hoveri til Sindinggaard.

1743 nævnes i Viborg Landstings Skøde- og Pantebog 4 Fæstere i Ørregaard. Christen Christensen, Laurs Chistensen, Jens Jensen og Niels Laursen og hver sit Hartk. er 3.2.3.2¹/₄.

I Følge Sindinggaard Jordebog 1778 bebos Ørregaard af 4 Bønder: Anders Larsen, Anders Pedersen, Kristen Jensen og Lars Jensen.

Folketællingslisten 1787: Kristen Jensen, Anders Larsen, Niels Larsen og Niels Pedersen.

De nuværende 3 Ørregaarde er bygget 1809—11.

Det var ikke noget usædvanligt, at en Bondegaard beboedes og brugtes af flere Fæstere. Gaarden blev drevet af dem alle i Forening; men hver enkelt Fæster hæftede for sin Del af Landgilde og Skatter. I Almindelighed havde alle Fæstere lige Andel i Ejendommen; men Andelene kunde ogsaa være forskellige (¹/₂ eller ¹/₄

o. s. v.). Boligen var for det meste delt; dog kunde et eller flere Rum være fælles for alle Familier.

De sparsomme Oplysninger Kirkebogen i Ørre giver er følgende:

Vester Ørregaard.

I. Anders Laugesen og Kirsten Jensdatter fra Brændgaard viet 1768.

II. Jens Andersen i Ørregaard døde 1852, 70 Aar. Hans Enke, Kirsten Laugesdatter fra Jersild, døde 1867, 81 Aar. Børn: Lauge Bundgaard, Gellerup, Veteran fra 3 Aarskrigen, døde 1907, 86 Aar. Lars Jensen, døde 1876, 51 Aar. Hans Hustru, Kirsten Hansdatter, der døde 1874, 48, Aar var Søkendebarn til Biskop Peder Madsen. Børn: Kirsten Marie, gift med Hans Aaby. Kirstine, gift med Kristen Foldager. Karen Marie, gift med Mikkel Østergaard. Jens Larsen fik Gaarden; han døde 16. Oktb. 1889, 29 Aar. Hans Abildtrup Larsen, Læge i Holsted. Anders Larsen, Præst i Jelling. Svenning Larsen, Overretssagfører i København.

Øster Ørregaard.

I. Niels Laursen døde 16. August 1828, 79 Aar.

II. Laust Nielsen døde 1873, 78 Aar.

III. Niels Laursen døde 1905, 80 Aar. Hans Hustru, Maren Nielsdatter, døde 28. August 1914, 90 Aar.

Børn: Laurits Nielsen, hvis Søn Ingvard Nielsen var Skolebestyrer i Aarhus, og en anden Søn, Elias Nielsen, var Lærer og Kantor i Stege.

Mellem Ørregaard.

Laust Nielsens Søn i Ø. Ørregaard, Jens Laursen, boede i Mellem Ørregaard. Han var Sognefoged og Dannebrogsmænd og døde 1896, 69 Aar.

Af ovennævnte Fæstere 1743, 1778 og 1787 giver Kirkebogen tillige følgende Oplysninger:

Christen Christensen, Ørregaard, døde 1761.

Jens i Ørregaard døde 1785, 68 Aar; 1769 døde Jenses Kone i Ørregaard, 67 Aar.

Kristen Jensen i Ørregaard var gift med Kirsten Jensen af Sandgaard i Ørre. 1805 døde Christen i Ørregaard, 61 Aar.

1776 viet Anders Pedersen i Ørregaard og Anna Lauridsdatter Kristensen, Neder Semmelkjær.

Lars Christensen, Ørregaard, viet 1728 til Mette Andersdatter, Gl. Mølle.

1731 døde Lars' Hustru i Ørregaard. 1739 døde Lars' Hustru i Ørregaard. Hverken Navn eller Alder er opgivet.

1778 døde Lars i Ørregaard, 86 Aar.

Sandgaard i Ørre.

En anden Gaard i Ørre er Sandgaard, hvis Hartkorn i 1688 var 3.3.0.0 og i 1664 var 2.4.0.0. Den hørte under Lundenæs. I mange Aar har den været beboet af samme Slægt.

I. Fæsteren var i 1688 Jens Nielsen Sandgaard.

II. Kirkebogen oplyser, at 1729 er Niels Sandgaards Barn døbt Anders. Niels Sandgaard er formodentlig en Søn af Jens Sandgaard.

10. Decb. 1739 begravet i Ørre Maren Sandgaard. Alderen ikke opgivet. Sikkert Niels Sandgaards Kone.

III. 15. Oktb. 1778 begravet Jens Sandgaard, 61 Aar. Han er født 1717. Af Børnene bliver to opkaldt efter Faderens Forældre, Niels og Maren.

Skifte i Lergrav Skifteprotokol efter Jens Nielsen Sandgaard i Ørre: Enken Ellen Larsdatter bliver begravet 1786, 71 Aar. Børn: Jens Jensen i Synderup i N. Vium.

Niels Jensen, boende i Gjellerup Sogn.

Mette Jensdatter, gift med Iver Pedersen Smed, Bachus i Vinderup Sogn.

Maren Jensdatter, gift med Lauge Kristensen i Jersild i Aulum.

Lars Jensen, 29 Aar, Ungkarl. Han faar senere Sandgaard og bliver 1781 gift med Ane Marie Larsdatter af Foldager.

Peder Jensen, boende i Barda i Vorgod Sogn, gift 1770 med Kirstine Jensen i Ørregaard, døde 1805, Skifte efter ham.

Kirsten Jensdatter, gift med Christen Jensen i Ørregaard.

Mette Kirstine Jensdatter, gift med Niels Sørensen i Ljørring i Aulum.

Karen Jensdatter, gift med Søren Christensen, Over Simmelkjær.

Anna Jensdatter, 20 Aar. Der var lavet Testamente. Anna var forlovet med Lars Jensen, som fæstede Sandgaard. Forlovelsen maa være hævet; af hvilken Grund ved jeg ikke; men Broderen Lars Jensen faar Gaarden som ovenfor nævnt. 1781 bliver Anna gift med Peder Nielsen i Simmelkjær.

Den salig Mands Broder, Niels Nielsen i Linneberg, Ikast Sogn. var til Stede ved Skiftet.

IV. Lars Jensen bliver begravet 1829. Han var Sognefoged og Lægsmand. Hans Enke, Ane Marie Sandgaard, bliver begravet 10. Jan. 1823, 72 Aar.

V. Aftægtsmand Lars Larsen begravet 26. Febr. 1860, 67 Aar. Hans Hustru, Ellen Christensdatter, begravet 24. Jan. 1860, 72 Aar.

VI. Christen Larsen begravet 9. Marts 1860, 41 Aar. Han var den første Bonde i Sognet, der var Formand for Sogneforstanderskabet. Hans Hustru, Ane Katrine Jensdatter fra Østergaard i Custrup, døde 1906, 83 Aar. Hun var gift anden Gang med Svend Madsen Merrild, som døde 1897, 62 Aar.

Frøjk Gaarde. —

A. I den historiske Tid vides det, at 1418 gav Biskop Peder i Ribe til Ribe Bispestol alle sine Marker mellem Frøydewigh og Holstebro og en Gaard i Holstebro.

Sagnet fortæller, at Gaardene har faaet Navn efter to rige Frøkenner (Frøjk), som havde faaet Gaardene af Tvis Kloster imod at give Munkene Nattely. Til disse Frøkenner bejlede to rejsende Handlende og fik Ja. Dette er forkert. Som ovenfor nævnt er Gaardene skrevet Frøydewigh, hvilket betyder Fraadevig, d. v. s., at der samles Skum i Vigen. Omkring Gaarden løber (sønden til) den store Aa, som løber gennem Holstebro.

1585 var Frøjk 2 Gaarde foruden Møllen; 1683 en Gaard, men et øde Bol brugtes derunder.

1633 faar Jens Eskildsen i Frøche Kronens Part af Korntiende af Maabjerg, Navr og Bur i Fæste (Kancelliets Brevbøger). Frøjkgaarde ejedes af Kronen og laa under Lundenæs; thi 1638 udsender Kongen Miss. til Ifver Vind og Jokim Beck. En af Kronens Bønder i Frøche (Frøjk, Gaard i Maabjerg Sogn, Hjerm Herred) i Lundenæs Len har berettet, at der til denne Gaard Frøche ligger nogle Enge, som Borgerne i Holstebro aarlig kører over til stor Skade for ham, fordi Holstebro har nogle Enge, som ligger nærmest ved hans Gaard, til Mageskifte for hans Enge, der ligger nærmest ved Holstebro. Adressaterne skal snarest undersøge Forholdene og, hvis det kan ske uden Skade for begge Parter, forhandle med dem om Mageskifte og give dem Afgørelsen beskrevet.

Mtr. 1688. Maabjerg Frøjkgaarde -- Lundenæs, Søren Jensen af København — Niels Kristensen og Christen Nielsen — 10.4.1.1.

Tøger Pedersen Hvas, Birkedommer i Sevel Birk, Byfoged i Holstebro, Herredsfoged i Hjerm-Ginding Herreder, søgte 1687 om en Frigaard, navnlig Frøchegaard i Moberig Sogn, af hvilken den halve Del er øde, den anden halve Del bebos af Christen Nielsen. Han anfører, at han ikke faar Dommerskjæppe efter Loven; men alene en Kvartalsskat af 10 Td. Hartk. Kongen begærer under 27. Aug. 1687 Rentekammerets Erklæring.

En Tid maa Frøjke være pantsat til Robert Rind; thi Bolle Luxdorph havde efter Købekontrakt af 10. Decb. 1696 af salig Robert Rinds Enke, Cathrine Efvetsdatter i Stokholm, tilforhandlet sig noget Gods i Hjerm Herred, Maabjerg Sogn, nemlig: et Bol af Hartk. 2 Td. 6 Skp. 3 Fdk., Holstebro Bispegaard, uden Bygninger og øde, som aarlig skyldte 20 Td. Rug, Legaards Mølle af Hartk. 3 Td. 1 Skp. 1 Fdk., samt Frøche, en Gaard af Hartk. 8 Td. 2 Skp. 2 Fdk. 1 Alb., og havde efter Ansøgning af Kongen faaet Skøde derpaa d. 15. Juni 1697, uden Rekvitionsret. Dette Gods overdrog Luxdorph ved Skøde, dateret Stokholm d. 30te April 1698 til sin »Hofmester« (Huslærer) Peder Tøgersen Hvas. Viborg. Sk. og P. Prot. Nr. 31,

f. 130. Jfr. Bolle Luxdorph i Pers.-hist. Tidsskr. 1880, I 50, Note 2.
Det var kun den største Part af Frøchegaarden; thi ialt havde den som nævnt i Mtr. 1688 af Hartk. 10.4.1.1.

Luxdorph var f. 1643, begyndte som Hører ved Herlufsholm, blev senere Oversekretær, Etats- og Kancelliraad, og, efter en kort Tid af Unaade, 1691 en voye extraordinære (Gesandt) i Stokholm, hvor han døde 1698. Han ejede Sørup, Sandbygaard og Rosengaard, var gift to Gange. I G. 29. Novbr. 1671 med Jytte Bering, Datter af Højesteretsassessor og kgl. Historiograf Vitus Bering, f. 13. Juni 1654. altsaa 17 Aar gl. Hun døde 17. Febr. 1684. II G. i Febr. 1685 med Frederikke Adelaer, en Datter af Curt Siversen Adelaer. Hun var f. 8. Aug. 1667, altsaa ved Ægteskabets Indgaaelse kun 17 Aar gl.

Af Luxdorphs Børn i første Ægteskab levede kun en Søn, Christian.

Af andet Ægteskab var der næppe mere end en Søn og en Datter, der levede, da Enken rejste fra Stockholm. Hun nævner i et Bønskrift efter sin Mands Død sig selv og tre faderløse Børn, blandt hvilke vel Sønnen af første Ægteskab var indbefattet.

Bolle Luxdorph var Søn af Christen Bollesen Luxdorph og blev adlet 20.-3. 1679.

Af ovennævnte ses, hvorledes Herregaardene efter 1660 kommer i Hænderne paa militære og civile Embedsmænd af alle Slags.

B. Indtil 1777, da begge Gaarde brændte, laa de ved Aaen. Paaske-lørdag d. 29. Marts 1777 brændte Frøjkgaardene, og den gamle Povl Nielsen omkom under et Forsøg paa at redde Hestene.

Kirkebogen oplyser, at 1777 blev begravet Poul Frøche, da han tillige med begge Frøjkgaardene opbrændte; den overblevne Del af ham, som blev reddet fra Ilden, blev begravet i Maabjerg Kirkegaard. 74 Aar.

1782 begravet Mette Povlsdatter Frøich, 80 Aar. Om Mette Povlsdatter er Povl Nielsens Kone, ved jeg ikke; men det er sandsynligt, da flere af Børnenes Døtre bliver kaldt Mette.

Som det fremgaar af ovennævnte, har Christen Nielsen den beboede Del af Gaarden 1687. Niels Christensen og Christen Nielsen hele Gaarden 1688. Povl Nielsen er maaske en Søn af Niels Christensen, og denne en Søn af Christen Nielsen. Maabjerg Kirkebog begynder først 1752.

Hvorledes Poul Frøjks økonomiske Forhold har været, vides ikke med Sikkerhed. Men der maa have været Velstand, da han kunde lade sine Børn faa hver en Gaard, som de blev Selvejere af.

a. 1757 viet i Borgbjerg Kirke Povl Povlsen Frøjk og Anna Larsdatter Heegaard. De kom til at bo i St. Hedegaard. 1758 begravet Povl Heegaards Hustru Anna Larsdatter. Samme Aar viet Povl Heegaard og Anna Christensdatter i Borgbjerggaard. Skiftet 1768 i Lundenæs Skifteprotokol i Borgbjerggaard oplyser, at Datteren Ane Christensdatter var gift med Povl Povlsen, St. Hedegaard. — 1781

begravet Povl Povlsen i St. Hedegaard, 48 Aar. Skiftet 1782 over Povl Povlsen, St. Hedegaard, oplyser, at han er Selvejer.

b. 1759 viet i Maabjerg Kirke Jens Jørgensen i Gaardhøje og Maren Povlsdatter Frøjk. De kom til at bo i Gaardhøje.

c. 1767 viet i Maabjerg Kirke Jens Povlsen og Kirsten Jensdatter. De kom til at bo i Ølbygaard.

d. Rigdommen kan være arvet ved Giftermaal; men det gælder sikkert ikke den tredje Søn, hvilket følgende Dokumenter vil oplyse.

I Følge Hjerm-Ginding Herreders Auktionsprotokol 1763—83 blev Frøjkgaarde d. 22. Oktober 1771 ved offentlig Auktion købt af Peder Povlsen og Laurs Laursen. Peder Povlsen betalte 79 Rdl. og Laurs Laursen 82 Rdl. Hartkornet for hver var 5.2.0.2, og i Landgilde betaltes 8 Rdl. aarligt. Peder Frøjk var nu Selvejer.

Den 16. April 1775 laaner Peder Povlsen Frøjk 200 Rdl. til Christian Madsen, Naursgaard i Fousing.

Gaarden brændte 1777. Det er usandsynligt, at han paa dette Tidspunkt har haft assureret; saa det er mærkeligt, at han saa hurtig kunde komme frem til Velstand, som Tilfældet var. I Hjerm-Ginding Herreds Justitsprotokol er 1778 indført Skøde fra Christen Nielsen Kyndestoft i Bovbjerg til Peder Povlsen Frøjk for 90 Rdl. Hartk. 0.6.2.2. Christen Nielsen bliver paa Ejendommen som Fæster, og hvis han bliver i Stand til at købe den igen, da til samme Pris. Det lykkedes ikke Christen Nielsen. I Justitsprotokollen 12. Novbr. 1787 er indført Skøde fra Peder Povlsen Frøjk til Ungkarl Niels Kyndesen Hedegaard paa Kyndestoft af Hartk. 0.6.2.2 for 250 Rdl.

1788 begravet Christen Nielsen Kyndestoft, 56 Aar. Christen Nielsen og Peder Frøjk var Svogre, gift med to Søstre.

Hvorfra stammer Velstanden? Holstebro var i fordums Tider berømt for sine Hestemarkeder. Arent Berntsen siger 1656, at det fornemste Hestemarked i hele Riget holdtes aarlig der i Februar; men i de Beskrivelser over danske Stifters Tilstand i Henhold til Cirkulære af 25. Juni 1735 hedder det om Holstebro, at denne fattige By desværre udi en Del Aaringer mærkelig haver aftaget, idet Indbyggerne klager over, at skønt der heri har været holden adskillige Hestemarkeder, hvorved Byen har haft temmelig god Næring, er nu paa en Del Aaringer samme Markeder ganske aftaget, fordi udenbys Prangere paa Landet holder deslige Købehandler ad sig, saa at Byen derover aldeles ingen Næring har ved deslige Markeds-handel, som før har været. Dette tyder paa, at Landpranget har holdt Folket borte fra Markederne. Povl Frøjk og hans Søn Peder har drevet Handel med Heste, og denne Handel har dannet Grundlaget til Velstanden og Rigdommen.

1774 viet i Borgbjerg Kirke Peder Povlsen og Karen Eskildsdatter i Nørre Hedegaard.

Deres Børn var Mette 1775, Gjertrud Marie 1777, Povl 1780, Peder 1782, Eskild 1783, Niels 1786, Anna Kirstine 1789.

Trods ihærdig Efterforskning er det ikke lykkedes mig at finde, hvor Karen Eskildsdatter stammer fra. Hendes Søster Kristence Eskildsdatter er gift med Kristen Kyndestofte i Borgbjerg. 1778 bliver deres Søn Eskild døbt.

1792 begravet Peder Povlsen Frøjk, 49 Aar. Efter Tidens Lejlighed havde han samlet sig en betydelig Formue, som Skiftet efter ham i 1793 i Lundenæs Skifteprotokol viser. Han har været en stor Godssamler. Ved Skiftet blev hver eneste Genstand i Gaarden optegnet og sat til Pris. Indbo og Besætning blev takseret til 408 Rdl. 3 Mk. 7 Sk. Gaarden, hvis Hartkorn var 5.1.2.0, blev takseret til 900 Rdl. Hans Ejendomme var følgende: 1 Hus med Jord i Maabjerg, som beboes af Knud Simonsen, 150 Rdl., i Holstebro et Hus i Vestergade 30 Rdl., paa Holstebro Mark 29 Agre Købstadjord 400 Rdl., 6 Agre Bispegaardsjord 50 Rdl.; desuden ejede han en Obligation hos Povl Povlsen i Nr. Hvam lydende paa 598 Rdl., hos Kristen Møller i Holstebro lydende paa 30 Rdl., hos Søren Smed i Holstebro lydende paa 40 Rdl., hos Lars Byskov i Nr. Nissum lydende paa 210 Rdl. og hos Johan Frederik Peikør (Vejassistent) lydende paa 20 Rdl. Af andet Tilgodehavende nævnes: Hos Anders Heede i Holstebro 1 Mk., Jens Lægaard i Maabjerg 11 Rdl. 2 Mk., Niels Lægaard 26 Rdl. 2 Mk. 10 Sk., Chr. Møller i Holstebro 4 Mk. 8 Sk., Anna Haderup i Holstebro 1 Rdl. 2 Mk. 10 Sk., Lars Kerildsgaard 2 Rdl. 4 Mk. 12 Sk., Jens Jensen 6 Rdl. 1 Mk., Peder Kjær, Holstebro, 2 Rdl. 4 Mk., Kristen Tusgaard 6 Rdl., Søren Smed, Holstebro, 26 Rdl. 4 Mk. 3 Sk., Jens Wang 2 Rdl. 2 Mk. 8 Sk., ialt 86 Rdl. 5 Mk. 3 Sk.

Af Kreditorerne nævnes: Jens Jørgensen i Gaardhøje 104 Rdl., Prokurator Grøn i Holstebro 18 Rdl., for Jord i Sir 20 Rdl., Prokurator Overgaard i Holstebro 48 Rdl. 3 Mk. 11 Sk., Hr. Jakobsen, Holstebro, og Klatgæld 12 Rdl., Landmaaler Schuohard i Skive 20 Rdl. 1 Mk. 4 Sk., Amtmanden og Landkommissionen for et Aastedmøde 48 Rdl., Folkeløn 24 Rdl., Begravelse 60 Rdl., ialt 354 Rdl. 4 Mk. 15 Sk.

Udgiften ved Skiftet 80 Rdl. 1 Mk. 2 Sk. Da Indtægten af Boet var 2959 Rdl. 2 Mk. 10 Sk. og Udgifterne 354 Rdl. 4 Mk. 15 Sk. og Omkostningerne ved Skiftet, 80 Rdl. 1 Mk. 2 Sk., var fradragne, blev ialt 2524 Rdl. 2 Mk. 9 Sk. til Deling mellem Enken og Børnene. Deraf fik Enken Halvdelen, 1262 Rdl. 1 Mk. 4½ Sk. — Niels fik 280 Rdl. 2 Mk. 15^{2/10} Sk.

Aaret efter Mandens Død giftede Enken sig med Mogens Jensen Møller. Forlovere: Jens Povlsen, Ølbygaard, og Peder Jensen Møller.

1795 havde Mogens Jensen og Karen Eskildsdatter et Barn i Kirke, kaldet Peder. — 1812 blev begravet Mogens Frøjks Hustru Karen Eskildsdatter, 58 Aar.

Vraa i Aulum.

I Danske Kancelliregistranter 1535—1550, Side 321, læses:

3. Januar 1547. Oluf Munch, Embedsmand paa Skifvehus, fik Ejendomsbrev paa Tvis Klostergaard, Fang og Mølle med alt Tvis Birk, som er deri bl. Ofvekielde, 1 Gaard i Aulum Sogn, Hammerum Herred, Oluf Madsen, 1½ Ørtug Rug, 1½ Ørtug Byg, 0 Ørtug Havre, 0 Pd. Smør, 1 Skovvogn, 1 Svin, 1 Lam, 1 Gaas, et Par Høns, 1 Fødenød.

Vraa, Gaard i Aulum Sogn, Hammerum Herred, Niels Perscen, 1½ Ørtug Rug, 1½ Ørtug Byg, 0 Ørtug Havre, 0 Pd. Smør, 0 Skovvogn, 1 Svin, 1 Lam, 1 Gaas, et Par Høns, 1 Fødenød.

Nederkioldt, Gaard i Aulum, Hammerum Herred, Per Matsen, 1 Ørtug Rug, 1 Ørtug Byg, 0 Ørtug Havre, 1 Pd. Smør, 0 Skovvogn, 1 Svin, 1 Lam, 1 Gaas, et Par Høns, 1 Fødenød.

Udgifterne af disse 3 Gaarde er omtrent ens. 1688 hørte disse Gaarde til Lergrav. Vraa Hartk. 6.3.0.2—4.2.2.0. Store Kilde Hartk. 7.5.3.1—6.3.1.0 Lille Kilde Hartk. 4.0.3.2—3.7.0.0. Store Kilde er den største af de tre Gaarde baade 1547, 1664 og 1688.

Hvornaar disse Gaarde er kommen fra Tvis Kloster til Lergrav, ved jeg ikke. Lergrav kom efterhaanden til at eje det meste af Aulum Sogn.

1818 viet i Aulum Kirke Niels Pedersen Frøjk, 30 Aar, tjenende sin Søster i Hyldgaard i Maabjerg Sogn, Gaardfolk, og Maren Jensdatter, 26 Aar, tjenende hos sin Stedfader og Moder i Tavlborg. Forlovere: Niels Hyldgaard og Peder Pedersen.

De kom til at bo i Tavlborg; men mellem 1823 og 1834 køber de Vraa. I Følge Folketællingslisten 1834 bor i Vraa: Niels Pedersen, 47 Aar, Maren Jensdatter, 37 Aar, Karen Nielsdatter, 11 Aar, Peder Pedersen, 78 Aar, Enkemand, faar Ophold paa Gaarden.

Mette Nielsdatter, Peder Pedersens Kone, er nu død; men Kirkebogen giver ingen Oplysninger derom. Præsten maa have glemt at indføre hendes Død i Kirkebogen. Karen Nielsdatter er født 22. Maj 1823, Datter af Niels Pedersen og Maren Jensdatter i Tavlborg.

Folketællingslisten 1845, Vraa: Lauge Jensen, 27 Aar, Karen Nielsdatter, 22 Aar; Niels Pedersen, 59 Aar, født i Maabjerg, Maren Jensdatter, 54 Aar, født i Sognet, Peder Pedersen, 88 Aar, født i Mejrup.

1844 viedes Lauge Jensen af Jersild, 27 Aar, og Karen Nielsdatter af Wraa, 21 Aar. Lauge er Søn af Jens Laugesen i Jersild.

Børn: Niels Laugesen, f. 14. Juni 1849.

Ane Marie Laugesen, f. 10. Juli 1852.

Mariane Laugesen, f. 13. Febr. 1855; blev gift anden Gang med Hans Understrup fra Ørre. Han var Lokalhistoriker og har skrevet om Ørre, Sinding, Nøvling og Vildbjerg Sognes Historie.

Peder Laugesen, f. 11. Maj 1857.

Peder Kristian Laugesen, f. 2. Decb. 1860.

Mette Margrete Laugesen, f. 17. April 1864.

Slægten Nielsen fra Vahr i Aulum Sogn.

I. Søren Nielsen i Vahr blev begravet i Aulum 1787, 81 Aar. Efter Kirkebogens Angivelse af hans Alder ved Døden, er han født 1706: men hvor vides ikke. Om hans Kone giver Kirkebogen ingen Oplysning og oplyser intet om hans Stilling.

I Kirkebogens Daabsliste nævnes han som Fadder 1756 ved Niels Sørensens Datters Daab. Vi maa da nøjes med den Sandsynligheds-slutning, at Niels Sørensen Vahr er hans Søn.

II. I Følge Aulum Kirkebog havde Husmand Niels Sørensen i Vahr og hans Hustru Maren Kristensdatter følgende Børn: 1756 Mette, 1758 Anna Johanne, 1759 Kristen, 1761 Maren, 1764 Anna Kirstine, 1769 Peder.

Maren Kristensdatter døde 1783. I Følge Skifte 1783 i Lergrav Skifteprotokol efterlod hun sig følgende Børn: Kristian 23 Aar. Peder 15, Mette, Maren, Anna Kirstine, Anna Marie og Kirsten.

Af Skiftet fremgaar, at hans Formue var 99 Rgd. 2 Mark 10 Sk. Gælden blev opgjort til 191 Rdl. 1 Mark 10 Skilling. Niels Sørensen sad nu tilbage med de mange Børn; men nogle Aar efter Konens Død, giftede han sig igen, idet Kirkebogen oplyser, at 1789 blev Niels Vahrs og Ane Pedersdatters Børn Ellen og Maren døbt i Aulum Kirke.

I Folketællingslisten 1787 nævnes, at Niels Sørensen er Soldat og 52 Aar. Børn: Ane 23, Else 18, Ane Marie 15, Inger 12, Peder 20. Rekrut.

I Følge Forordningen 1774 skulde Herremanden af hvert 22 Td. Hartkorn indrette et Lægd, som skulde afgive en Landsoldat eller en Rytter. Soldaten skulde tjene i 12 Aar, med mindre han fæstede Gaard; vilde han ikke modtage en Gaard, naar den paa billige Vilkaar blev ham tilbudt, skulde han foruden de 12 endnu tjene 6 Aar. Sessionsherrerne bestod af Amtmanden, Regimentschefen, Udskrivningschefen og Amtsforvalteren. Mandskabet tages imellem 18 og 40 Aars Alderen og burde have en Højde af mindst 61 $\frac{1}{2}$ Tm. Kun Bønderne var værnepligtige; men Godsejerne var ansvarlige for, at det fornødne Mandskab altid var til Stede. Naar det stod i Mandskabets Magt at flytte, saa meget det vilde, blev Retsforholdet forrykket, idet Godsejerne altid skulde skaffe brugbare Soldater, hvis saadanne ikke fandtes i Lægderne. Det er denne Forpligtelse for Godsjerne, som fremkaldte Stavnsbaandet.

Niels Sørensen er blevet udtaget til at tjene Hans Majestæt Kong Kristian VI som Soldat. Han har ikke været »Gammelmandssøn«, som stammede fra en Gaard, der bestyredes af en gammel Mand. Dette Forhold kender vi fra Blichers »E Bindstouw«: Hvis en Fæstebonde havde naaet 60 Aars Alderen, kunde han forlange en Søn fritagen for Soldatertjenesten og lade ham arbejde paa Gaarden. Blicher fortæller herom: »Dengaang te a sku føst Gaang te Sessio-

nen, da wanted mi Faaer knap og nap fier Oer i di trej Snees. Saa fulles han aa mi Muer ad op i Prejstgoeren mæ en Brik Smør aa en mægtig stuer swot Kok. Præjstmadammen behaalt baade Smørret aa Kokken; men Præjsten, de var elles en dejlig Mand aa møjguc mod fatte Folk, men han vil alliveel ett gjø mi Faar æller end han var, aa saa maat a spring Solldaat.«

Den Udvej har sikkert været lukket for Niels Sørensen saa vel som andre. Man søgte at undgaa Soldatertjenesten. Landsoldaterne årev deres borgerlige Næringsvej og havde Øvelser bestemte Søndage midt i Distriktet. Befalingsmændene havde Kvarter rundt om i Distriktet, navnlig paa Herregaardene.

Hvert 3. ell. 5. Aar samledes Delingerne til større Øvelser i Lejr eller Kantonement. Harsyssel Garnison, som bestod af de saakaldte stavngvorbne, d. v. s. stavnsbundet Mandskab, havde de store Øvelser ved Gudum Kloster. Her eller paa Samlingspladsen ved Vestervig Kloster var den egentlige Hovedplads for Harsyssel og Hassing og Refs Herreders Militær.

Den danske Soldat har mange Gange for en Tid maattet slippe Ploven og gribe til Vaaben for at værne den danske Jord. Om den danske Soldat har der ofte gaaet Ry uden for Landets Grænser. Det var med god Grund, den store Hærfører, Prins Eugen af Savoyen mere end een Gang udtalte: »Jeg stoler trygt paa Danskerne, det er kække Folk, der ikke forlader den Post paa hvilken, de bliver sat.« Den store engelske Hærfører Marlborough erklærede aabenlyst: »Havde det ikke været for de danske Tropper, havde næppe nogen af os siddet, hvor vi sidder i Dag.«

Langbo i Aulum Sogn.

I Matriklen 1688 opgives Hartkornet til Langbo til 4 Td. 7 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. Gaarden hørte under Lergrav. Det ses af Folketællingslisten 1787, at Husbonden (Brugeren) hedder Jens Pedersen og er 19 Aar. 1767 havde Peder Meldgaard i Lundby et Barn i Kirke, kaldet Jens. Faddere: Ane Lundgaard, Edel Nielsdatter, Peder Nielsen og Hustru af Ørre Sogn, Ole Mikkelsen, Lundby, Morten Nedergaard i Jersild. — 1773 havde de et Barn i Kirke, kaldet Ole. Faddere: Johanne Nielsdatter af Sinding, Mette Jensdatter i Præstegaarden, Jens Kilde, Niels Bak og Jens Pedersen af Ørre Sogn.

I Aulum Kirke viedes 1788 Jens Pedersen, Langbo, og Mette Nielsdatter, Vahr. — Forlovere: Peder Morre af Tvis Sogn og Jens Kilde af Aulum Sogn.

Mette Nielsdatter er i Følge Kirkebogen født i 1756 og er Datter af Niels Sørensen i Vahr. Hun er 11 Aar ældre end Manden. Aaret efter Giftermaalet 1789 blev Jens Langbo og Mette Nielsdatters Barn døbt og kaldet Peder efter Bedstefaderen i Meldgaard. Blandt Fadderne nævnes Niels Sørensen og Hustru, Vahr, og Peder Meldgaard i Lundby.

Allerede 1791 blev Jens Pedersen i Langbo begravet, 24 Aar. — Samme Aar holder Mette Nielsdatter Skifte i Følge Lergrav Skifteprotokol efter hendes Mand. Nærværende var foruden Enken og hendes 2-aarige Søn Peder Jensen, Enkens Fader Niels Sørensen og Barnets Farfader Peder Jensen fra Lundby. Stærboets Formue blev opgjort til 105 Rgd. 4 Mk. 4 Sk., Udgifter og Besværing til 128 Rgd. 0 Mk. 10 Sk.

1792 havde afdøde Jens Pedersens Enke Mette Nielsdatter udi Langbo en Datter i Kirke, kaldet Maren.

Mette fik snart atter dannet et Hjem. Henimod et Par Aar efter Mandens Død blev hun gift igen. 1792 viedes i Aulum Kirke Peder Pedersen i Langbo og Mette Nielsdatter, samme Sted. Han stammede fra Mejrup.

I dette Ægteskab fødtes 1794 en Dreng, som blev kaldet Peder. Stedsønnen Peder Jensen døde 1794, 6 Aar gammel.

Fra Langbo flyttede de inden 1801 til Tavlborg, som ogsaa hørte under Lergrav. Man fæstede fortrinsvis altid paa det samme Gods. Det ses af Folketællingslisten 1801, at i Tavlborg boede Peder Pedersen, 45 Aar, Mette Nielsdatter, 47 Aar, Peder Pedersen 7 Aar, og Maren, 8 Aar.

Tavlborg blev senere overdraget til Datteren Maren, hvis Mand købte Vraa mellem 1823 og 1834.

Det ses af Folketællingslisten 1787, at i Meldgaard i Lundby boede Peder Jensen, Husbond, 60 Aar, 1ste Ægteskab, Else Jensdatter, 60 Aar, 2det Ægteskab. Og i Folketællingslisten 1801 læses, at Husbondens Forældre er Peder Jensen, 71 Aar, og Else Marie Jensdatter, 73 Aar.

Peder Jensen blev begravet 1811; Alderen er i Kirkebogen opgivet at være 79 Aar.

Gabs i Aulum Sogn.

Gabs er en gammel »Enstedgaard«, hvilket vil sige enligt liggende Gaard ligesom Vraa, Tavlborg m. fl.

1693 talfaldt Gabs' Jord, Hartkorn 1.7.0.1, Kongen for Skatte-restancer; men 1695 blev den købt af Ejeren til Lergrav.

I. Gabs har gennem mange Aar været beboet af samme Slægt. I Kirkebogens Daabsliste nævnes 1764, at Niels Povlsens i Gabs har et Barn i Kirke, som fik Navnet Ane, og i Begravelseslisten nævnes, at 1768 blev Niels Povlsens Steddatter i Gabs begravet. Hvem hans Hustru var, vides ikke. Sognets Kirkebog begynder først med Aaret 1748, hvorfor der savnes Oplysninger om, hvem Niels Povlsens Forældre var m. m.

II. Den næste Bruger af Gabs hedder Mikkell Iversen; thi 1778 blev trolovet og viet Mikkell Iversen og Ane Dortha Nielsdatter. Gabs. Forlovere: Povl —. Peder Spegbjerg. Ane er sikkert Niels Povlsens Datter.

Aaret efter, 1779, havde de det første Barn i Kirke, som blev kaldet Kirsten. 1780 Niels, 1782 Kirsten, 1783 Iver, 1787 Jens og 1789 Jens Kristen. Blandt Fadderne nævnes Kirsten Iversdatter Spegbjerg. Det ses af Folketællingslisten 1787, at i Gabs var følgende: Mikkel Iversen 40, Ane Nielsdatter 33. Børn: Kirsten 9 Aar, Niels 7, Kirsten 5, Iver 3, alle af 1. Ægteskab.

Folketællingslisten 1801 i Gabs: Mikkel Iversen 60, Ane Dorthea Nielsdatter 47, Niels 20, Kristen 6, Kirsten 18, Ane Marie 4 og Maren 2.

Endvidere meddeler Kirkebogen, at 1811 blev viet i Aulum Kirke Niels Mikkelsen og Anna Margrethe Pedersdatter og Iver Mikkelsen og Maren Pedersdatter. 2 Brødre og 2 Søstre. — Forlovere: Mikkel Jensen? (Iversen) og Peder Nielsen.

III. I Gabs kom Niels Mikkelsen til at bo. 1812 blev døbt Anders, Søn af Niels Mikkelsen og Hustru Margrete Andersdatter (skal være Pedersdatter). Blandt Fadderne nævnes Mikkel Iversen og Peder Nielsen.

Det er vistnok det eneste Barn i dette Ægteskab. Niels Mikkelsens Kone maa være død inden 1829; thi dette Aar har Niels Mikkelsen et Barn i Kirke, ligeledes 1833. Han kaldes i Kirkebogen Gaardbestyrer. I Følge Folketællingslisten hedder hans Hustru da Karen Marie Kristensdatter.

Gabs 1834: Niels Mikkelsen 54, Karen Marie Kristensdatter 38, Peder Kristian Nielsen 5, Peder Nielsen 1. Mikkel Iversen 85, Ane Dorthea Nielsdatter 75. Husfaderens Forældre.

I Februar 1839 døde Ane Dorthea Nielsdatter, 80 Aar. Aftægtskone i Gabs, og 25. Juni 1839 døde Mikkel Jensen? (Iversen) 90 Aar. I Skiftet kaldes han Mikkel Iversen. Han er da Selvejer af Gabs, men er i Armod. Se Hammerum Herreds Skifteprotokol 1837—1841.

Der er flere forkerte Oplysninger i Aulum Kirkebog, særlig fra 1808—1814. Dette Tidsrum er samlet i Aaret 1828 af Pastor Baggesen i Ørre, Pastor Sørensen i Aulum, Lærer Jørgensen i Aulum, og efter Sognepræsten Johannes Ejlers løse Optegnelser, Degnens Kirkebog til 1811 og efter mundtlige Meddelelser af Egnens Folk. Det er ikke uden Grund, at mange Oplysninger er gaaet tabt, og en Del er forkerte.

IV. 1831 blev viet i Aulum Kirke Anders Nielsen, Gabs, 20 Aar, og Inger Jakobsdatter, Gabs, 27 Aar.

Aaret efter, 1832, blev døbt Indsiddet Anders Nielsen og Inger Jakobsdatters Søn Niels Andersen i Gabs. 1833 døbt Peder Andersen, 1838 Ane Margrete og 1841 Dorthea.

Folketællingslisten 1845 i Gabs: Anders Nielsen 33 Aar, født i Sognet, Inger Jakobsdatter, 42 Aar, født i Idom, Niels 13 Aar, Peder 11, Ane Margrethe 7, Dorthea 4.

Der har en Tid boet 3 Familier i Gabs: Selvejer Mikkel Iversen,

Gaardbestyrer Niels Mikkelsen og Inderste Anders Nielsen. Gaarden Gabs har gennem en længere Aarrække været beboet af samme Slægt.

De ovenfor meddelte sparsomme Oplysninger er alle fra Kirkebogen og Folketællingslisterne 1787, 1801, 1834 og 1845.

Mølbak i Idom.

I Matriklen 1688 kaldes Ejendommen Tamstrup Møllebol, som forklarer, at den hører under Tamstrup. Hartkorn 1.0.0.2. Af Navnet fremgaar, at der paa Bakken i Fortiden har staaet en Mølle; men det ligger langt tilbage i Tiden. Aarsagen til dens Ødelæggelse eller Tilintetgørelse kender jeg ikke.

Omkring vad Aaret 1700 boede i Mølbak en Mand ved Navn Jakob Jensen. Hvor han er født, giver Kirkebogen ingen Oplysninger om. Vielserne mangler fra 1703 til 1736.

Jakob Jensen har været gift tre Gange; hans første Kone hed Margrete og var Enke, da de blev gift, efter Søren Mølbak, som døde 1706. Margrete bliver begravet 1710. Nogle Aar efter, 1721, døde hans anden Hustru, Bodil Mølbak, 52 Aar. Straks efter giftede han sig med Ane; thi 1722 har Jakob Mølbak og Ane en Datter i Kirke, som blev kaldet Bodil efter hans afdøde Hustru. Med Ane fik han i Tidens Løb 4 Børn. Foruden Bodil, 1726 Laurits, 1729 Maren og 1735 Jens, som 1759 blev viet til Anna Jensdatter i Kiel-dal. Blandt Fædderne nævnes: Aksel Tamstrup, Lisbeth Tamstrup og Kirsten Tamstrup. Sandsynligvis er Ane fra Tamstrup. Hun er saa Datter af Stefan Tamstrup og Mette Gravesdatter. Stefan døde 1689, 59 Aar. Mette Gravesdatter er født 1650 og Datter af Graves Christensen (ogsaa kaldet Hjulmand), Estrup i Idom, som 1649 blev gift med Kirsten Christensdatter.

Jakob Jensen Mølbak blev begravet 1748, 85 Aar. For Prædiken 1 Rgd. 1775 blev Ane Mølbak begravet. Alderen er ikke opgivet; men i Tilfælde af, at hun er Datter af Stefan Tamstrup, er hun født 1684 og opnaaede den respektable Alder af 91 Aar.

Den ældste Søn Laurits fik Mølbak. Han blev 1748 trolovet med Inger Knudsdatter hos Fæstemøens Forældre udi Hedegaard. Med hende fik han fire Børn.

Inger Knudsdatter døde 1783, 62 Aar gammel. I Følge Skiftet efter hende, der holdtes d. 10. April 1783, efterlod hun sig af sit Ægteskab følgende Børn: Jakob 20 Aar, hjemme, Ane 34 Aar, gift med Christen Pedersen Tamstrup, Else 28 Aar, gift med Peder Christensen Hedegaard, Ane Margrethe 23 Aar, hjemme.

Den fastsatte Dag mødte de to Vurderingsmænd: Chr. Pedersen. Tamstrup, og Peder Christensen, Hedegaard, for at foretage Registrering og Vurdering af den afdødes Efterladenskaber, som blev opgjort til 75 Rdl. 2 Mk. 8 Sk. Ingen Gæld.

Aaret efter Hustruens Død giftede han sig igen, idet Kirkebogen oplyser, at 1784 blev Laurs Jakobsen Mølbak og Dorthea Christensdatter trolovede i Idom Præstegaard, viet i Vejrum Kirke, hvor Brudens Forældre boede og gjorde Brylluppet. Dorthea var fra Provstgaard i Vejrum.

Laurs Jakobsen døde 1800, 75 Aar.

Hedegaard i Idom.

Inger Knudsdatters Fader var Knud Hede. Han er første Gang fundet nævnt i Raasted Kirkebog, da han i 1713 havde et Barn i Kirke. Han boede først i Femhøj og kaldes da Knud Femhøj. Senere boede han i Snerp og kaldes 1723 i Kirkebogen Knud Snerp. Oplysningerne om Børnene er mangelfulde. Ingers Fødsels- eller Daabsdag har jeg ikke fundet; men hvis Alderen ved hendes Død er opgivet rigtig, er hun født 1731.

Hvem hans Hustru har været, har jeg heller ikke kunnet finde. Raasted Kirkebog oplyser, at 1729 blev Knud Snerps Kones Moder begravet, 70 Aar, og 1711 begravet Dorthe Femhøj, 77 Aar.

Hvornaar Knud Hede er flyttet fra Raasted til Hedegaard i Idom, ved jeg heller ikke.

Det er saaledes ikke ret meget, som vides om det Ægtepar; heller ikke om hvorfra de stammer. De forskellige Efternavne har Knud faaet efter de Gaarde, han efterhaanden var i Besiddelse af.

I Idom Kirkebog oplyses, at 1747 blev Knud Heedes Hustru begravet, 64 Aar. Og 1749 begravet Knud, som boede i Heden, og blev 14 Dage før sin Død flyttet til sin Svigersøn Laurs Jakobsen Mølbak, hvor han døde og blev begravet, 76 Aar.

Veje i Ulfborg.

Desværre gaar Ulfborg Kirkebog ikke længere tilbage end til 1708, hvorfor man maa savne Oplysninger om Niels Pedersen Veje og Karen Christensdatter. Og tillige mangler Vielserne fra 1708—1761; men i Kirkebogens Daabsliste nævnes de flere Gange ved deres Børns Daab: 1758 Kiersten (Fadder: Kristen Veje), 1762 Bened, død 1764, 1766 Anna (Fadder: Kristen Vejers Datter), 1769 Margrethe, 1772 Christen, 1775 Bened. Ved dette Barns Daab har Præsten noteret: »Ved disse Børns Daab ofredes 36 Daler«. Der var et Barn til i Kirke den Dag. 1780 blev begravet Karen Christensdatter Veje, 46 Aar 8 Mnd. Om Karen Kristensdatter vides intet. Noget Skifte efter hende er ikke fundet. Skifteprotokollerne giver ofte gode Oplysninger om Slægtsforholdene.

I Følge Nørre Vosborgs Skifteprotokol holdtes der 1754 Skifte efter afdøde Christen Thomsen og hans Enke Karen Christensdatter. Ingen Børn i Ægteskabet. Maaske bliver Niels Pedersen gift med Enken efter Christen Thomsen.

Senere giftede Niels Pedersen sig med Ane Lauridsdatter. Hendes Forældres Navne kendes heller ikke.

Nogle Aar efter flytter Niels Pedersen fra Veje i Ulfborg til Borris i Idom. Hvornaar han er kommen dertil, ved jeg ikke; men 3. Juledag 1790 var Niels Pedersen en Tur i Ulfborg og vilde komme hjem om Aftenen, men kom ikke. Da det blev Morgen, kom der Bud fra Hedegaard, at han var fundet druknet i en Lergrav. I Kirkebogen skriver Præsten: »28. Decb. ved Solens Opgang blev Niels Pedersen, St. Borris, fundet død i en utildækket dyb Brønd (I Skifteprotokollen kaldes den en Lergrav; saa det maa have været et aabent Vandhul) uden for Vester Hedegaard, hvori han af Vanvare var faldet, da han om Aftenen i Mørke vilde gaa hjem fra Ulfborg.

Han blev efter holden Synsforretning og Øvrigheds Kendelse begravet 4. Jan. 1791 med sædvanlig Sermonier og foregivet at have været 61 Aar gammel.«

I Stenumgaards Skifteprotokol 1791 findes et Skifte efter Niels Pedersen, Fæster af St. Borris i Idom, der ved Døden er afgangen og af Vaade druknede i en Lergrav ved Hedegaard her i Sognet. Den fastsatte Dag mødte Skifteretten og de tvende Vurderingsmænd til Skifte og Deling mellem Ane Lauridsdatter paa den ene Side og de efterladte Børn af forrige Ægteskab med forlængst afdøde Hustru Karen Christensdatter.

Børn: Peder Nielsen, myndig, Christen Nielsen, 18 Aar, Kirsten Nielsdatter, 34 Aar, Anne Nielsdatter, 24 Aar, Benned Nielsdatter, 16 Aar.

Enkens Lavværge Knud Pedersen, Idomlund. Formyndet for de umyndige Sønner, Anders Knudsen, Astrup, for Datteren Benned Jens Jakobsen Kieldal, for den ældste Datter Kirsten hendes Mand Laurs Laursen, Røgelhede (gift 1786 i Raasted Kirke) og den næst-ældste Datter Anna hendes Mand Jakob Laursen Mølbak.

Boets Formue opgjordes til 25 Rdl. 4 Mk. 8 Sk. Skiftet tyder ikke paa særlig Velstand.

Enken beholdt Fæstet med dets Pligter; de umyndige Børn skulde blive hos hende.

Røgelhede i Idom.

1788 viedes i Idom Kirke Jakob Lauridsen, Mølbak, Søn af Laurids Jakobsen, Mølbak, og Anna Nielsdatter, Datter af Niels Pedersen, Borris. De blev trolovet i Kieldal 25.-3. 1788 og viet 10.-8. s. A. De boede først i Kieldal, senere i Røgelhede.

I dette Ægteskab var følgende Børn: Laurids 1790, Christen 1791, Niels 1793, Inger 1795, død 1797 af Børnekopper, Jens 1800, Christen 1802 og Inger 1805. Inger blev 1831 viet i Aulum Kirke til Anders Nielsen, Gabs.

Konen, der byggede Kilde Mølle. —

1826, d. 20. Juni, viedes i Volling Kirke Ungkarl og Møller Kristen Justesen i Ejsing, 33 Aar, og Pigen Kirsten Marie Sørensdatter i Refsgaard, 20 Aar gammel.

Der var vist ikke fra nogen af Siderne Tale om Kærlighed eller gensidig Tilbøjelighed ved Indgaaelse af dette Giftermaal. De kom til at bo i Ejsing Mølle; men Hjemmet blev for Ægtefolkene ikke noget Bo for huslig Glæde og Lykke.

I Følge Slægtstraditionen, der er fortalt mig af afdøde Fru Købmand Hans Pedersen, Nykøbing Mors, efter hendes Far, »var Kirsten

Kirsten Marie Sørensdatter.

Marie og en Søster forelsket i samme Karl; men Søsteren gik af med Sejren«. Kristen Justesen skal ogsaa have oplevet Skuffelse i Kærlighed, idet han var forelsket i en Pige, som han ikke blev gift med. Grunden dertil, kender jeg ikke. Maaske en Pige, han lærte at kende i sin Soldatertid. Han har deltaget i Napoleonskrigene og skal have været hengiven til Drikkeri og Kortspil. Krigerlivet har sikkert indvirket uheldigt paa ham.

Under den lange Ørkesløshed i en ung Alder er han gledet ind i en skæbnesvanger Vane, som han ikke blev kvit, for at sprede Sindet, fordrive Kedsommeligheden og udfylde Tomheden. Kristen Justesen havde saaledes ogsaa faaet sin Del af fortvivlet Lystighed, hvorved de forknytte Gemytter, navnlig Københavnerne, søgte at stramme sig op efter Ulykken.

»Kirsten Marie var altid stiv og kold overfor sin Mand,« fortalte Fru Købmand Hans Pedersen. Misforstaaelsen mellem Ægtefolkene

blev saa stor, at hun flyttede fra sin Mand med den ene af Børnene, Datteren, til Tvis Mølle i Hammerum Herred i 1846. Denne Mølle havde hun i Forpagtning et Aar. Hun købte saa den faldefærdige Kildegaard i Aulum. Denne Gaard blev nyopbygget, efter at hun havde bygget en ny Vindmølle. Da der paa Egnen var stor Trang for en Mølle, fik den stor Søgning. En anden Tradition, som maaske har mere paa sig, omtaler afdøde Violinist Fr. Sterup Møller, Broder til Fru Købm. Hans Pedersen, i et Brev til mig i 1929. . . . »Jeg har en Meddelelse fra min Fader, som vel nok var saa sandhedstro en Mand som nogen; den gaar ud paa, at min Bedstefader, som Soldat, det maa vel have været i forrige Aarhundredes Begyndelse, alene gjorde det af med tre, efter Opgivelse, polske, beredne Lansenere. Bedstefader skulde have været en ualmindelig dygtig Gymnaciast, speciel Springer. Idet han forfulgt af de tre Lansenere kom til en Aa, forcerede han denne i et Spring. En af Lansenerne lykkedes det at tage Aaen i et Spring af Hesten; inden han havde faaet Hesten taget op, var Bedstefader over ham og gjorde det af med ham. Nu kom de to andre op af den stejle Aakant og led een for een samme Skæbne. Det maa vel kunne faas opklaret til hvilken Tid, og hvor den omtalte Begivenhed fandt Sted. Jeg erindre jo. Blicher i »E Bindstouw« lader den tidligere Soldat omtale »de hær Polakker, der vil prik dem mæ djæ Pigkjæppe.« Skulde det mon være fra samme Periode? . . .«

Jeg har undersøgt Forholdene om denne Episode. Rigsarkivet meddeler bl. a.:

»Udskrift af Lægdsrullerne fra Volling Sogn, Skivehus Amt, Lægd Nr. 25 1789. Fader Just Nielsen.

Nr. 9. Søn Christen, født i Volling d. 9.-7. 1793, 1 Aar, Ophold i Volling 1816 d. 2.-2. Christen, født i Volling, 20 Aar, 64 Tm. høj. Rytter, Slesvigske Rytter Regiment. Tjenestetiden beregnet fra 16. December 1813.

1825. Ringkøbing Amt a 239/207. Christen, 33 Aar, Ophold Ejsing Mølle. Husmand med 10½ Skp. Hartk. i Ejsing. Skøde f. A. forevist i Session for Viborg Amt.

1830 bliver han mulkteret for Udeblivelse. Mulkt 2 Rdl. Sølv erlagt. Afsked 1838.«

Hærens Arkiv meddeler: »Under Henvisning til Deres Skrivelse af 8.-11. d. A. og i Fortsættelse af Arkivets Skrivelser af henholdsvis 11.-8., 17.-8. og 15.-10. d. A. skal man vedrørende den efterspurgte meddele Dem:

Slesvigske Cyradseerregiments Stambog (1810—41) oplyser følgende:

»Menig Rytter Nr. 142/1813 ved Regimentets 1. Eskadron Christen Justesen Vollum, Fødested: Jylland, udskrevet fra Viborg Amt. Lægd 34, Nr. 2, 21 Aar (i 1813), Højde: 64 Tm., Haar: mørkt, Øjne:

blaa, Skuldre: stærke; han er af Lægdet udskrevet, enrullet (ved Regimentet): 16-12. 1813, Opførsel og Konduite: god, demitteret fra Regimentet 18.-12. 1822.

I et Brev af 12.-11. 1948 meddeles: »Nr. 142/1813 Christen Justesen Vollum ved Regimentets 1. Eskadron fra 16.-12. 1813—5.-1. 1815 har været Sidekammerat med Nr. 141/1806 Claus Nielsen Wattrup, der er omtalt i Jeppe Aakjær: St. St. Blichers Livstragedie; det ligger saaledes ikke fjernt at formode, at Nr. 142/1813 Christen Justesen Vollum kan være identisk med Pseudonymet Rasmus Owstrup; men i alle Tilfælde har disse to Ryttere i ovennævnte Periode, 16.-12. 1813—5.-1. 1815, været i daglig Kontakt med hinanden under Tjenesten.«

I Jeppe Aakjær: St. St. Blichers Livstragedie, II. Bind Side 207, læses: Den »Wattrup«, der nævnes i Fortællingen om Messing-Jens, var Gaardejer Claus Nielsen Wattrup, der boede i den østlige Del af Thorning Sogn paa Vattrupgaard, Nabogaarden til Kjærsholm. Han skildres som en velstaaende, men hidsig og stridig Mand. Han døde 24. Febr. 1861, 77 $\frac{3}{4}$ Aar gl., og hans Grav vises den Dag i Dag øst for Kirken. Hans endnu levende Datter, Enke efter Jens Nipgaard, har fortalt, at Blicher kom i Besiddelse af Historien om Messing-Jens paa den Maade, at en Tækkemand fortalte Blicher det hele, mens denne gik nedefor og langede Tag og Lyng op til Tækkemanden. (Meddelt af Branddirektør J. S. Møller i Randers). Da Meddeleren senere saa sine Krøniker paa Prent, skal han dog være bleven vækkelig og have sagt: »Der er han nu altid saa nysgerrig og sidder og hører een ud og gaar saa straks hen og laver en Fortælling af det; det er jeg ikke fornøjet med.« (Efter E. T. Kristensen).

Fægtningen ved Sehested d. 10. December 1813 i Krigen 1807—14 efterfulgtes af en Vaabenstilstand. Frederik d. VI besluttede at opbyde hele Rigets anvendelige Styrke. Blandt de Foranstaltninger, som blev truffet, var, at Hovedstyrken paa Fyen skulde føres over til Nordslesvig og trække Reservetropperne ved Kolding til sig. I denne Reserve var det Slesvigske Rytterregiment indlemmet. Reserven skulde tjene som Støtte for den Øverstkommanderende, Prins Frederik af Hessens Korps, som efter Slaget ved Sehested opholdt sig indenfor Rendsborgs Volde.

Den 6. Januar 1814 var Slesvig og Flensborg besatte af Kosakker. Snart efter rykkede Kosakkerne over Aabenraa, Haderslev til Christiansfeld. Ingen Steder fandt de Modstand; først ved Byen Vonsild, ikke langt fra Kolding, kom det til en lille Fægtning med Major Bruuns Forposter, i hvilket befandt sig en Eskadron slesvigske Ryttere under Premierløjtnant Jermiin. Kosakkerne vovede sig ikke længere mod Nord.

I denne Fægning maa det være, at Kr. Justesen har deltaget, som anført i ovennævnte Brev.

Premierløjtnant Just Thomas von Jermiin, født 12.-9. 1786, var tjenstgørende Officer ved det Slesvigske Regiment fra 26.-9. 1800—5.-9. 1814.

I 1814 havde Frederik d. VI ikke alene maattet afstaa Norge, men tillige forpligtet sig til at sende en Del Tropper mod Napoleon.

I Slutningen af Februar 1814 begyndte de Afdelinger, der var bestemte til at danne det saakaldte 2. Auxiliærkorps, Marchen mod Syd. Korpset stod under Befaling af Generalløjtnant A. N. C. Kardorf, og blandt dets tre Rytterafdelinger var Slesvigske Rytterregiment. Det naaede dog ikke frem over Rhinen, inden de allierede havde holdt deres Indtog i Paris, og Napoleon var paa Vej til Elba. I Maj Maaned var Regimentet atter paa denne Side af Elben.

Det var paa denne Tid, at Rasmus Owstrup gjorde Tjeneste ved »di Haarsens Højstfolk«. »Vi drev laant astej, A veed aalle hue vi var, men Krie, de fornam A eet te.« Enhver, der kender Blichers Bindstouw, kender ogsaa Rasmus, hans prægtige Hest, Messingjens, og hans frække, men usandsynlige Pigerov.

Helt er Blichers Fortællinger nok ikke grebet ud af Luften; men hvor meget der skyldes Blichers digteriske Fantasi, og hvor meget virkelig Historie, er vanskeligt at bestemme.

Blichers Digt om Søren Kanne afviger meget fra Datidens Beretninger. Begivenheden foregik om Vinteren, medens Blicher lader den foregaa paa en Aarstid, da Hestene stod »tøjret paa Brinken«. Der var ikke Tale om »en liden Dreng«, men om to Matroser, hvoraf den ene druknede, mens den anden svømmede i Land. Skipperen holdt sig fast ved Agterspejlet i 15 Timer, indtil han blev reddet af Søren Kanne. Her er kun lidt Overensstemmelse mellem den virkelige Tildragelse og Blichers Digtning om Søren Kannes Redning af Skipperen.

Rasmus Owstrup har Blicher sikkert givet Navneforandring; og med digterisk Fripostighed kan han have sammenknyttet to eller flere uvedkommende Begivenheder til en Skæbnetragedie.

Det historisk hjemlede er, at Kr. Justesen og Wattrup har været Sidekammerater fra 16.-12. 1813—5.-1. 1815. Og det er meget sandsynligt, at en Sidekammerat faar den attraaede Hest efter Wattrup. Ovennævnte Episode kan ogsaa have givet Kr. Justesen Forret til den. Og Kr. Justesens omtalte Kærlighedshistorie har maaske Tilknnytning til denne Tid.

Historien om Messingjens skal være historisk; thi om selve Hesten noterer Blicher selv i en Anmærkning til Fortællingen 1842: »Der er endnu flere levende af dem, som kendte Messingjens i levende Live, og hans Eftermæle lever, saa vidt jeg ved, imellem de slesvigske Kyrasserer.«

Kr. Justesen var foruden Møller en dygtig Teglblænder. Ægteparret havde to Børn.

1828, 5. April, f. Just, Søn af Mølleren Kristen Justesen og Hustru Kirsten Marie Sørensdatter i Ejsing Mølle.

1834, 7. Maj, f. Dorthea Marie Kristensdatter, Datter af Mølleren Kristen Justesen og Hustru Kirsten Marie Sørensdatter i Ejsing Mølle.

De sidste Aar af deres Liv levede de sammen i Kilde Møllegaard. Kirsten Marie Sørensdatter døde 1874 og er begravet paa Aulum Kirkegaard sammen med sin Mand, som døde 1879, 86 Aar.

Dorthea Marie Kristensdatter.

Kristen Justesen var en stille og hæderlig Mand, som ofte sagde til sine Børnebørn: »I skal være gode Børn, saadan at Vorherre vil være glade ved jer.«

Den næste Ejer af Kilde Møllegaard blev Niels Andersen. Han er født d. 6. April 1832 som Søn af Indsidder Anders Nielsen og Inger Jækobsdatter i Gabs i Aulum. Som ung Mand blev han Møllersvend i Kilde Mølle. Han forlovede sig med Datteren i Møllegaarden, Dorthea Marie Kristensen. Omstændighederne i Efteraaret 1855 krævede hurtigt Ægteskab; men det satte den gamle Møllers Kone sig imod. Hun fandt ikke, at Møllersvenden var et passende Parti for Datteren; hun havde ingen Tillid til ham.

Aulum Kirkebog oplyser, at 1855, 21. September, født Ane Margrete Nielsen, udlagt Barnefader Niels Andersen Gabs, ugift Dorthea Marie Kristensen. --- Senere gav hun Tilladelse til Giftermaalet.

14. April 1857 viedes i Aulum Kirke Niels Andersen (Gabs), født 6. April 1832, og Dorteia Marie Kristensen, født 7. Maj 1834.

Foruden Driften af Møllen var han grebet af Plantningssagen. Da der til Kilde Møllegaard hørte en Del Hede- og Sandjord tilplantede han disse. En meget stor Have ved Gaarden med mange forskellige Slags Træer, saavel Naale- og Løvtræer, samt mange Frugttræer fik han plantet. Han forsøgte Opdyrkning af Moseengen og naaede gode Resultater.

I Hedeselskabets Tidsskrift Nr. 5, Marts 1907, læses: »Hammerum Herreds Plantningsforening er stiftet d. 9.-12. 1887. Det er den første Plantningsforening, der blev stiftet her i Landet, og dette skete paa Generalkonsul Pontoppidans Initiativ samt ved Oberstløjtnant E. Dalgas. Blandt de Kredsforstandere, der særlig har været virksomme indenfor Foreningen og i det hele for Plantningssagen i Hammerum Herred, skal her nævnes Møllejejer N. Andersen, Kilde Mølle, Aulum. N. A. fortæller, at da han kom til Aulum i 1848 som 16 Aars Dreng, husker han klart, at Aulum bestod af et umaadeligt stort Hede- og Moseareal. I den sydvestlige Del af Aulum indtil Jersild og Ljørring var der den Gang kun 15 Gaarde eller Smaasteder med usle og simple Bygninger og da gerne med en lille Kaalhave med en Pil i det ene Hjørne og en Hyld i det andet Hjørne af Diget. Kreaturerne var faa, smaa og simple som alt andet; men det var jo heller ikke saa underligt; thi den gode Jord laa i udyrket Tilstand, sur og vandet og bevokset med lang Lyng, Ris og Pors. Samme sydvestlige Del af Sognet kaldtes da ogsaa den Gang »sølle Krog«, medens den nu er den bedste Del af Sognet. De nævnte 15 smaa Ejendomme er nu voksede til 54, hvorpaa de fleste har gode og prægtige Bygninger og et stort og godt Kreaturhold. Kreaturholdet paa disse Ejendomme er steget fra 120 til over 700 Stykker.

N. A. fortæller, at han i 1868 spadserede til Holstebro og saa da, at man der var i Færd med at grave Huller i den den Gang lige paabegyndte Holstebro Plantage. Han gik da straks ned til en Gartner og fik 100 Rødgran, der kostede 4 Mark, og dem plantede han hjemme i Kilde Møllens Mark i 100 dertil gravede Huller. Saa hørte han imidlertid om Hedeselskabet og skrev til dette for at faa Hjælp og Vejledning. Tredie Dagen efter fik han Brev om, at E. Dalgas vilde komme derud, og saa blev der taget fat. I Løbet af faa Aar tilpantede han da den 10 Td. Land store Kilde Mølle Plantage, hvor der nu findes en velvokset Granbestand, og hvor han nu hugger Spær til eget Brug. Den Gang han plantede, rystede Folk paa Hovedet og sagde, at dersom disse Træer kunde gro i den Lyng, saa kunde man ogsaa saa Korn i Lyngen, »men jeg stolede«, siger N. A.. »paa Hedeselskabet, og jeg kan ikke sige andet, end at det er gaet aldeles over Forventning.«

Saa fulgte Folk da ogsaa efterhaanden N. A.'s Eksempel, og nu

er Aulum Sogn fuldt af Plantager, Smaaplantninger og levende Hegn. Endelig fortæller N. Andersen, at han og nogle Mænd der i Egnen for ca. 2½ Aar siden blev enige om at søge Hedeselskabets Assistance og Vejledning for at faa Vandstanden i den derværende Aa, Løvenaa, sænket for at faa Afgrøderne af Engene forbedrede. Ogsaa ved denne Lejlighed mødte han adskillig Modstand fra flere Lodsejere, men han raadede bestemt til at stole paa Hedeselskabets Anvisning, og nu er Anlægget gennemført til udelte Tilfredshed.« For sit Arbejde for Plantningssagen blev han hædret med Dannebrogskorset.

1881 oprettedes Aulum-Hodsager Spare- og Laanekasse, som Niels Andersen var Medstifter af og en Tid Formand for. Mens Peter Østergaard var Formand for den, var den ude for økonomiske Vanskeligheder. Traditionen fortæller, at der under Vanskelighederne var et Billede i »Klods Hans«, hvor man saa, at P. Østergaard gik med Pengekassen under Armen, mens Sedlerne fløj til alle Sider ud af den. N. Andersen gik bag efter og samlede dem op, mens han udtalte: »Det gaar pinede ikke.«

Endvidere var han i mange Aar Kredsformand for Hammerum Herreds Brandforsikring.

Da der ingen Mølle fandtes i flere Miles Omkreds, fik Kilde Mølle en stor Søgning, og den gamle Møllerkone blev efterhaanden velstaaende. Da hun døde, og Niels Andersen fik sin Part af hendes Formue, anbragte han en stor Del af sin Kapital i Gaarde, idet han købte Lille Kildegaard og Gaarden Holte for at frugtbar gøre sine Penge. Derved kom hans Mangel paa økonomiske Evner klart for Dagen. Hans Formue smuldrede efterhaanden væk, og han blev nødsaget til at realisere sine Gaarde. Tilsidst solgte han Møllegaarden til sin Svigersøn. Den gamle Møllerkones Frygt for, hvad der vilde ske, gik i Opfyldelse. Han beholdt Møllen, men døde som en fattig Mand.

I Løbet af en Snes Aar blev Dorthea Marie Kristensen Moder til 8 Børn, 7 Døtre og 1 Søn.

a. 1855, 21. Septb.: Ane Margrete Nielsen, udlagt Barnefader Niels Andersen (Gabs), f. 6. April 1832, og Dorthea Marie Kristensen, f. 7. Maj 1834. Hun blev 1874 viet til Niels Laugesen. Indtil 1898 boede de i Vestergaard i Skjerk og derefter i Kilde Mølle i Aulum.

b. 1858, 2. Febr.: Asmine Johanne Marie Nielsen. Viet 28. Novb. 1879 til Handelskommis Niels Emil Præstmark af Holstebro. Købmand i Herning. 8 Børn, 6 S. og 2 D.

c. 1860, 8. April: Marie Kirstine Nielsen. Viet 27. Okt. 1882 til Søren Krøjgaard Nielsen af Herning. Manufakturhandler i Herning, senere Gæstgiver i Holstebro. 4 Børn, 2. S. og 2 D.

d. 1862, 19. Maj: Oline Charlotte Cecilie Nielsen. Viet 2. Decb.

1884 til Skolelærer i Vinding, Kjeld Christensen Grønbæk. 7 Børn. 4 Sønner og 3 Døtre.

e. 1864, 11. Aug.: Julius Møller Nielsen; fik 1905 Navnebevis paa Julius Møller. Købmand i Doverodde i Sydthy, gift med Else Jepsen, Datter af Købm. Jepsen, Sejerslev paa Mors. Ingen Børn.

f. 1868, 6. Jan.: Emma Kristine Nielsen. Viet 29. Okt. 1890 til Enkemand og Gaardejer Morten Christensen Grønbæk af Vraa. I Ægteskabet 14 Børn. — Hans første Kone, Mette Margrethe Laugesen af Vraa, var en Søster til Niels Laugesen. De blev gift 6. Novb. 1884. Hun døde 1889, 24 Aar. I dette Ægteskab 2 Børn.

Morten Grønbæk er født 27. Febr. 1861 i Jersild i Aulum Sogn, Søn af Gaardejer Kristen Grønbæk; han gik i Folkeskolen, 1881—82 paa Aftenskole og i Vinteren 1883—84 paa en Skole i Randers. Han blev uddannet ved praktisk Landbrug og overtog 1885 sin første Hustrus Fødegård, Vraa, paa 82 Td. Land, som han cjede til 1918. Derefter boede han i en Villa ved Aulum St., hvor han døde 29. Juli 1942.

Morten Grønbæk tog tidligt Del i det politiske Liv. Han var opstillet af Venstre som Folketingskandidat i Herning Kredsen ved Valgene 1906 og 1913 og i Søndervinge Kredsen 1910. I 1918 satte Vinderup Kredsen, Ringkøbing Amt, ham ind i Folketinget, og her genvalgte han til 1926, da han ikke stillede sig mere.

g. 1870, 17. Marts: Dorteia Kirstine Vibekke Nielsen, døde 1880.

h. 1872, 14. Febr.: Thora Mattea Nielsen, gift med Kristen Nielsen fra Vestergaard i Jersild. De boede i Spegbjerg i Aulum Sogn. — 9 Børn.

Dorteia Marie Kristensen døde 1903 og Niels Andersen 1910.

Den 10. Juli 1874 viedes i Aulum Kirke Niels Laugesen fra Vraa og Ane Margrethe Nielsen fra Kilde Mølle. De kom til at bo i Vestergaard i Skjerk. Den første Gang vi træffer Navnet Skjerk (Skierck, Skerch) er 1495, og det første Personnavn, som vi finder knyttet dertil, er Seweren Peresson. I O. Nielsen: Gamle Jydske Tingsvidner læses: Lavhævd*) paa Kronens rette Ledingsgods i Hamrum Herred 1495. Ved dette bevises, at Kongen ejer nogle Agre Wernhee marck, som Seweren Peresson i Skierck have givet til Tvis Kloster for sin Sjæl.

Den næste Ejer, hvis Navn kendes, er sikkert ovennævntes Søn. Lavhævd paa Kronens rette Ledingsgods i Gending Herred 1496. Per Swerenson i Skierch er Tingsvidne.

Da Ejeren er Tingsvidne, har den været en Hovedgaard. Senere tilhører Gaarden Præsten i Holstebro, hvilket fremgaar af Danske Kancelliregistranter fra 1535—1550. Efter Grevens Fejde gled mange Gaarde over paa andre Hænder. Denne store Nedmejning af Selvejer-

*) Lavhævd, Ejendomshjemmel.

gaarde var en Straf for Deltagelsen i Skipper Klements Oprør. Mange Selvejere blev dømte til at have forbrudt Hals og Gods; men bagefter blev de benaadede paa kostbare Vilkaar. De maatte tage deres Gaarde i Fæste af Kronen, som senere solgte mange af Gaardene til Adelen eller Gejstligheden.

11. Novb. 1549. Vi Ohristian gøre alle vitterlig, at os elskelige Mester Mats Hvid til Estvadgaard ([vor Mand og Tjener] er overstreget), nu har havt her for os to Breve, som vi har ladet udgive, det ene, at Niels Lauritsen i Tanderup (Sneberig Sogn) skal beholde Skirch og Pugs Husedest (Avlom Sogn), Hammerum Herred, det andet, at Svend i Lørringh maa beholde Gaarden Børringh(!) med Sønder Lørringhs Husedest (samme Sogn). Da efterdi forskr. Mester Mats Hvid har indfriet samme Breve til sig og tilfredsstillet hine for deres Bøndergods, have vi af synderlig Gunst tilladt, at han og Arvinger maa have samme Gods til evig Tid, dog at de gøre og give deraf til os og Kronen slig Tyng og Tjeneste, som deraf plejer at gaa, og som der gaves, før den sidste Føjde begyndtes, den Tid Bønderne i Nørrejutland forbrøde deres Jordegods.

24. Juli 1568. Til Oluf Munch, Jens Spend, Jørgen Spliid, Mogens Mogensen, Laurits Skram og Erik Rosenkrantz. Da Jakob Rostrup til Leergraf paa Aulum Kirkes Vegne har berettet, at Mats Hvid, Sognepræst i Holstebro, der for nogen Tid siden har købt en Gaard, kaldet Skirch, nu med Lavhævd vil tilholde sig nogen Ejendom deri, som efter gamle Lavhævd og Dannemænds Vidnesbyrd tilhører Aulum Kirke, skulde de med det allerførste mødes paa et belejligt Sted, stævne begge Parterne med deres Beviser for sig, undersøge om Matz Hvids Skøde og Adkomstbreve indholde, at han har købt Aulum Kirkes Ejendom i Skirck lige saavel som den anden Bondeeje, og afsige Dom om Adkomstbrevenes Gyldighed. Hvis Mester Matz ikke har Kongens eller Kongens Faders Skødebrev paa Aulum Kirkes Part i Skirch og denne tildømmes Kirken, skulle de straks udlægge Kirken dens Part. (Om Præsten Mads Hvid: Se Jysk Saml. og Top., S. Bind).

Efter nogle Aars Forløb hører vi, at Skjerk endnu hører under Estvadgaard, som nu har faact en ny Ejer. I Samling af Kongens Rettertingsdomme 1606 læses: »P. Munk til Estvadgaard, Raad, Marsk og Befalingsmand i Vestervig Kloster, hvis Hustru Karine Skiels ejer 5½ Gd., som kaldes Skirch.«

Skirch kan saaledes følges langt tilbage i Tiden, skønt det er ikke store Begivenheder, som findes om den. Det samme er som tidligere nævnt Tilfældet med Store Kilde, Lille Kilde og Vraa, der alle tre har været beboet eller ejet af Slægten.

1898 flyttede Niels Laugesen og Hustru til Kilde Møllegaard.

Børn:

a. 27. Sept. 1876 Marie, Kathrine Laugesen. Gift med Lærer Graves Thomsen Gravesen, Hjerm v. Skole.

Min Hustru tog Forskolelærerindeeksamen 1902 i Varde. Efter endt Eksamen var hun et halvt Aar Vinterlærerinde ved Guldager Skole ved Esbjerg, indtil hun blev kaldet til Forskolelærerinde i Stenderup ved Holsted, hvorfra hun efter 3½ Aars Forløb blev kaldet til det nyoprettede Forskolelærerinde-Embede ved Mejrup n. Skole ved Holstebro. 1909 deltog hun i et Kursus i Haandgerning og 1910 i et Kursus i Dansk ved Lærerhøjskolen. I Stenderup var hun Leder af Sognets Gymnastikforening. Om Gymnastikopvisningen i Stenderup d. 25. Marts 1906 er et Referat i Dagbladet »Vestkysten«. Hun underviste i Sang og Haandgerning i Ørding v. Skole. (Se Hard-syssel Degnehistorie).

Jeg tog Lærereksamen i Vordingborg 1902. Efter at have været Hjælpelærer et Aar i Badskær Skole pr. Dybvad, vikarierede jeg ved Skolerne Nørhede ved Holstebro, Linaa-Røjen ved Herning, Veggerby ved Nibe, Aggerø paa Mors og Hyllebjerg ved Løgstør, indtil jeg 1. April 1905 blev kaldet til Lærer ved Hjerm v. Skole, hvorfra jeg forflyttedes 1. Juni 1914 til Ørding v. Skole paa Mors, hvor jeg virkede til 31. Aug. 1945, da jeg efter Ansøgning fik min Afsked med Pension.

Den første Uge i Septb. 1945 vikarierede jeg i mit Embede, til der kom en Vikar. Derefter var jeg 13 Maaneder Vikar i Sillerslev Lærerindeembede, 2 Maaneder i mit gamle Embede og 14 Dage i Lærerindeembedet ved Ørding ø. Skole. Den sidste Dag, jeg holdt Skole, var Dagen efter min 70-aarige Fødselsdag.

Som en Fortsættelse af min Uddannelse paa Seminariet har jeg deltaget i adskillige Kursus. I Sløjd 1906, 1907 og 1908, Husflid 1908 og 1909, Havebrug 1910, Gymnastik 1911, Kridttegning 1912, Geografi 1918 og 1919, Landbrugsregnskab 1920 og i Kursus for Ungdomsskolelærere planlagt af Danmarks Lærerforening 1922.

1922 blev jeg tildelt 200 Kr. i Understøttelse til en Rejse i Sønderjylland. I en Række af Aar gaves der hvert Aar paa Finansloven en Sum til Rejsestipendier. Beløbet var ikke ret stort, kun to af hvert Tusinde kunde gøre sig Haab om at faa Stipendium.

I min Virkekreds har jeg i Aarenes Løb været betroet en Række Tillidshverv.

I 1919 var jeg Medstifter af Ljørslev-Ørding Venstreforening og var Foreningens Formand fra 1919—1933. Medlem af Fællesstyrelsen for Morsø Venstreforening 1919—1933 og Medlem af Forretningsudvalget for samme 1927—1933. Valgmand for Venstre i Morsø-kredsen 1920 og 1924. Medlem af Hjælpekassens Styrelse fra 1921—1929. Medlem af Tilsynsraadet for Ljørslev-Ørding Sparekasse 1919—51, Formand for samme 1938—1947 og Handelsministeriets Repræ-

sentant for Sparekassen 1938—1951. Revisor i Ørding Brugsforening 1916—1922 og 1926—1928. Revisor i Ø. Assels Brugsforening 1947 og Ø. Assels Elektricitetsværk 1946. Medlem af Styrelsen for Ljørslev-Ørding Sygeplejeforening 1914—23 og Formand fra 1919. I flere Aar var jeg Revisor for Hjerm Sogns Sygekasse og Tilsynsværge for Ørding for Plejebørnsforeningen for Thisted Amt. Sogneraadet har ogsaa lagt Beslag paa mig. Under den første Verdenskrig valgte det mig i 1918 til Medlem af og Formand for Mælkeudvalget, ligesom det i 1917 valgte mig til at foretage Beregninger for Rugdyrkere i Ljørslev og Ørding Sogne i Henhold til Kornloven af 26. Juni 1917. Desuden blev jeg hvert Aar fra 1920—1945 valgt til Kommunalrevisor. 1937 valgte Sogneraadet mig til Medlem af Fredningsnævnet.

Mine Kollegaer i Kommunen valgte mig til Formand for Fælleslærerraadet 1935; dette Hverv havde jeg til 1945.

Fjerkræ- og Havesagen har ogsaa interesseret mig. Saaledes skyldes det mig, at der i 1922 blev oprettet en Særklub under Danmarks Fjerkræavlerforening for den danske Landhøne. Jeg var Formand for Dansk Landhøneklub 1922—1935. Medstifter og Medlem af Styrelsen samt Formand for Ljørslev-Ørding Ægssalgskreds under Dansk Andels Ægekspor fra 1920—1945. Medlem af Udvalget for Fjerkræ for Morsø Landboforening 1925. Medlem af Styrelsen for Morsø Sønder Herreds Haveforening fra 1919—1923. Lokalrepræsentant for Danmarks Frugtavlereforening 1916—1919. Indsamler og Meddeler over Sygdomsforhold hos Have- og Landbrugsplanter til Statens plantepatologiske Forsøg siden 1916.

Ungdommens fortsatte Udvikling og den almene Oplysning har ogsaa haft min Interesse.

Medstifter og Medlem af Styrelsen samt Formand for Ljørslev-Ørding Bogsamling fra 1918—1945. Medlem af Styrelsen for Ørding Husflidsforening siden 1918 og Formand fra 1920—1945. Medlem af Styrelsen for Centralbiblioteket for Thisted Amt 1934—1938. Fra 1905—1914 forestod jeg Ledelsen af Hjerm Sogns Gymnastikforening og har desuden holdt Aftenskole baade i Hjerm og Ørding. Medstifter og Medlem af Styrelsen af Foreningen for Delingsførere for Gymnastik i Hjerm-Ginding Herreder.

Endvidere har jeg været Tillidsmand for Grænseforeningen i Ljørslev-Ørding Kommune fra 1930—1944; Formand for A/S Morsø Varelager fra 1930—1938; Medlem af Styrelsen for A/S Møllers Minde siden 1947.

Litterære Arbejder: Ljørslev-Ørding Sognes Kirkehistorie 1928; Ljørslev-Ørding Sognes Skole- og Degnehistorie 1929; III Del af Bidrag til Ljørslev og Ørding Sognes Historie, 1952, særlig Hovedgaarden Højris' Historie; samt et Festskrift i Anledning af Morsø Løsøre Brandkasses 100 Aars Jubilæum; Bidrag til Historisk Aarbog for Mors. Gaarde og Slægter i Hillerslev og Nors 1946; Ørding Brugs-

forening 1944. I Nikolaj Junchers: Rationel Fjerkræavl, Calbergs Lomme-Haandbog 1924 og A. Jensen: Lomme- og Regnskabsbog for 1924 skrevet Artikler om Danske Landhøns.

Desuden har jeg skrevet en Mængde Artikler i Morsø Folkeblad, særlig af politisk og pædagogisk Art; de fleste under Mærket »Peder Wig« eller »Peder Sø«. Endvidere under Navn Artikler i »Folkeskolen« (Nr. 5 i 1918, Nr. 10 i 1920; »Folkeskolen« 30.-4. 1936 og 24.-6. 1948), Andelsbladet (30. Maj 1924 om Salg af dansk Frugt), i Tidsskrift for Fjerkræavl en Række Artikler om den danske Landhøne og Klubbens Arbejde for den; Dansk Husflidstidende Nr. 1—2 i 1921 og Nr. 6 i 1924 under Mærket »Peder Wig«.

Direktionen for den grevelige Hjelmstjerne Rosencroneske Stiftelse har i 1922, 1927 og 1929 ydet mig Understøttelse til Arkivstudier om Ljørslev og Ørding Sognes Historie.

Børn:

1. Gudrun Gravesen, f. 5.-11. 1910 i Hjerm v. Skole. Uddannelse i Musik, Klaver og Orgel. Organisteksamen. Gift med Gaardejer Sigurd Søndergaard. Hans Slægts Historie kan føres tilbage til Tiden før Reformationen.

Stamtavle:

I. Peder Aagesen Torup, Selvejrbonde i Simested Sogn, Riuds Herred. Hustru: Gertrud Pedersdatter. Deres Søn:

II. Mogens Pedersen udi Skinderup. Hustru: Kirsten Kristensdatter. Deres Søn:

III. Jep Mogensen, Selvejrbonde i Simested. Hustru: Karen Nielsdatter, som døde 1566. Deres Søn:

IV. Niels Jepsen, som lod sig kalde Niels Jakobsen, f. 1526 i Simested. Hustru: Maren Pedersdatter Lassen. Deres Søn:

V. Søren Nielsen Hofmann, Dr. med. i Randers 1600--1649. Se Giessing I, Side 281. Hans Søn:

VI: Tøger Hofmann. Hustru: Karen de Hemmer. Deres Søn:

VII: Søren Hoffmann og Karen Elisabeth Drejer. Se Giessing II. Side 181. Deres Søn:

VIII. Jens Hoffmann til Kaas og Ingeborg Biering. Deres Datter:

IX. Johanne Marie Hoffmann, gift med Mathias Wandborg til Kaas. Deres Datter:

X. Ane Sofie Wandborg, gift med Hans Erhard Kolding til Kaas. Deres Søn:

XI. Peder Rosenberg Kolding, V. Assels, og Maren Nielsdatter. Deres Datter:

XII. Ane Sofie Kolding og Jens Chr. Storgaard, V. Assels. Deres Datter:

XIII. Christine Jensen Storgaard og Mikkel Søndergaard. Øster Assels. Deres Søn:

XIV. Sigurd Søndergaard, Gaardejer, Blidstrup Mark, og Gudrun Gravesen. I dette Ægteskab et Barn:

XV. Aase Gravesen Søndergaard, f. 8. Jan. 1944.

2. Thorkild Gravesen, f. 11. Juni 1913 i Hjerm v. Skole. Efter Konfirmationen kom han i Lære hos Købm. Chr. Andersen, Ørding, en blandet Forretning: Korn, Foderstoffer, Gødning m. m. Læse-aaret 1. Novb. 1932 til 31. Oktb. 1933 gennemgik han en teoretisk Handelsuddannelse paa Aalborg Handelshøjskole, hvorfra han tog Handelseksamen. Derefter havde han Plads som Kommis et Par Steder, indtil han i 1938 overtog en Købmandsforretning i Sall ved Hammel, som han solgte 1944. Maj 1945 købte han en Grønthandlerforretning i Nørregade 2, Nykøbing Mors. Aaret efter solgte han den og overtog Stillingen som Revisionsassistent paa et Revisionskontor i Nykøbing Mors.

Gift 1. Gang med Mathilde Jessen, som døde 27. Febr. 1945. Datter af Bademester Jessen, Nykøbing M. Slægten Jessen stammer fra Fanø. Se Kromann: Fanøs Historie. Blandt Mathilde Jessens Forfædre er Johan Conrad Colster, som er født i Bliderdorf i Hannover 1782, Søn af Joachim Kolster. Han kom til Nordby paa Fanø i November 1807 som Matros paa et Hamborger Skib ført af Jens Winther. Vinteren har maaske lagt Hindringer i Vejen for en Tilbagerejse, og han har da slaaet sig ned blandt Fanøboerne og fundet sin Hustru der, Mette Christensdatter, der døde 1844, 64 Aar. Han fik sig en lille Jagtbaad, »Marie«, 7 Læster stor. Han døde i Guldager 1866, 84 Aar, hos sin Svigersøn. (Meddelt af Kromann).

I dette Ægteskab et Barn: Sonja Jessen Gravesen, f. 20. Novb. 1939 i Sall, Viborg Amt.

Gift 2. Gang i Nykøbing (borgerlig viet) med Anna Krog, Datter af Avlsbruger Martin Krog, Grønmarken ved Nykøbing M.

I dette Ægteskab 3 Børn: Lilly, Tove og Lizzie. Den yngste Datter, Lizzie, døde, da hun var 10 Maaneder gammel.

3. Ragnhild Gravesen, f. 11. Jan. 1915. Døde 12. Jan. s. A.

b. Niels Ansgar Laugesen, f. 20. April 1878. Gift med Mariane Hedegaard, Datter af Jens Hedegaard, Vinding ved Holstebro.

Efter Konfirmationen kom han i Tømmerlære og blev Svend; men forlod Professionen efter sit Giftermaal og købte Hvirgel i Vinding. Denne Gaard solgte han kort efter den første Verdenskrig. Derefter havde han en kort Tid Vinding Mølle. Efter at have solgt den, optog han atter sit gamle Haandværk og bosatte sig i Sørvad Stationsby.

Ansgar Laugesen er Kredsformand for Hammerum Herreds Brandforsikring.

Børn: Margrete Laugesen. Gift.

c. Laurits Laugesen, f. 9. Juni 1881. Gift med Dorthea Jensen, Datter af Povl Jensen og Hustru Bodil Kirstine Nielsen i Ravne-mose i Aulum. Først havde de en Statsejendom ved Kilde Møllegaard

hvorfra Jorden var købt. Derefter en Ejendom ved Holstebro. Efter Laurits Laugesens Død, flyttede Enken til Holstebro, hvor hun købte et Hus. — 8 Børn, hvoraf 2 er døde.

d. Kristian Laugesen, f. 25. Jan. 1884. Gift med Nielsine Sørensen, Datter af Frants Sørensen Halgaard i Ravnemose, Aulum Sogn. Først havde de en Gaard i Tved, derefter en Købmandsforretning ved Kilde Mølle, senere en Gaard i den sydvestlige Del af Aulum Sogn. Bor nu i Holstebro. 9 Børn, hvoraf 2 er døde.

e. Dorthea Marie Laugesen, f. 2. Marts 1889. Gift med Mads Madsen Taulborg, Søn af Peder Madsen Taulborg, Tved, Aulum Sogn. De boede først i Damgaard i Hodsager, derefter i Holte i Aulum Sogn. Efter at have solgt den sidste Gaard, flyttede de til Holstebro og drev en Skomagerforretning. 8 Børn, hvoraf 2 er døde.

f. Mette Margrete Laugesen, f. 14. Maj 1890, døde 1 Maaned gl.

g. Nielly Margrete Laugesen, f. 14. Maj 1892, gift med Marinus Jensen, Søn af Gaardejer Jens Johan Jensen, som er født i Gemsing. De overtog Marinus Jensens Fødegaard, Nørre Brusen i Mejrup ved Holstebro. 7 Børn, hvoraf 2 er gifte. Margrete med Gaardejer Emil Jakobsen, Resen ved Struer og Ane med Gaardejer Søren Pedersen, Lomborg ved Lemvig.

h. Jens Møller Laugesen, f. 31. Marts 1896. Gift med Karen Simonsen, Datter af Mogens Simonsen, Lykkenprøve i Aulum. Jens Laugesen overtog Fødegaarden, Kilde Møllegaard, som han senere solgte og flyttede til Holstebro. Børn: Irene Laugesen. Gift.

Nu er Kilde Mølle kasseret. Der er ingen Brug for den mere; men i næsten en Sekel har den staaet paa Bakken ved Kilde Møllegaard som et Holdepunkt i Landskabet. Paa Miles Afstand traadte den frem i Horisonten. Snart har den svunget med Armene som en Gymnast, snart hvirvlet dem sindigt rundt, som vinkede den muntert »Goddag«. Man har følt den som en Ven, man kunde spørge om Vejr og Vind, som et Stykke Verden med Krav paa reserveret Plads sammen med den hvidkalkede Kirke og Gravhøjen. De hører alle tre til Ædelstenene i det danske Landskab.

Vindmøllen er ikke tilnærmelsesvis saa gammel som Vandmøllen, der allerede i Oldtiden udnyttede det rindende Vands Kraft; men nogen Aarsunge er Vindmøllen dog ingenlunde. Hvornaar Vindmøllen holdt sit Indtog i Danmark, kan ikke med Sikkerhed oplyses. Men vi ved, at der opførtes en hel Del i 1600 Tallet; men det var Stubmøller allesammen. Fra først af har de nok vundet Udbredelse i de mindst vandrige Egne, paa de smaa Øer, hvor det rindende Vands Kraft var for ringe til at drive en Vandmølle. Stubmøllen kunde drejes om en lodret Bjælke, »Stubben« (Aksen). Det var brydsomt, hver Gang hele Mølleskroget skulde drejes efter Vinden. Men saa kom Fremskridtet i Skikkelse af den hollandske Mølle, der naaede til Danmark henimod Aar 1700. Den skal være opfundet i Tyskland:

men Navnet hidrører fra, at vi har faaet den fra Holland, hvad der iøvrigt ogsaa var Tilfældet med Stubmøllen. Fra nu af nøjes man med at dreje Møllehatten. I den første Tid skete det ved en Drejning af Krøjerens, der naaede fra Hatten ned til Jorden.

Senere fandt man paa at sætte et Hjul i et Tov paa Hatten. Saa kunde Krøjerens undværes. Man drejede Hjulet ved at trække i et Tov, der var lagt om Hjulkanten og naaede ned til Jorden, Omgangen.

Paa Nutidens Møller er paa Hatten foruden det store Vindfang (Vingerne) et lille Vindfang paa en Aksel. Drejer Vinden sig lidt vil det lille Vindfang løbe rundt, og denne Bevægelse benyttes til en Drejning af Hatten, hvorved Møllevingerne atter bringes til at vende mod Vinden; en Mølle, ved hvilken Vinden saaledes selv indstiller Vingerne paa rette Maade, kaldes en »Selvkrøjer«.

Den hollandske Mølle har sin særlige Skønhed. Oprindelig var Møllen overalt tækket med Straa; senere blev det Spaan eller Tagpap. Møllehatten kan have forskellige Former, rundpullet eller spidspullet; det sidste er det mest almindelige, naar Møllen ikke er for gammel. Der er noget magtfuldt over en Vindmølle i Blæst. Suset i Vingerne, de snurrende og brummende Kværnlyde, de store Tandhjuls knagende Sang, ejer en Trolddomskraft, som ellers ingen af Landsbyens Lyde. Og Møllen skifter Udseende med Dagstid og Vejrlig. Den opadgaaende og nedadgaaende Sol kan faa et Vingepar til at lyse i fin farvet Solglød, hen paa Eftermiddagen vokser de svingende Møllevingers Skygge. Der var noget betagende ved at stikke Armen i Sækken foran Kværnens Tud og si det varme Mel gennem Fingrene. Vand og Vind er gode og billige Kraftkilder; men alligevel har Motoren og den elektriske Strøm vist sig overlegne i Spillet mellem gammelt og nyt.

Vindmøllen synger paa det sidste Vers. Danmark vil blive et stort Skønhedsindtryk fattigere, naar den sidste af de gamle Vindmøller forsvinder i det danske Landskab; den Mølle, som Gaardmanden med de topfyldte Kornlæs og den lille Husmand med sin Sæk søgte.

Møllerens Søn fra Ejsing, der blev Købmand i Nykøbing.

Som ovenfor nævnt er Just Christensen Møller født d. 5. April 1828. Han er opdraget i Nautrup Skole i Salling hos Skolelærer og Kirkesanger Anders Larsen. Just Møller fulgte ikke Landmands-Traditionen, men valgte Handelsvejen.

Da Toldforvalter i Nykøbing, Kammerjunker Hjalmar Frode v. Holstejn opfordrede til at melde sig som Frivillig til Hæren, meldte sig i April 1848 ialt 25 unge eller lidt ældre Mænd, deriblandt Handelsbetjent Just Christensen, sædvanlig kaldet Just Chr. Møller.

Kaptajn K. C. Rockstroh, Arkivar i Hærens Arkiv, har skrevet

Købmand Just Christensen Møller.

en Artikel i Morsø Folkeblad om »de Frivillige fra Mors 1848«, hvor der meddeles: »Under Holstejns Ledelse holdt de Frivillige Øvelser, formentlig uden Vaaben, paa »Øren« og paa Dueholm Mark (Holstejn boede paa Dueholm). Efter Brevveksling med Krigsministeriet, der bestemte, at de unge Mænd skulde indordnes ved Odense frivillige Korps, afgik de den 26. Juni under Niels Faartofts Kommando fra Nykøbing, meldte sig den 30. Juni i Odense, derfra næste Dag til Eksercerskolen i Nyborg, hvor de toges i Ed og Forplejning fra 1. Juli. Foreløbig fik de udleveret Skc, Støvletter og Halsbind samt formentlig gamle Infanteriuniformer (rød Frakke, blaa Bukser). Vaaben og Lædertøj bekostede Krigsministeriet, medens de Frivillige selv skulde bekoste den egentlige Uniform. Rummelhoff skrev imidlertid paa Byens Vegne, at man kun kunde bidrage hertil med omtrent Halvdelen: 417 Rdl. 28 Skl., hvorefter Ministeriet bestemte, at hvis de Frivillige skriftlig, hver for sig, gav Erklæring om at ville tjene

i Hæren, saa længe Krigen varede, vilde Ministeriet betale det øvrige. Saadanne Erklæringer blev afgivet, og de unge Mænd blev i Begyndelsen af September iklædt som Jægere, med grønne Uniformer: Frakke, Klædestrøje, Bukser, Chacot med Pompon, Feltline, sort Lædertøj, Gevær af Model 1828, Bajonet, Sabel o. s. v., o. s. v., men allerede 14 Dage tidligere var deres Uddannelse til Krigen saavidt fuldendt.

Den 8. September afgik de, atter under Jæger Faartofts Kommando, over Odense til Egnen om Vejle, hvor Nørrejske Armékorps samledes. De indordnedes i Odense Korpset, der atter var underlagt 1. Jægerkorps, det gamle Jyske Jægerkorps, senere 20. Bataillon. Krigsbegivenhederne var da længst afsluttet for dette Aar, men vore Frivillige deltog i den store Revy for Frederik VII paa Lerbæk Marker den 18. September.

I November befalede Krigsministeriet, at Medlemmerne af de frivillige Korps kunde permitteres; den 26. s. M. ophævedes Odense Korpset, og de, nu 23 Morsingboer, marcherede hjem fra Vejle, hvor de havde afleveret Vaaben og Uniform, over »Alheden«, atter under Faartofts Anførsel. Efter Hjemkomsten holdtes en Fest for dem i Nykøbing. Samlede frivillige Korps oprettedes ikke de to næste Krigs-aar, og de senere Frivillige indordnedes i de regulære Afdelinger.

Efter Hjemkomsten aftjente Just Chr. Møller sin Værnepligt som Trænkonstabel ved 6. Batteri og deltog i Krigen 1849 og 1850.

Hans Dattersøn, Chr. Fryd, har i et Brev meddelt følgende: »Han deltog i Slaget ved Isted. Han rider i Spand for en Kanon. Hesten vil ej i et afgørende Øjeblik gaa frem, hvorfor han hugger Sporerne i lige til Hælen. Kort efter skydes den under ham. I Hæren kaldtes han »Ejsing Vejrmølle«. Under Tog nordpaa kommer Batteriet til en Kro. Stabssergenten, en ualmindelig raa og brutal Fyr, giver Ordre til at sætte Hestene i Stald uden Foder, og at Mandskabet ikke maa forlade Krostuen. Da de var falden lidt til Ro, listede Bedstefar ud af en Bagdør, gaar ud i Stalden, hvor han, hvad han altid gjorde, sørgede for et godt Foder til sin elskede Hest. Han blev hørt af Staben, der stillede sig i Stalddøren og raabte: »Hvem der!« Hans Silhouet tegnede sig mod Natlyset, og Bedstefar, der var en bomstærk Karl, listede sig imod ham, slog Armene om hans Arme og Krop, løftede ham op og bar ham ud i Gaarden, hvor han kastede ham baglæns ud i en stor Møddingpøl, hvorefter han forsvandt og listede sig ind ad Bagdøren. Inde var kun ringe Lys og tæt Tobaksrøg, og ingen havde bemærket hans Fraværelse. Lidt efter tonede den rasende, ildelugtende Stab ind og forhørte om, hvem der havde været ude. Intet Svar, ingen kendte noget til den Sag. Der nedsattes næste Dag en Krigsret. Der kom intet frem. Alle nægtede at kende noget til Sagen. Kaptajnen havde sin Anelse, men gik ikke videre med Sagen. Først den Dag, da hele Hæren blev hjem-

sendt, og hver Mand i civil Tøj tog Afsked med ham, trak han Bedstefar ind i sit Kontor, hvor han sagde: »Ejsing Vejrmølle«, nu er du civil og ikke under Krigsloven. Var det ikke dig, der kastede Staben i Møddingen?« — »Jo!« — »Det var pinedød godt gjort; det havde han godt af; her har du en Rigsdaler.«

Hans Sporer gemte han i sin Skrivebordsskuffe. Hvor de er blevet af, ved jeg ikke; men hans Gevær er foræret til den sønderjyske Samling fra 1848—50 paa Kolding Museum, hvor det stadig findes. Isteddagen fejrede han altid med Flagning.«

8. Aug. 1854 viedes i Nykøbing Kirke Ungkarl Just Christensen Møller, Købmand i Nykøbing, 26 Aar, og Ane Sophia Christine Struntze i Nykøbing Mors, 20 Aar. Forl.: C. W. Struntze og Peter Schorup.

Ane Sophie Christine var født 14. Sept. 1834, Datter af Farver Carl Vilhelm Struntze og Hustru Else Martine, f. Østergaard, i Nykøbing.

Just Møller var i en Aarrække Købmand i Nykøbing, derefter Handelsagent; Byraadsmedlem.

Børn:

I. Alfrida Johanne Møller, f. 6. Oktb. 1854, viet 8. Novb. 1879 til Ungkarl, Telegrafist Carl August Fryd af Fredericia, f. i Nyborg 1854; død 25. Marts 1925.

A. Agnes Henrikka Carla, f. 8.-8. 1880, død 1880.

B. Christian Alfred Alexander Fryd, f. 8.-8. 1880; g. ¹⁾ Gerda Petersen, g. ²⁾ Karen R. Redsted, død 1919, g. ³⁾ Lilly Andersen.

a. Ragna Fryd, f. 18.-12. 1902.

b. Else Fryd, f. 3.-1. 1905, g. m. Jørgen Poulsen, Ingeniør.

c. Lis Fryd, ugift, og Inge Fryd, g. m. Dennis Cordeng, England, f. d. 4.-9. ?

C. A. A. Fryd var Telegrafbestyrer i Nykøbing Mors fra 1. Marts 1923 til 1. Oktober 1926; forinden havde han gjort Tjeneste i Thisted, derefter i København, Aarhus og Hjørring. 1950 tog han efter Ansøgning sin Afsked paa Grund af Alder som Post- og Telegrafkontrollør ved Telegrafkontoret i Aarhus.

C. Carl Wilh. August Fryd, f. 13.-8. 1882, Postmester i Skagen, g. m. Astrid Joh. M. Velling, f. 25.-10. 1889.

a. Agnete Fryd, f. 1.-11. 1912.

D. Lilly Alfrida Fryd, f. 7.-4. 1889, død 2.-9. 1895.

II. Carl Wilhelm Møller, f. 27.-11. 1855, Kaptajn paa »Geiser«, som forliste 14. August 1888. Derefter var han Chef for »Skandinavien Amerika Liniens Passager Afdeling«.

Om denne uforklarlige Katastrofe, da to danske Amerikadampere stødte sammen ved New Foundland, skriver »Aarhus Stiftstidende« i 1938, 50 Aar efter i en Artikel med Overskrift: Da »Thingvalla« sejlede »Geiser« i Sænk, og 105 Mennesker omkom.

Den 14. August er det 50 Aar siden, at Danmark oplevede en af sine største Søkatastrofer. To Skibe fra samme Linje, de kombinerede Damp- og Sejlskibe »Geiser« og »Thingvalla«, stødte sammen ca. 30 Sømil syd for Sable Island under New Foundlands Kyst. »Geiser« blev ramt midtskibs af »Thingvalla«s skarpe Stævn og skiltes næsten helt ad. I Løbet af fem Minutter sank Skibet, og af de 140 ombordværende lykkedes det kun at redde 35.

Der omkom af Passagerer 28 Svenske, 30 Norske, 21 Danske og 26 af den danske Besætning. Paa »Thingvalla«, der medførte 455 Passagerer, satte ingen Livet til. Dette Skib fik et gabende Hul i Boven, men der kom hurtigt en Damper til Hjælp, og over paa denne bragte man alle Passagerer plus de reddede fra »Geiser«. Det lykkedes Kaptajnen paa »Thingvalla« at faa sit synkende Skib bragt i Havn paa Halifax, et godt Stykke Sømandsskab, som var Samtale- emne Verden over i den følgende Tid.

Kollisionen skete Kl. 4 om Morgenen i nogenlunde sigtbart Vejr. Søen var ogsaa temmelig rolig, saa man har aldrig kunnet begribe Aarsagen til Ulykken. Føreren af »Geiser«, Kaptajn C. W. Møller, laa og sov paa en Sofa i Bestiklukafet, da hans Førstestyrmand kom løbende ned og raabte, at et Skib bar mod »Geiser«, og at der var Fare for Sammenstød. Kaptajnen fo'r op paa Broen — med Bukserne i Haanden — akkurat tidsnok til at se »Thingvalla« bore sig ind i »Geiser«. — Der blev en frygtelig Panik ombord paa »Geiser«. Ingen sansede at gribe Redningsbælterne, af hvilke der fandtes 700, og pludselig dykkede Skibet forover og gik tilbunds og sugede de mange Passagerer, der var sprunget i Søen, med sig. Selv blev Kaptajn Møller reddet, han svømmede rundt i 35 Minutter og holdt sig fast ved en Aare.

Kun én Kvinde fra »Geiser« slap frelst fra Katastrofen, men hun havde til Gengæld den Sorg at miste begge sine Børn.

Andenstyrmand paa »Geiser«, Peter Jørgensen, der for ikke saa længe siden døde i New York i en meget høj Alder, blev reddet paa en næsten mirakuløs Maad. Han sov i sin Køje, da han mærkede et voldsomt Stød. Idet Jørgensen aabnede Øjnene, saa han en Damper pløje sig Vej gennem Kahytten og splintre Planker og Bjælker som Tændstikker. Hurtigt som Lynet sprang han op og klamrede sig fast til »Thingvalla«s svære Ankerkæder. Og da Skibet trak sig tilbage fra »Geiser«, var han frelst.

Meddelelsen om de to danske Skibes Kollision ude i Atlanterhavet kom som en Bombe for den danske Nation. Ingen vilde tro det muligt, at Skibe fra samme Selskab kunde være stødt sammen paa Atlanten, men efterhaanden bekræftede Telegrammerne Katastroferygterne. Der blev Sorg i mange danske Hjem, og Offentligheden krævede en med stor Spænding imødeset Forklaring paa det mærkværdige Forlis.

Forhør blev der holdt adskillige af, men det lykkedes aldrig at udrede Mysteriets Traade. Baade Kaptajner og Selskab blev frikendt.

Thingvalla-Selskabets Erstatninger til de druknede efterladte vil forekomme Nutiden meget ringe. Der blev til hver udbetalt 187 Kr., dog ydede man fra 1200 til 1750 Kr. til enkelte, der gennem Sagfører stillede større Krav.

Endnu lever en Vise, der staar i skærende Forhold til den forfærdende Sø-Ulykke, og som begynder saaledes:

»Var du med paa Geiser, da den under gik?

Jeg var paa Thingvalla, sikkert Stød vi fik.«

Næsten alle af den ældre Generation erindrer denne Vise, der ejendommeligt nok er et af de faa Minder, der er tilbage om denne dybt alvorlige Hændelse.

I Bogen: »Over Atlanten« af Aage Heinberg (1936) omtaler Forfatteren Kaptajn Carl Wilh. Møller Side 132 følgende: »... Saa er der Kaptajn C. W. Møller, der i 1886 var blevet Kaptajn paa S/S »Geiser« og var det, til Skibet to Aar efter gik ned. C. W. Møller er maaske den dygtigste all-round Sømand, der været i dansk Kof-fardifarts Tjeneste. Han var en alsidig Begavelse og fremsatte ved flere Lejligheder Forslag, der kunde have faaet Betydning for Drif-tens Videreførelse.

Efter Katastrofen med Geiser blev han Chef for Thingvalla Sel-skabets Passagerkontor, der først laa paa Larsens Plads... etc. for endelig, da Skandinavien Amerika Linien havde overtaget det, at blive flyttet til Kongens Nytorv, og han viste Gang paa Gang sine fremragende Evner som Forhandler og som Leder. Han følte utvivl-somt Bitterhed over den Skæbne, der havde ramt ham, da hans Skib gik ned, men han selv havde intet at bebrejde sig.«

Side 220 læses i Anledning af de Forsøg, der blev gjort paa at danne en virkelig skandinavisk Linie til Amerika ved at indføre svensk og norsk Kapital i Firmaet, et Forsøg, som desværre strandede. Dette Forsøg blev i Datiden betegnet som »Birma planen«, idet de danske Forhandlere med Admiral Richelien i Spidsen sejlede til Gøteborg og Kristiania i S/S »Birma«. . . »Denne Plan, hvis Ophavs-mand var daværende Led»r af Skandinavien Amerika Linien, Kaptajn C. W. Møller vilde ikke blot have reddet Linien, men vilde have ført de tre nordiske Lande nær sammen paa et vigtigt Felt, og det er et Spørgsmaal, om ikke Skandinavien Amerika Liniens Skæbne fak-tisk allerede i 1909 var besejlet, da Svenskerne og Nordmændene trak sig tilbage fra et Samarbejde og fra nu af kun var optaget af dette: at skabe deres egne Linier«

Kaptajn Møller døde d. 9.-6. 1910, gift m. Mathilde Augusta Char-lotte Amalie Helms, f. 4.-5. 1857, død i Juli 1929.

- A. Anne Cathrine Møller, f. 26.-5. 1883, viet i Hellerup til Forpagter Hans Peter Jørgensen, f. 22.-4. 1875 i Thoreby Sogn, Lolland, død 25.-5. 1947 i Gladsaxe Sogn, Sjælland.
- a. Carl Wilh. Taxbro, f. 17.-7. 1910.
- g. ¹⁾ m. Stubben Kanstrup.
1. Leis Jørgensen, f. 26.-9. 1935.
- g. ²⁾ m. Inga Juul Fædriksen.
- Kirsten Taxbro, f. 22-6. 1940.
- g. ³⁾ m. Else Liv Giske, Aalesund i Norge.
3. Niels Peter Taxbro, f. 2.-10. 1947.
4. Dan Folke Taxbro, f. 22.-9. 1948.
- b. Jørgen Møller Jørgensen, f. 10.-11. 1912, gift med Marie Busch, f. i Lübeck.
- c. Karen Beate Jørgensen, f. 6.-1. 1913, g. m. Skuespiller Miskow Makwarth, f. 5.-11. 1905.
1. Betty Makwarth, f. 6.-9. 1944.
2. Per Makwarth, f. 22.-7. 1948.
3. Lisbeth Makwarth, f. 31.-1. 1951.
- d. Alexander Edvard Johnson Jørgensen, f. 22.-9. 1914, ugift, bosat i Bahia, Brasilien.
- e. Niels Holger Damsbo Jørgensen, f. 7.-11. 1915, ugift, bosat i Californien.
- B. Ellen Møller, f. 20.-10. 1885, g. m. Grosserer Ejnar E. Petersen, f. 29.-12. 1881; de blev viet i New York, nu bosat i Gentofte. Grosserer Petersen er Indehaver af det landskendte Isenkram en gros Firma: Carl F. Petersen, København, Odense og Aarhus.
- a. Kay Vilh. Petersen, f. 2.-9. 1909, gift i U. S. A. m. Elisabeth Lohmann, f. 10.-9. 1911 i U. S. A., nu bosat i Charlottenlund.
1. Joy Ellen Petersen, f. 30.-10. 1932.
2. Carl Fr. Petersen, f. 25.-2. 1938.
3. Svend Erik Petersen, f. 17.-5. 1941.
- b. Carl Frederik Petersen, f. 18.-11. 1912, gift m. Elisa Malling, f. i Stubbekøbing, bor paa »Birket« pr. Gevninge, Sjælland.
1. Liselotte, f. 10.-9. 1941.
2. Jørgen Ulrik, f. 1943.
3. Kirsten.
4. Henrik.
- c. Anne Lise Petersen, f. 27.-4. 1916, g. m. Arkitekt Niels Schou.
1. Søren, f. 8.-8. 1950.
- d. Ejnar Erik Petersen, f. 27.-5. 1918, gift med Bodil Malling fra Stubbekøbing, f. 16.-3. 1918.
1. Rolf, f. 4.-8. 1941.
2. Ann, f. 17.-6. 1944.

- e. Inge Ruth Petersen, f. 27.-2. 1921, g. m. Sekretær Bent Schou.
 1. Fanny, f. 15.-7. 1944.
 2. Ellen, f. 15.-11. 1946.
 3. Per, f. 4.-2. 1949.
- C. Just Christian Møller, f. 19.-8. 1887, viet i Hellerup til Lilly Backe, f. 26.-4. 1894. — Just Møller fik som ung sin Handelsuddannelse 5 Aar i U. S. A., 3 Aar i Hamborg og rejste som nygift til London, hvor han var i 5 Aar og virkede for Chr. Hansens Laboratorium; han blev derefter Direktør i Chr. Hansens Laboratorium A/S, København, der er Verdens største Osteløbefabrik med Filialfabriker i U. S. A., Canada, England, Frankrig, Tyskland, Italien og Australien.
- a. Kirsten Just Møller, f. 13.-2. 1920, g. m. Jan Berg, Gøteborg.
 1. Anne Dorthe, f. 20.-12. 1950.
- b. Just Chr. Møller, f. 20.-5. 1921, g. m. Elsie Bellochi af U. S. A.
 c. Ralph Just Møller, f. 8.-10. 1922.
 d. Erik Just Møller, f. 26.-6. 1924.
 e. Tom Just Møller, f. 6.-12. 1927.
 f. Allan Just Møller, f. 29.-8. 1929.
- D. Valdemar Helm Møller, f. 25.-7. 1889, g. m. Betty Nissen fra Norge. Valdemar Møller er Chef for Passager-Afdelingen i det kendte amerikanske Rederis København-Kontor: Moore og Mac Cormack.
- E. Carl Vilh. Møller, f. 20.-9. 1890, g. m. Anni Rix fra Hamburg, f. 19.-11. 1897. — Carl Møller har i over 30 Aar været attachéret den amerikanske Legation, nu Embassy i København. Hans Titel er Principal Political Analyst.
- a. Per Rix Møller, f. 21.-11. 1923, g. m. Gertrud Grøndahl, f. 1.-12. 1925.
 1. Kristen Rix Møller, f. 8.-6. 46.
- b. Bo Rix Møller, f. 21.-11. 1923.
 c. Ib Rix Møller, f. 21.-11. 1923.
- F. Alfred Møller, f. 25.-5. 1892, g. m. Else Rothe, Indehaver af en Fabrik i København.
- a. Just Chr. Møller, f. 20.-5. 1915, g. m. Bodil Jensen, f. 3.-2. 1916, Frugtavler i Nordsjælland.
 1. Henrik, f. 29.-9. 1940.
 2. Torben, f. 23.-8. 1942.
 3. Ea, f. 9.-10. 1948.
- b. Carl Rudolf Møller, f. 15.-11. 1917, g. m. Asta, Frugtavler i Sverige.

- c. Else Margrethe Møller, f. 16.-1. 1921, gift m. Henrik Illers, Oldenburg i Tyskland.
1. Karen, f. 27.-11. 1950 i Oldenburg.
- d. Bent Møller, f. 8.-4. 1923. Skibskok.
- e. John Møller, f. 5.-11. 1925.
- G. Ida Kirstine Møller, f. 21.-1. 1894, gift m. Holger Grønlund, f. 13.-6. 1872 i Aarhus. — Holger Grønlund har opholdt sig flere Aar i U. S. A. og er nu Rentier. Han sidder i flere Bestyrelser, bl. a. Nordhavsværftet i København. Han fik i sin Tid tilkendt Carnegie Medaljen for ædel Daad. En yngre, gal Mand, der havde sat sig i Hovedet at skyde sine Klassekammerater, brød ind i Charlottenlund hos en af sine Venner, hvor han skød Konen og saarede et Barn med en Revolver. Grønlund fangede og afvæbnede denne Mand efter en haard Kamp. Sagen blev omtalt i det amerikanske Tidsskrift »Wide World«. — Grønlund var med i det store »Goldrush« til Alaska i 1898 og har bl. a. skrevet en Bog derom under Titlen »Paa Hat med Jack London«, der udkom for nogle Aar siden.
- a. Louis Grønlund, f. 5.-6. 1913 i Californien, Arkitekt, gift med Milla Abel, f. 22.-3. 1909 i København.
 1. Sten Grønlund, f. 28.-10. 1943 i København.
 - b. Ellen Grønlund, f. 18.-9. 1918, gift m. Carl Viktor Laursen, f. 28.-2 1920 i Hobro.
 1. Atlan Laursen, f. 30.-8. 1946.
 2. Preben Laursen, f. 6.-7. 1948 i København.
- H. Mary Emma Møller, f. 5.-5. 1896, gift m. Kommandørkaptajn Lorents Holck i den norske Marine, som det lykkedes at undslippe til England under Krigen 1941. Han sad i Admiralitetet i London under Krigen. Holck er f. 1.-11. 1895 i Norge, bosat i Horten, Norge.
- a. Knud Kraft Holck, f. i Horten 9.-1. 1922. Styrmand.
 - b. Just Holck, f. i Horten 12.-6. 1923, Forretningsmand, g. m. Grethe Fjellstad, f. i Horten 14.-1. 1927.
 1. Marianne, f. 10.-1. 1951.

Som Følge af Faderens Flugt til England blev begge Sønerne, der var Skolebørn, arresteret af Tyskerne og anbragt paa Grini Fængsel ved Oslo. Den ene sad i 3½ Aar lige til Befrielsen. Han er nu Styrmand.
- III. Kirstine Møller, f. 29.-3. 1857.
- III. Frederikke Magdalene Johanne Møller, f. 26. Juli 1860, viet 29. Septb. 1885 til Købm. Hans Carl Christian Petersen i Fjer-

ritslev. Han er født 17. April 1856 paa Damsgaards Mark ved Vejle.

- A. Just Christian Møller Petersen, f. 4.-8. 1886, d. 1929, g. m. Agnes Knakkegaard fra Nykøbing Mors, f. 19.-4. 1890.
- a. Ole Knakkegaard Petersen, f. d. 13.-8. 1919.
 - b. Lise Knakkegaard Petersen, f. d. 16.-1. 1925.
- B. Anne Kirstine Petersen, f. 11.-6. 1889 i Nykøbing Mors, g. m. Dyrslæge Jens Andreas Andersen, f. 19.-6. 1877 i Trustrup i Salling, død 1929.
- a. Ellen, f. 6.-8. 1912 i Baling, g. m. Handelsgartner Karl Ejnar Pedersen, f. i Nykøbing M. 31.-8. 1911, bosat i Kløkkerholm i Vendsyssel.
 1. Datter Birgit, f. 13.-9. 1935 i Lindholm.
 - b. Gerda, f. 5.-11. 1918, i Baling, g. m. Inspektør paa Limfjordsøsterskompagniet i Nykøbing Mors Jørgen Jensen, f. d. 21.-3. 1919 i Aalborg.
 1. Annelise, f. 17.-1. 1944.
 2. Inge Kirsten, f. d. 13.-1. 1950.
 - c. Hans Vilhelm, f. 17.-7. 1920 i Baling, gift med Henny Tellerup, f. i Nakskov 6.-5. 1921.
 1. Peter Tellerup Andersen, f. i Ringsted 26.-1. 1949.
- C. Johannes Petersen, f. 18.-12. 1892 i Nykøbing Mors, g. m. Karen Johanne, f. Nielsen, f. 2.-11. 1892.
- a. Gertrud Arendrup, f. Petersen, Tandslæge, født 6. Juli 1926 i Nykøbing Mors, g. m. Vilken Bent Arendrup, Sekretær, cand. jur., f. d. 28.-6. 1922 i København.
- V. Anders Larsen Møller, f. 10.-1. 1862, opkaldt efter sin Faders Plejefader, død i Tved d. 1.-1. 1931, g. ¹⁾ m. Margrethe Høgsted, f. i Hjørring d. 4.-6. 1866, Isenkræmmer i Kolding. Margrethe Høgsted døde 25.-6. 1893.
- A. Carla Møller, f. i Kolding 15.-9. 1891, viet i Kolding til Repræsentant Fr. Rude, Haderslev.
- a. Anders Hjalmar Rude, f. i Tved ved Kolding 12.-6. 1919, g. m. Kirsten Jørgensen fra København, Premierløjtnant i Helsingør.
 1. Claus, f. 23.-12. 1950.
 - b. Just Chr. Rude, f. i Tved 12.-11. 1920, g. m. Grethe Larsen, Haderslev, Disponent i Horsens.
 1. Lars Rude, f. 20.-10. 1949.
 - c. Annelise Rude, f. i Tved 19.-11. 1928, bosat i Haderslev. Anders Larsen Møller var g. ²⁾ med Marie Cortsen, f. i Hjørring d. 5.-6. 1857, som døde i Haderslev 12.-9. 1936.

- VI. Jutte Cæcilie Frederikke Adolphine Jakoba Møller, f. 17.-9. 1862.
- VII. Frederik Sterup Møller, f. 14.-6. 1863, døde i Jan. 1945. Morsø Folkeblad, Jan. 1945: »Nogle og firs Aar gl. er Violinisten Frederik Sterup Møller forleden død i København. Den gamle Mand stammede fra Nykøbing. Han var Søn af Købmand Just Møller, der havde Forretning i Vestergade, hvor nu Sparekassen ligger; men som senere fik Lokalagentur for C. W. Obel, Aalborg. Som ung Mand kom Sterup Møller i Handelslære i Nykøbing, men tidligt havde han vist Lyst og Evner for Musik, og efterhaanden fangede Musikken ham helt. Sterup Møller rejste til København, hvor han sikkert har drømt om at skabe sig en stor Karriere. Han blev en ret søgt Musiklærer og komponere forøvrigt selv flere Smaastykker. — I sine Velmagtsdage aflagde Sterup Møller jævnlige Besøg i Nykøbing, hvor han lejlighedsvis spillede i forskellige Foreninger, bl. a. gav han flere Gange Koncert i den forlængst afdøde Musikforening. Sterup Møller var ikke gift. I Nykøbing efterlader han sig en Nevø og en Nicce.«

Efterskrift.

Det er en Frugt af min Søgen i de gamle Papirer i Arkiverne. Den, der skriver Slægtshistorie, maa af mange Stumper og Stykker fra Skøde- og Pantebøger, Kirkebøger, Skifteprotokoller, Matrikelbøger, Folketællingslister o. s. v. samle det hele sammen for at faa et Billede, som kan fortælle lidt om vore Forfædres Liv fra ældre Tider. Ved at læse de gamle Kirkebøger, Skifteprotokoller o. s. v. oprulles et Billede af svundne Tider. Skifteprotokollerne hører til de vigtigste og værdifuldeste Kilder. De giver Oplysning om Bohavet, Besætningen m. m. Kirkebøgerne er ofte mangelfuldt førte. Men ved Hjælp af disse kan man ofte stedfæste Slægten gennem lang Tid, nogle hundrede Aar; idet mange af Kirkebøgerne gaar tilbage til 1646.

Naar Fædrene hver paa sit Omraade har gjort en Indsats, stor eller lille, til Gavn for Samfundet, naar de efter Livets Arbejde i Strid og Møje har lukket Øjnene for sidste Gang, har Børnene stedt dem til Hvile paa Sognets Kirkegaard.

»Mennesket fødes, og Slægter oprinde,
blomstre og modnes til Frø;
Mennesket dør, og Slægterne svinde.
tæres og visne som Hø.
Da kommer Saga, den væne Gudinde,
Alfaders elskede Mø,
huldt hun opliver det hendøde Minde
vidt over Land som paa Sø.
Den hun udkaarer sig, Mand eller Kvinde,
den skal paa Jorden ej dø.« (Vedel Simonsen).

Ved et Skrift som det foreliggende kan det ikke undgaas, at der indløber adskillige Fejl, selv om der anvendes megen Omhu under Udarbejdelsen.

Bogen gør heller ikke Krav paa en udtømmende Beskrivelse af Slægten. Det er et Samlerarbejde, og baade i trykt og utrykt Litteratur kan der sikkert findes mere at fremdrage. Siden Bogen gik i Trykken, har jeg faaet Kendskab til endnu en Gren af Slægten.

Slægten fra Vejsgaard.

En lille km syd for Gaarden Rydhave i Ryde Sogn laa Gaarden Vejsgaard. Den havde ca. 10 Tdr. Hartkorn. Omkring 1625 kom et ungt Ægtepar, Christen Vejsgaard og Hustru Kirsten Jepsdatter, til at bo i Vejsgaard. Christens Vejsgaard har formodentlig været Ridefoged paa Rydhave og drevet Vejsgaard ved Siden af. De boede i Vejsgaard i over 60 Aar.

Af deres Børn kendes Datteren Kirsten, der var ugift, og Sønnen Jeppe Christensen, f. ca. 1625. Denne Søn blev omkring 1650 Fæster af Gaarden Ø. Skovlund i Sahl Sogn.

Omkring 1688 flyttede Chr. Vejsgaard og Hustru fra Vejsgaard til Sønnen i Ø. Skovlund, og her døde Kirsten i August 1691. — I Kirkebogen skriver Præsten: »Kirsten Jepsdatter Vejsgaard af Øster Skovlund begravet 21. August 1691 ætat. 94 Aar 2 Mnd. Tekst: 5. Mosebog 4. Kap. 40. Vers*). Hun bar sine Børnebørns Børn, var en fornemme Dannekvinde, som boede i Vejsgaard over 60 Aar og med sin Mand flyttet til sin Søn 1¾ Aar før hun døde.«

Christen Vejsgaard døde kort efter; han er født ca. 1600. Indførsel for de døde mangler i Kirkebogen fra 1692—1700.

*) 5. Mosebog 4, 40 læses: »Og du skal holde hans Skikke og hans Bud, som jeg byder dig i Dag, at det skal gaa dig vel og dine Børn efter dig, og at du maa forlænge Dagene i det Land, som Herren din Gud giver dig alle Dage.«

Slægten fra Ø. Skovlund.

Ø. Skovlund havde 7.4.2.0 i Hartkorn. Den har haft flere forskellige Ejere, men blev 1688 overtaget af Kronen for resterende Skatter. Gaarden tilhørte da en Tysker, Stegelmann, i Kiel. Som meget af Kronens Bøndergods blev Ø. Skovlund 1689 gjort til Ryttergaard.

Af Jeppe Christensens Børn af første Ægteskab kan nævnes to Døtre, Mette og Anna, der begge blev gift 1678 med 2 Gaardmænd i Sahl, Jens Jensen og Jens Iversen.

Da begge Døtre nu forlod Hjemmet, giftede Jeppe Christensen sig straks igen. Hans anden Hustru hed Edel Jepsdatter og var vistnok fra Sevel Sogn. Hun var da tæt ved de 40 Aar, men fødte dog Jeppe Christensen nok en Datter, der fik Navnet Karen Jepsdatter, formodentlig opkaldet efter hans første Hustru. Hun var født 25. Novb. 1680, hjemmedøbt 26. Novb. og i Kirke 6. Jan. 1681 med Fadderne: Christen af Brøndum, Jørgen Dueholm, Jens Pedersen Sahl og Barnets Søster Mette. Faderen kaldes her Jep Skovlund. Som omtalt ovenfor blev Øster Skovlund Ryttergaard 1689, og Jeppe Christensen blev paa sine ældre Dage Rytterbonde. Da Forældrene samtidig kom til Ø. Skovlund, og der boede gifte Befalingsmænd, maa der have været noget uroligt i Gaarden, naar der kom Gæster fra Regimentet. Jeppe Christensen er død i Slutningen af 1690 Tallet, men der mangler Indførsel fra 1692—1700 i Kirkebogen. Hans Enke Edel Jepsdatter døde 1706, begravet 25. April, 65 Aar gammel.

Datteren af sidste Ægteskab, Karen Jepsdatter, blev gift omkring Aarhundredskiftet. Hun og hendes Mand overtog Ø. Skovlund, efter at Jeppe Christensen var død. Den nye Mand i Ø. Skovlund hed Christen Jensen og var født ca. 1660 og formodentlig Søn af Gaardmand Jens Iversen i Lindholt i Sevel Sogn, som laa omtrent Nabo til Ø. Skovlund, hver i sit Sogn.

Børn: Anna 1701, Jeppe 1704, Edel 1706 (gift 3. April 1727 med Jens Laursen i Aggerbæk), Karen 1709 (døbt 3. Pinsedag. Fadderne: Stefhan Bulig og Hustru, Chr. Christensen af V. Skovlund, Jep Jensen, Maren Laursdatter, Anna Raar), Christen 1711, Jens 1715, Anna 1718, Mikkel og Kirstine 1722.

I Aaret 1718 blev en Del Ryttergods solgt ved Auktion, bl. a. Ø. Skovlund, som blev købt af Fr. Schested til Rydhavn, og Christen Jensen blev saa Fæster under denne Gaard.

Christen Jensen i Ø. Skovlund døde 1726, begravet 11. Aug., 66 Aar. Enken Karen Jepsdatter beholdt Gaarden nogle Aar, men afstod den derefter til Sønnen Jeppe Christensen, som beboede den til sin Død 1763.

Karen Jepsdatters Død er ikke indført i Sahl Kirkebog, maaske hun er flyttet til et af Børnene i et andet Sogn.

Datteren Karen Christensdatter tjente i Skive, da hun d. 17. Novb. 1737 blev trolovet i Skive med Christian Claus Povlsen af Sahl. Den

ene af Forloverne var hendes Broder, Gaardejer Jeppe (ikke Jens) Christensen af Ø. Skovlund.

Chr. Claus Povlsen havde en Gaard i Fæste i Sahl og desuden en Gaard paa ca. 3½ Td. Hartk. i Fæste i Aale i Sahl Sogn, hvoraf han gav 6 Rigsd. i Landgilde til Handbjerg Hovgaard.

1757 døde Karen Christensdatter. Af deres Børn skal nævnes:

1. Christen, f. 1743. Han blev gift med Ane Knudsdatter Damsgaard og havde i Fæste en Gaard i Sahl, som han købte 1810.

2. Margrete, f. 1744. Hun blev gift med Jens Sørensen, Forpagter af Baadsgaard. Hun blev Stammoder til flere af Vestsallings kendte Mænd, bl. a. Gudik Gudiksen, Hestehave.

3. Karen, f. 1746, blev gift med Christoffer Christensens Søn, Christen Christensen, som havde en Fæstegaard i Sahl paa 4 Td. 3 Skp. Hartkorn under Landting. De blev gift 1771, og han overtog Gaarden, da Moderen var Enke.

4. Mette, f. 1749, blev gift med Gaardejer Christen Jensen i Borup i Fjends Herred.

5. Kirsten, f. 1753, blev gift med Skrædder Jesper Jensen i Knudby, senere i Ørum.

Christian Claus Povlsens anden Hustru, Karen Lauridsdatter Holmkjær, var Datter af Laurids Christensen i Hasselholt, f. 1697, død 1771, og Edel Pedersdatter, f. 1700. Edel var Datter af Gaardejer Peder Jensen i Aal og Birgitte Christensdatter, viet 1688.

Laurids Christensen var Søn af Chr. Sørensen, Bjert, og Karen Laursdatter, viet 1684.

Povl Clausen Langemark havde 5 Børn, ikke som ovenfor meddelt kun 4. Datteren Maren Povlsdatter var gift med en Sergent. De boede først i Hvam, Borbjerg Sogn, senere i Sevel.

Sønnen Eggert Povlsen var Smed i Ørum, Fjends Herred, senere i Gedsted.

»Mindet lader som ingenting, er dog et lønligt Kildespring«, siger Digteren; det er sande Ord, og enhver af os holder mere eller mindre af at dvæle ved Minderne, vi selv har oplevet, særlig de lyse. Som der er Forskel paa Folk til at dvæle ved Minderne, saa er der ogsaa Forskel paa at frede om dem.

»Vil selv du fatte dit Væsens Rod,
skøn paa de Skatte, de efterlod!«

(Johannes V. Jensen).

Aneitavle (Navneliste).

1/1	Marie Kathrine Laugesen	74
	Forældre:	
2/1	Niels Laugesen	57 72
2/2	Ane Margrete Nielsen	71
	Bedsteforældre:	
4/1	Lauge Jensen	50
4/2	Karen Nielsdatter af Wraa	50
4/3	Niels Andersen Gabs	61 69
4/4	Dorthea Marie Kristensen	69
	Oldeforældre:	
8/1	Jens Laugesen	49
8/2	Ane Marie Laugesdatter	49
8/3	Niels Pedersen Frøjk.....	57
8/4	Maren Jensdatter Tavlborg	57
8/5	Anders Nielsen Gabs	61
8/6	Inger Jakobsdatter.....	61 64
8/7	Christen Justesen	29 42 65
8/8	Kirsten Marie Sørens datter	29 65
	Tip Oldeforældre:	
16/1	Lave Christensen Jersild	49 52
16/2	Maren Jensdatter	49 52
16/3	Lauge Hansen Jersild	49
16/4	Maren Sørens datter	49
16/5	Peder Povlsen Frøjk	55
16/6	Karen Eskildsdatter	55
16/7	Jens Pedersen Langbo	59
16/8	Mette Nielsdatter Vahr.....	59
16/9	Niels Mikkelsen Gabs.....	61
16/10	Margrete Andersdatter	61
16/11	Jakob Lauridsen Mølbak	64
16/12	Anne Nielsdatter Borris.....	64
16/13	Just Nielsen	42
16/14	Dorthea Pedersdatter	42
16/15	Søren Jensen Krejbjerggrundet	22 29
16/16	Marie Kraft Nielsdatter af Harregaard	22 29
	Tip, Tip Oldeforældre:	
31/1	Kristen Laugesen Jersild	49
32/3	Jens Nielsen Sandgaard	52
32/4	Ellen Larsdatter	52
32/5	Hans Hansen Jersild	48
32/6	Karen Andersdatter af Ørregaard.....	48
32/9	Povl Povlsen Frøjk	54
32/10	Mette Povlsdatter	54
32/13	Peder Jensen Meldgaard i Lundby.....	59
32/14	Else Jensdatter	59
32/15	Niels Sørensen Vahr	58
32/16	Maren Christensdatter	58
32/17	Mikkelt Iversen Gabs	60
32/18	Ane Dorthea Nielsdatter	60

32/21	Laurids Jakobsen Mølbak.....	62
32/22	Inger Knudsdatter	62
32/23	Niels Pedersen Veje	63
32/24	Karen Christensdatter	63
32/25	Niels Christensen Smed	42
32/26	Johanne Justdatter	42
32/27	Peder Jensen Balling.....	47
32/28	Mette Espersdatter af Brøndum.....	47
32/29	Jens Sørensen Grundvad	28 40
32/30	Margrethe Christensdatter Langemark.....	28 40
32/31	Niels Torsen Harregaard	22 23
32/32	Dorthea Christensdatter	22 23

Tip, Tip, Tip Oldeforældre:

64/7	Niels Jensen Sandgaard	52
64/8	Maren Sandgaard	52
64/17	Niels Christensen Frøjk	54
64/27	Jens Pedersen Ørre?.....	59
64/31	Søren Nielsen i Vahr.....	58
64/33	Niels Povlsen Gabs	60
64/41	Jakob Jensen Mølbak.....	62
64/42	Ane Tamstrup	62
64/43	Knud i Hedegaard	63
64/44	Knud Heedes Hustru	63
64/49	Christen Pedersen Kurup (senere Smed)... 41	45
64/50	Maren Nielsdatter Smed	41 45
64/51	Just Lauridsen af Torp i Haasum.....	45
64/52	Margrethe Christensdatter af Kirkegaard	45
64/53	Jens Sørensen af Rettrup.....	47
64/54	Dorthea Christensdatter af Balling Nedre Mølle	47
64/55	Esper Christensen af Retterup	47
64/56	Ellen Tomasdatter af Brøndum	47
64/57	Søren Iversen i Balling.....	27
64/58	Ane Jensdatter	27
64/59	Christen Claus Povlsen Langemark	39 92
64/60	Karen Christensdatter, Øster Skovlund.....	39 92
64/61	Tor Jepsen	22 23
64/62	Maren Meldatter	23
64/63	Christen Jepsen	8 10
64/64	Kirsten Bertelsdatter	8 10 22

Tip, Tip, Tip, Tip Oldeforældre:

128/13	Jens Nielsen Sandgaard	52
128/36	Christen Nielsen Frøjk	54
128/83	Stefan Tamstrup	62
128/84	Mette Gravesdatter	62
128/97	Peder Pedersen Kurup	45
128/98	Maren Kurup	45
128/99	Niels Christensen Smed i Smedgaard	41
128/101	Laur Justesen i Haasum.....	45
128/102	Mette Madsdatter	45
128/103	Christen Jensen, Kirkegaard, Ramsing.....	46
128/104	Johanne Sørensdatter	46
128/107	Christen Jensen Nedre Mølle?.....	47
128/109	Christen Bertelsen af Hindborg	46
128/110	Anne Espersdatter af Retterup	46

128/113	Iver Madsen.....	27
128/117	Povl Clausen Langemark	37 91
128/119	Christen Jensen, Ø. Skovlund	92
128/120	Karen Jepsdatter	92
128/121	Jep Svendsen	92
128/122	Maren Torsdatter	7
128/125	Jep Svendsen	7
128/126	Maren Torsdatter	7
128/127	Bertel Christensen	9 21
128/128	Vibekke Nielsdatter	9 21

Tip, Tip, Tip, Tip, Tip
 Oldeforældre:

256/167	Graves Christensen (Hjulmand), Estrup, Idom	62
256/168	Kirsten Christensdatter, Datter af Christen Christensen, Tømmermand	62
256/235	Claus Eggertsen Langemark	31
256/236	Maren Jepsdatter	31
256/238	Jens Iversen.....	92
256/240	Jeppe Christensen	91 92
256/241	Edel Jepsdatter	92
256/251	Svend Jepsen	7
256/253	Christen Storgaard	9
256/255	Niels Pedersen Møller	10 12 25
256/256	Mette Christensdatter af Sæbygaard.....	24 25

Tip, Tip, Tip, Tip, Tip, Tip
 Oldeforældre:

512/280	Christen Vejsgaard.....	91
512/281	Kirsten Jepsdatter	91
512/337	Christen Christensen, Tømmermand	62
512/509	Peder Nielsen i Torp.....	25
512/510	Vibekke Christensdatter	25
512/511	Christen Jensen Sæbygaard.....	24
512/512	Johanne Christensdatter	24

Maalet er naaet. Det er Frugten af min Søgen i de gamle Papirer. Skridt for Skridt har jeg fulgt Slægten og dens Gaarde. ---

Bakkøhuset, Ø. Assels i Maj 1953.

G. Th. Gravesen.